

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETO
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

ŽYGIMANTAS PRANYS

ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS POVEIKIS
REGIONŲ PLĖTRAI LIETUVOJE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas: doc. dr. Ramūnas Trimakas

Vilnius, 2011

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETO
POLITIKOS MOKLSŲ KATEDRA

ŽYGIMANTAS PRANYS

ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS POVEIKIS
REGIONŲ PLĖTRAI LIETUVOJE

Magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62603S203

Vadovas

Doc. Dr. Ramūnas Trimakas

2011 12 12

Atliko

ESAmns0-01 gr. stud.
Žygimantas Pranys

Vilnius, 2011

TURINYS

LENTELIŲ SAŖAŠAS	4
PAVEISKLŲ SAŖAŠAS	5
SANTRUMPINIMŲ PAAIŠKINIMAI	6
IVADAS.....	7
I. REGIONINĖ POLITIKA	9
1.1. Regionų plėtra.....	9
1.2. Regioninė politika: poreikis, tikslai, teisinė bazė ir įgyvendinimas	13
1.3. Europos Sąjungos regioninė politika	21
1.3.1. Europos Sąjungos regioninės politikos samprata ir raida	21
1.3.2. ES regioninės politikos tikslai, principai ir įgyvendinančios institucijos.....	23
1.3.3. ES regionų klasifikacija	30
1.3.4. Svarbiausios ES regioninės politikos institucijos	31
1.3.5. ES regioninės politikos etapai	33
1.4. Lietuvos regioninė politika	34
II. ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS POVEIKIO LIETUVOS REGIONŲ VYSTYMUISI ANALIZĖ	39
2.1. ES struktūrinių fondų lėšų teikimo ir įsisavinimo analizė.....	39
2.2. Lietuvos regionų ekonominės socialinės būklės vertinimas.....	46
2.3 Regresinė analizė	58
IŠVADOS	64
LITERATŪROS SAŖAŠAS.....	66
ANOTACIJA	70
ANNOTATION.....	70
SANTRAUKA.....	71
SUMMARY	72
PRIEDAI	73

LENTELIŲ SĄRAŠAS

Lentelė 1. Regioninės politikos tikslai	17
Lentelė 2. Europos Sąjungos regioninės politikos raida	22
Lentelė 3. NUTS klasifikacija	31
Lentelė 4. Institucijos koordinuojančios ES regioninę politiką.....	32
Lentelė 5. Dokumentai, reglamentuojantys regioninės politikos įgyvendinimą Lietuvoje	36
Lentelė 6. Koreliacijos koeficiento interpretavimas.....	60

PAVEISKLŲ SĄRAŠAS

Paveikslas 1. ES pasirengimo narystei programų procentinis biudžeto pasiskirstymas.....	40
Paveikslas 2. 2004 – 2006 m. ES struktūrinės paramos procentinis pasiskirstymas pagal BPD prioritetus.....	42
Paveikslas 3. 2007 – 2013 m. ES struktūrinė parama pagal veiksmų programas, proc.	43
Paveikslas 4. ES struktūrinės paramos pagal BPD įsisavinimo eiga, mln. Lt.....	45
Paveikslas 5. ES 2004 – 2006 m. BPD paramos pasiskirstymas pagal apskritis, mln. Lt.....	45
Paveikslas 6. BVP tenkančio vienam gyventojui skirtumai Lietuvos regionuose	48
Paveikslas 7. 2010 m. Lietuvos apskrityse sukurta BVP procentinė dalis	49
Paveikslas 8. Užimtumas pagal ekonominės veiklos rūšis, 2010 m.....	50
Paveikslas 9. BVP pagal ekonominės veiklos rūšis 2010 m.	51
Paveikslas 10. Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse	51
Paveikslas 11. Tiesioginės užsienio investicijos tenkančios vienam gyventojui apskrityje.....	52
Paveikslas 12. Lietuviškos kilmės prekių eksportas 2000 – 2010 m. vidurkis	53
Paveikslas 13. Nedarbo lygis Lietuvos apskrityse 2000 – 2010 m. (proc.).....	54
Paveikslas 14. Neto migracijos procentinė dalis nuo gyventojų skaičiaus apskrityse	55
Paveikslas 15. Vidutinės samdomo darbo pajamos vienam ūkio nariui per mėnesį pagal apskritis. .	57
Paveikslas 16. Vidutinės disponuojamos pajamos ir samdomo darbo pajamos pagal apskritis 2008 m.	57
Paveikslas 17. ES struktūrinės paramos ir BVP tenkančio vienam gyventojui priklausomybė.....	61
Paveikslas 18. ES struktūrinės paramos ir TUI priklausomybė	62
Paveikslas 19. ES struktūrinės paramos ir vidutinių disponuojamų pajamų priklausomybė	62

SANTRUMPINIMŲ PAAIŠKINIMAI

AER – Assembly of European Regions (Europos regionų asamblėja)

BPD – Bendrojo programavimo dokumentas

BVP – Bendrasis vidaus produktas

CEMR – Council of European Municipalities and Regions (Europos regionų ir savivaldybių tarybos)

CLRAE - The Congress of Local and Regional Authorities of Europe (Europos vietinių ir regionų valdžių kongresas)

EB – Europos Bendrija

ERA – Europos regionų asamblėja

ERPF – Europos regioninės plėtros fondas

ES – Europos Sąjunga

ESF – Europos socialinis fondas

ET – Europos Taryba

EUR – euras

EŽŪGOF – Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas

LR – Lietuvos Respublika

NSKP – Nacionalinis strateginių krypčių planas

NVO – Nevyriausybinės organizacijos

PNPP – Pasirengimo narystei pagalbos priemonė

RPGD – Regioninis politikos generalinis direktoratas

SF – Sanglaudos fondas

TUI – Tiesioginės užsienio investicijos

VP – Veiklos planas

ŽOFI – Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas

IVADAS

Europos Sąjungos lygmeniu įgyvendinama regioninė politika užima svarbią poziciją nagrinėjant struktūrinių fondų paramos įsisavinimo procesus. Pagrindinis Europos Sąjungos (ES) regioninės politikos tikslas ir yra sumažinti skirtumus tarp ES regionų. Svarbiausias regioninės politikos finansinis instrumentas yra ES struktūriniai fondai, kuriais siekiama sumažinti regionų netolygumus bei prisitaikyti prie besikeičiančių ekonominių – socialinių sąlygų.

Regionų išsivystymo lygis yra pagrindinis veiksnys, lemiantis ekonominę – socialinę padėtį tiek išsivysčiusiose, tiek besivystančiose šalyse. Šalies regionų sėkmingas vystymasis turi įtakos ekonomikos augimo tempams ir tai, galima teigti, yra sąlyga, sudaranti galimybes šaliai ekonomiškai stiprėti. Regionų skirtumai šalies viduje sukuria tam tikrą probleminę zoną, kurią norint pašalinti, reikia imtis adekvačių politinių priemonių. Tam yra pasitelkiamas regioninės politikos instrumentarius (struktūriniai fondai), kurio esminis tikslas yra mažinti įsivyravusius ekonominius ir socialinius skirtumus tarp regionų.

Regionų ekonominė, socialinė ir aplinkos būklės plėtra bei skirtumų tarp šalies regionų mažinimo problematika sulaukia vis daugiau dėmesio tiek tarp politikų ir valdžios atstovų, tiek tarp mokslininkų ar regioninės politikos specialistų¹. Būtent regioninė politika yra pagrindinis įrankis siekiant išsivystymo netolygumams tarp regionų sumažinti. Lietuvai, tapus Europos Sąjungos nare, atsivėrė galimybė pasinaudoti struktūrinių fondų parama, kurios tikslingas panaudojimas turėtų duoti teigiamų rezultatų, padidintų pradinį periferinių regionų patrauklumą investuotojams bei kvalifikuotai darbo jėgai. Tai ilgainiui paveiktų regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo lygį, kurio rezultatai būtų akivaizdūs tik po sėkmingo struktūrinių fondų paramos įgyvendinimo. Tačiau kol kas Lietuvos regioninės politikos įgyvendinimas neduoda apčiuopiamos naudos, skirtumai tarp regionų ne tik nemažėja, bet atvirkščiai didėja. Neadekvačiai panaudota struktūrinių fondų parama negali suteikti regionui norimo ekonominio ar socialinio pakilimo.

Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos panaudojimo problematika yra svarbi Lietuvos valstybės valdymo kontekste. Didelė Europos Sąjungos paramos apimtis daro įtaką valstybės sektoriaus finansams. Svarbu paminėti ir tai, kad atitinkamos valstybės institucijos yra įgaliotos paskirstyti Europos Sąjungos paramos lėšas, kas tampa dar vienu probleminiu klausimu paramos panaudojimo kontekste. Valstybės institucijos, siekdamos didesnės lėšų įsisavinimo naudos, privalo adekvačiai parinkti lėšų panaudojimo kryptis, tikslingai numatyti jų efektyvumą, ir galimybę tobulinti Europos Sąjungos lėšų panaudojimo procesus.

¹ Bruneckienė J., Krušinskas R., ES struktūrinės paramos įtakos Lietuvos regionų plėtrai ir išsivystymo netolygumams mažinti vertinimas, 201,1 Ekonomika ir vadyba, p. 127

Darbo objektas – Lietuvos regionų išsivystymo netolygumai.

Darbo tikslas – įvertinti Lietuvos regioninės politikos įtaką regionų plėtrai, panaudojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti regionų plėtros ir regioninės politikos teorijas;
2. Išanalizuoti Europos Sąjungos ir Lietuvos regioninę politiką;
3. Atlikti Lietuvos regionų išsivystymo rodiklių statistinę analizę;
4. Nustatyti struktūrinių fondų paramos ir regionų išsivystymo lygio sąsajas.

Tyrimo hipotezė: Egzistuoja tiesioginė priklausomybė tarp Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos įsisavinimo ir Lietuvos apskričių ekonominių socialinių rodiklių.

Tyrimo tikslui ir uždaviniams įgyvendinti naudojami šie tyrimo metodai: mokslinės literatūros duomenų analizė, teisės aktų ir dokumentų analizė, lyginamoji analizė, statistinių duomenų bei regresinė analizė.

Darbe remtasi įvairia literatūra. Teorinėje dalyje yra apibendrinti Lietuvos ir užsienio autorių tyrimai ir darbai. Tyrime panaudoti ekonominiai ir socialiniai apskričių rodikliai, kurie yra pateikiami Lietuvos Statistikos departamento duomenų bazėje, taip pat Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos duomenys apie Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos įsisavinimo eigą Lietuvoje.

Darbą sudaro dvi pagrindinės dalys:

Pirmoje darbo dalyje, kuri yra teorinė, pateikiamas regionų plėtros bei regioninės politikos teorinis pagrindimas. Taip pat apžvelgiama Europos Sąjungos ir Lietuvos regioninė politika, nurodomi pagrindiniai regioninės politikos tikslai, uždaviniai, įgyvendinimo priemonės institucijos ir kt.

Antroje darbo dalyje pateikiama Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos Lietuvai teikimo ir įsisavinimo analizė. Toliau seka Lietuvos apskričių ekonominių bei socialinių rodiklių statistinė analizė, analizuojamas 2000 – 2010 m. laikotarpis, kurio pasirinkimą nulėmė statistinių duomenų prieinamumas bei siekis parodyti, koks pokytis įvyko per pastarąjį dešimtmetį. Darbo pabaigoje, siekiant patikrinti tyrimo hipotezę, atliekama regresinė analizė.

I. REGIONINĖ POLITIKA

Regioninė politika, vykdoma valstybės mastu, apibrėžia šalies valdymą erdviu, regioniniu aspektu, ji parodo ryšius tarp valstybės ir regionų bei regionų tarpusavyje.² Regioninės politikos aktualumas išauga esant aktyviam regionų ekonominių ir socialinių veiksnių skatinimui. Pagrindinis skirtumas tarp kitų politikų ir regioninės politikos yra tas, kad pastarąją įgyvendina regionas. Regioninė politika remiasi į regionų analizę, vystymo priemones, regionų plėtros koncepcijas ir panašiai. Šios politikos esminis vertinimo aspektas yra regionas su visais jo plėtros rodikliais ir parametrais. Regionas tampa analizės objektu ir vertinimo metodo pagrindu netgi ir valdymo priemone, nes savivaldos plėtojimui svarbi regiono kokybinė charakteristika.

Ši darbo dalis su visais savo poskyriais yra skirta aptarti regionų plėtros svarbiausius aspektus, išanalizuoti regioninės politikos esmę, poreikį, tikslus ir apžvelgti jos įgyvendinimo proceso ypatybes. Teoriniu aspektu pateikus regioninės politikos pagrindinius bruožus, tolimesnėje darbo eigoje yra apibūdinama Europos Sąjungos (ES) regioninė politika ir visi veiksniai susiję su ja. Galiausiai yra akcentuojama Lietuvos regioninės politikos reikšmė šaliai. Darbe taip pat pateikiami nacionaliniai Lietuvos regioninės politikos bruožai, ES poveikis, nurodomos institucijų veiklos sritys, įvardijami pagrindiniai teisės aktai.

1.1. REGIONŲ PLĖTRA

Regiono koncepcija. Bendrąją prasme, regionas – tai teritorija, pasižyminti tam tikromis specifinėmis gamtinėmis, demografinėmis socialinėmis, ir ekonominėmis sąlygomis. Tai pagrindiniai kriterijai charakterizuojantys „regiono“ sąvoką. Tokie regionai atsiranda palaipsniui, ir veiksniai, nulemiantys jų formavimąsi, dažniausiai yra gamtinės ir ekonominės sąlygos.³

Mokslinėje literatūroje terminas „regionas“ gali būti apibrėžiamas įvairiapusiškai, dėl to šiam terminui yra numatytas tam tikras grupavimas. Išskiriamos trys regiono apibrėžimų kategorijos:

- Homogeniškumas
- Centriškumas
- Planavimas⁴

Homogeniškumo kriterijus reiškia, kad regionai yra formuojami iš tam tikrų zonų (plotų), kurie turi savybę pasižymėti tam tikromis tik toms zonoms būdingomis savybėmis

² Bagdzevičienė R., Rimas J., Venckus A., Regionų ekonominės raidos strategija. Kauno technologijos universitetas, Lietuvos regionų tyrimų centras, 2002, p. 30

³ Štreimikienė D., Regioninės politikos formavimas šalies bendrame plane. Regionų ekonomika ir plėtra 1999. Tarptautinės konferencijos medžiaga, p. 143

⁴ Mačerinskienė I., Sabaitė G., Basic issues on regional development policies. Regionų plėtra 2001. Tarptautinės konferencijos medžiaga, p. 177

(ekonominėmis, socialinėmis, politinėmis). Antroji centriškumo kategorija nurodo, kad tam tikros zonos ekonominė veikla ir populiacija telkiasi ties specifiniais centrais (miestais, didmiesčiais). Paskutinioji planavimo kategorija daugiausia dėmesio kreipia į regionų administravimo ir politinę raišką.⁵

Vertėtų paminėti ir tai, kad regionas nebūtinai turi būti tapatinamas su tam tikro subjekto (pvz., valstybės) sienomis. Regiono samprata gali būti aiškinama ir kaip tam tikra regionų grupė, kuri yra susijusi tam tikru aspektu. Tuomet yra peržengiamos nacionalinės valstybių sienos. Sukonkretinant, galima teigti, kad norint apibrėžti regiono teritoriją, reikia pasirinkti tam tikrą kriterijų. Kriterijai, pagal kuriuos gali būti klasifikuojami regionai yra šie:

- Ekonominis išsivystymo lygis;
- Regionų ekonominio vystymosi tempas;
- Teritorinė ūkio struktūra;
- Gyventojų tankumas;
- Gyventojų prieaugis;
- Gamybinės specializacijos lygis ir kt.⁶

Pateikti termino „regionas“ aiškinimai pagrindžia faktą, kad regionų plėtra yra procesas, kuris gali būti nulemtas keleto veiksnių (ekonominių, socialinių, gamtinių). Teritorija, kurioje veikia tam tikrų procesų visuma, sudaro sąlygas kurtis regionui, o tai, kaip paaiškės tolimesnėje darbo eigoje, nulemia laisvą ir koncentruotą regionų plėtrą.

Regionų plėtra. Regionų plėtra yra procesas, nulemiantis bendruomenės gyvenimo socialinio, ekonominio, aplinkosaugos, sveikatos apsaugos, technologijos, kultūros ir rekreacijos aspektų vystymasis tam tikroje teritorijoje.⁷ Kadangi regionų plėtra yra paremta visais minėtais kriterijais, privalu yra numatyti, kad tam tikras regionas gali pasižymėti vieno ar kito potencialo (galinčio būti konkurencinio pranašumo šaltiniu) reprodukcija. Taip pat tas pats regionas gali tapti optimaliai proporcingas tam tikriems aspektams – socialiniams, gamtiniams, ekonominiams, o pastarieji yra nukreipiami į gyvenimo lygio bei kokybės gerinimą.

Regionų plėtros procesui didelę įtaką turi ekonomikos plėtra. Ji svarbi tuo, kad aprūpindama bendruomenę finansiniais ištekliais, pati tampa tos bendruomenės sudedamąja dalimi.

⁵ Gladki J.N., Regioninės politikos pagrindai. Sankt Peterburgas, 1998, p. 31

⁶ Ten pat, p. 35

⁷ Bagdzevičienė R., Rimas J., Venckus A., Regionų ekonominės raidos strategija. Regionų plėtra 2002. Tarptautinės konferencijos medžiaga, p. 30

Ekonominės plėtros teikiami finansiniai ištekliai padeda vystyti kitus bendruomenės plėtros aspektus.⁸ Ekonominės plėtros pagrindą sudaro šie veiksniai:

- Žmogiškieji ištekliai;
- Finansiniai ištekliai;
- Technologija;
- Infrastruktūra.⁹

Visi šie komponentai yra jautrūs įvairiems vykstantiems pasikeitimams valstybės viduje ar net už jų. Besivystančios šalys itin sunkiai įgyvendina šiuos uždavinius, nes pasikeitimai yra kompleksiški, o patirties stoka jų kompleksškumą dar labiau pasunkina.¹⁰

Žmogiškasis kapitalas yra esminis kriterijus sąlygojantis regiono plėtrą. Jis ir socialinė regiono pusė tiesiogiai veikia žmogaus gyvenimo kokybę ir koordinuoja ateities perspektyvas. Jeigu tam tikras regionas turi konkurencinių pranašumų, tokių kaip, gamtiniai ištekliai, jo plėtra tampa ne tik greitesnė, bet ir produktyvesnė. Gamtinių išteklių gausa yra absoliutaus pranašumo šaltinis, kuris garantuoja pelną per tam tikrą laikotarpį, mažina riziką ir didina investicijų srautus regione. Regiono viduje vykstantys ekonominiai veiksniai yra sudedamoji kiekvieno regiono dalis. Rodikliai, tokie kaip, BVP vienam gyventojui, darbo vietų skaičius, investicijos vienam gyventojui, ekonominės struktūros pokyčiai, yra sudedamoji regiono plėtros dalis. Jų atsiradimas yra sąlygotas turto kūrimo procese visoje šalyje ir jos regionuose, o turtas atsiranda funkcionuojant įvairioms verslo įmonėms regiono konkurencinėje aplinkoje.¹¹

Jeigu anksčiau buvo minėta, kad esminis kriterijus lemiantis regiono plėtrą yra žmogiškasis kapitalas, tai vertėtų paminėti, kad instrumentas, koordinuojantis regioninės plėtros procesą, yra ne kas kitas, o valstybė. Jos atsakomybei priklauso visas regioninės plėtros įgyvendinimo procesas. Šiuolaikinėje politinėje sistemoje, atsiradus pakankamai stabiliai demokratinei valdymo sistemai, kiekviena valstybė turi galimybę daryti įtaką ne tik regionams, bet ir atskiroms pramonės šakoms. Viena iš seniai įsitvirtinusių regioninės plėtros krypčių – valstybės siekiai subalansuoti gamybinių pajėgumų geografinį išsidėstymą.¹²

Regionų plėtros netolygumai. Regionų plėtra yra vienas iš regioninės politikos prioritetų, todėl ji ir regioninė diferenciacija užima svarbią vietą šios politikos rėmuose. Regionų ekonominiai, socialiniai, aplinkos būklės skirtumai ir netolygumai sukuria tam tikrą probleminę

⁸ Bagdzevičienė R., Rimas J., Venckus A., Regionų ekonominės raidos strategija. Regionų plėtra 2002. Tarptautinės konferencijos medžiaga, p. 30

⁹ Ten pat

¹⁰ Ten pat

¹¹ Ten pat

¹² Ten pat

nišą, į kurią, įgyvendinant regioninės politikos tikslus, privalu atsižvelgti. Regionų plėtros problematika tampa ypač aktuali, kai Europos Sąjungos narės pradeda intensyviai įsisavinti ES struktūrinių fondų paramą.¹³ Siekiant mažinti regioninius skirtumus, ne visada rinka ir laisvoji konkurencija sugeba tai padaryti, todėl vyriausybė įgyvendina regioninę politiką, kuria siekiama įvairiomis priemonėmis (taip pat ir finansinėmis) spręsti ekonominės, socialinės ir aplinkos būklės plėtros netolygumų šalyje problemas, sutelkti gamybinius išteklius mažiau išsivysčiusiuose regionuose bei skatinti verslų ir žmogiškojo kapitalo skverbimąsi į šiuos regionus.

Akcentuojant regionų plėtros netolygumų aspektą, pravartu atsižvelgti į tai, kad ši problematika gali būti analizuojama dvejopai: nelygybės (kaip skirtingas gerovės lygis tarp teritorijų) ir skirtumų ekonominėse bei socialinėse struktūrose atžvilgiu.¹⁴ Mokslininkas Novotny (2007) regioninę nelygybę analizavo pajamų lygiu, o Rengansamy (2009) - ne tik pajamų ar gamybos lygiu, bet ir galimybėmis regione gauti paslaugas, įsidarbinti.¹⁵ Šalių ir regionų skirtumai taip pat gali atsirasti dėl informacijos ir komunikacijos technologijų plėtros skirtingose socialinės ir ekonominės veiklos srityse. Regionų ekonominių, socialinių ir aplinkos būklės netolygumai gali atsirasti dėl įvairių priežasčių:

- Regiono geografinės ir fiziografinės savybės;
- Istorijos ir kultūros patirtis;
- Nepakankamas plėtros procesų koordinavimas;
- Laisvoji konkurencija;
- Gamtinės – klimatinės sąlygos;
- Gamtinių išteklių kiekis, kokybė ir jų panaudojimo kryptis;
- Regiono statuso padėtis;
- Gamybos struktūra;
- Inovacijų įdiegimo laikas;
- Aglomeracija;
- Techninės plėtros lygis;
- Demografiniai skirtumai;
- Verslo sąlygos;
- Politiniai – instituciniai veiksniai;

¹³ Bruneckienė J., Krušinskas R., ES struktūrinės paramos įtakos Lietuvos regionų plėtrai ir išsivystymo netolygumams mažinti vertinimas. *Ekonomika ir vadyba*, 2011, p. 128

¹⁴ Ten pat, p. 128

¹⁵ Ten pat, p. 128

- Socialiniai – kultūriniai veiksniai.¹⁶

Regioninių skirtumų mažinimas yra būtinas, nes didėjanti nelygybė suteikia galimybę atsirasti tiek absoliučiam, tiek santykiniam nepritekliui. Regionai, kuriuose nelygybė yra pakankamai didelė, negali pasiekti aukšto ekonominio augimo lygio. Tai turi įtakos kai kurių veiksnių atsiradimui, nes nelygybė skatina nusikaltimų didėjimą, socialinius neramumus, visuomenės konfliktus. Priešingai nei silpnuose regionuose, ekonomiškai stipresniuose vyrauja greitesnė kapitalo apyvarta ir pelningumas, atsiranda palankesnė terpė sukurti geras sąlygas investuotojams, darbuotojai lengviau įsidarbina, kuriama didesnė pridėtinė vertė bei palengvinamas inovacijų diegimas. Silpnų regionų nepatrauklumas turi įtakos tokiems ekonominiams aspektams, kaip aukštas nedarbo lygis, mažos gyventojų pajamos, silpna perkamoji galia. Tokie regionai visiškai praranda perspektyvas pritraukti suinteresuotus verslo subjektus. Tai stabdo visas įmanomas sąlygas, galinčias padėti pakeisti susidariusią situaciją, atsiranda niša emigracijos procesui. Tokia regionų diferenciacija lemia visų šalies regionų ekonominius, socialinius ir aplinkos būklės skirtumus.

Apibendrinant galima teigti, kad dėl nemažėjančių teritorinių skirtumų šalyje didėja socialinė įtampa, išsibalansuoja regionų ir visos šalies ekonomika.¹⁷ Tai be abejonės turi įtakos regioninės politikos adekvačiam įgyvendinimui, nes užkertamas kelias pasiekti numatytus tikslus, kurių realizavimas turėtų naudoti regionų plėtrai tiek ekonominiu, tiek socialiniu aspektu.

1.2. Regioninė politika: poreikis, tikslai, teisinė bazė ir įgyvendinimas

Toliau nagrinėjant regionų plėtros poreikį bei naudą, reikėtų atsižvelgti į tai, kad regionų plėtra yra neįmanoma be tam tikrų nustatytų veiklos gairių. Šioms gairėms nustatyti yra reikalinga adekvačiai įgyvendinama tam skirta politika. Šioje darbo dalyje bus aptariamas regioninės politikos poreikis, įvardijami tikslai, apžvelgiama teisinė bazė.

Lietuvos ir užsienio mokslininkai, analizuojantys regioninę politiką, pateikia įvairių šios politikos apibrėžimų. Galima išskirti du pagrindinius regioninės politikos tipus – ekonominę ir socialinę politikos. Šie tipai yra tiesiogiai ar netiesiogiai paminėti visų mokslininkų regioninės politikos apibrėžimuose. Ekonominės politikos svarba akivaizdi visoms šalims, ypačiai besivystančioms. Šios politikos įgyvendinimas orientuotas į regioninės disproporcijos mažinimą ir ekonominės pusiausvyros tarp šalies regionų palaikymą. Socialinės politikos tikslas – užtikrinti visuomenės gerovę ir socialinį saugumą.

¹⁶ Bruneckienė J., Krušinskas R., ES struktūrinės paramos įtakos Lietuvos regionų plėtrai ir išsivystymo netolygumams mažinti vertinimas. *Ekonomika ir vadyba*, 2011, p. 128

¹⁷ Ten pat, p. 127

Europos Sąjungos valstybės narės siekia tikslingai panaudoti regioninės politikos potencialą, todėl skiria tam didelį dėmesį. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, regioninė politika apibrėžiama kaip adekvati valstybės politikos dalis, kurios tikslas yra užtikrinti ekonominį klestėjimą, suteikiantį galimybę valstybei ir kiekvienam suinteresuotam jos piliečiui jį potencialiai išnaudoti.¹⁸

Lietuvoje regioninė politika taip pat yra svarbi šalies politikos dalis. Jos įgyvendinimas apima ekonominius ir socialinius aspektus, todėl D. Bertašiūtės teigimu „regioninė politika yra visuma kryptingų priemonių, skirtų socialiniams ir ekonominiams skirtumams tarp regionų sumažinti“¹⁹. Pagal G. Mačį, „regioninė politika – tai tikslinė veikla, kuria, taikant teises, ekonomines ir administracines priemones, daromas diferencijuotas poveikis atskirų šalies regionų socialinei ir ekonominei plėtrai, siekiant mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir tarpsektorinės disproporcijos regionų viduje, skatinti tolygią ir subalansuotą plėtrą visoje šalies teritorijoje“²⁰. Iš pateiktų apibrėžimų tampa aišku, kad regioninė politika labiausiai yra orientuojama į socialinių ir ekonominių skirtumų tarp regionų subalansavimą. Atsižvelgiant į tai, kas buvo paminėta anksčiau, yra privalu regionų politiką reglamentuoti teisiniu aspektu. Tam Lietuvos Respublikos (LR) teisinėje bazėje yra įstatymas, skirtas regioninės plėtros priežiūrai ir įgyvendinimui. Jame regioninė politika apibrėžiama kaip – valstybės institucijų ir kitų subjektų tikslinė veikla, kuria daromas diferencijuotas poveikis valstybės regionų socialinei ir ekonominei plėtrai siekiant mažinti regionų socialinius ir ekonominius skirtumus bei išsivystymo netolygumus pačiuose regionuose, skatinti visoje valstybės teritorijoje tolygią ir tvarią plėtrą (2002).²¹

Toliau plėtojant regioninės politikos koncepciją, pravartu paminėti, kad regioninę politiką galima traktuoti ir kaip visumą priemonių skirtų skatinti ekonominę plėtrą regione, kuo efektyviau panaudojant vietinius išteklius. Šiuo atveju pirmenybė teikiama ekonominei plėtrai, siekiant galutinio tikslo - spartesnio šalies ekonomikos augimo. Regioninė politika taip pat gali būti pateikiama kaip visuma priemonių, užtikrinančių vienodą gyvenimo lygį ir gyvenimo sąlygas visiems piliečiams, nepriklausomai nuo to, kurioje šalies vietoje jie gyvena. Šaliai išgyvenant ekonominio smukimo laikotarpį, pirmenybė teikiama pirmajai regioninės politikos sampratai, t.y., ekonomikos augimui, o pasiekus tam tikrą ekonomikos augimo laipsnį, vis daugiau dėmesio

¹⁸ Office of the Deputy Prime Minister, „A modern regional policy fo the United Kingdom“, March 2003

¹⁹ Bertašiūtė D. Regioninio valdymo tobulinimas kaip aktuali viešojo administravimo problema. Regionų plėtra 2001. Tarptautinės konferencijos medžiaga, p. 46

²⁰ Mačys G. Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje. Vilnius, 2005, p. 88

²¹ Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas, 2000 m. liepos 20 d. Nr. VIII-1889, Vilnius, Įstatymas skelbtas: Žin., 2000, Nr. 66-1987

skiriama gyvenimo lygio ir gyvenimo sąlygų šalyje suvienodinimui²². Taigi regioninės politikos įgyvendinimas tampa svarbiu įrankiu norint užtikrinti ekonominį stabilumą tam, kad būtų skatinamas gyvenimo lygio ir gyvenimo sąlygų tolygumo vystymasis. Nemažiau svarbiu aspektu šios politikos prioritetinėse srityse yra laikomi ir tam tikrų išteklių regioniniai planavimai. S. Vaitekūnas teigia, kad regioninė politika yra „<...> visos šalies vystymo planavimas, finansinių, informacinių, intelektualinių, ekologinių ir kitokių išteklių regioninis planavimas, prioritetų nustatymas, turint tikslą ugdyti visas šalies teritorijas ir jas integruoti į bendrą šalies ir tarptautinio ūkio sistemą. Ji neatsiejamai susijusi su atskirų teritorijų specifika ir tų teritorijų ugdymo perspektyva, regionų potencialo, jo konkurencingumo vidaus ir tarptautinėje rinkoje“.²³

Atsižvelgiant į visus paminėtus regioninės politikos apibrėžimus, galima daryti prielaidą, kad jų gausa įrodo šios politikos aktualumą ir svarbą ekonominiam valstybės ūkio vystymuisi. Pasak A. Kilijonienės „<...> galima daryti išvadą, kad egzistuoja daug požiūrių į regioninę politiką – jos esmę ir praktinius įgyvendinimo būdus. Tai lemia nevienareikšmiškas pačios sąvokos supratimas, kurį patvirtina regioninės politikos apibrėžimų įvairovė ir mokslinių darbų gausa šia tema <...>, todėl regioninę politiką labiausiai tinka apibrėžti kaip valstybės vykdomą regionų planavimo ir tų planų realizavimo procesą, siekiant skatinti tolygią ir tvarią plėtrą visoje šalies teritorijoje“²⁴.

Susistemintat visų autorių regioninės politikos apibrėžimų sąvokas, tampa adekvatu nurodyti pagrindinį regioninės politikos tikslą, kurio esmė yra skatinti tvarią regionų plėtrą, mažinant tarpregioninius valstybės skirtumus, tiek ekonominiu, tiek socialiniu aspektu. Norint pasiekti aukštą regionų išsivystymo lygį šalyje, didžiausias dėmesys turi būti skiriamas labiausiai atsiliekantiems regionams, taip siekiant suvienodinti gyvenimo sąlygas visiems piliečiams. Mokslininkai (R. Bagdzevičienė, J. Rimas, A. Venckus) teigia, kad „<...> pasaulyje plačiai pripažinta, jog pagrindinis regioninės plėtros instrumentas – valstybė. Seniai užmiršti tie laikai, kai buvo manoma, jog konkurencija ir privati iniciatyva automatiškai paskirstys gamybines pajėgas ir socialinę infrastruktūrą taip, kad jos būtų naudingos visais aspektais – ir verslininkams, ir visuomenei“²⁵. Remiantis mokslininkų nuomone galima teigti, kad pagrindinis vaidmuo siekiant socialinių ir ekonominių skirtumų tarp regionų mažinimo atitenka valstybei bei jos institucijoms.

²² Bagdzevičienė R., Regioninės politikos vykdymo prielaidos. Regionų plėtra 2001. Tarptautinės konferencijos medžiaga, p.16

²³ Vaitekūnas S., Lietuvos regionų problema Europos Sąjungos kontekste. Regionų plėtra 2001. Tarptautinės konferencijos medžiaga, p. 308

²⁴ Kilijonienė A., Regionų ekonominė Plėtra. 2010, p. 65

²⁵ Bagdzevičienė R., Rimas J., Venckus A., Regionų ekonomikos plėtros strategija. Regionų plėtra 2002. Tarptautinės konferencijos medžiaga, p. 30

Regioninės politikos poreikis. Regionų išsivystymo lygis bei sąlygos išsivystymo augimui skiriasi, o dideli gyvenimo kokybės skirtumai tarp regionų yra nepriimtini. Dėl šios priežasties regionų netolygumas gali turėti įtakos socialiniams, politiniams konfliktams regione, o tai, savo ruožtu, lėtiną šalies plėtrą. A. Kilijonienė išskiria ekonominius, socialinius ir politinius svertus, kurie yra būtini siekiant tolydžios regionų plėtros:

- Ekonominiai tikslai. Šie tikslai išplaukia iš ekonominės politikos esmės, Pvz., investicijų paskirstymas regionams. Investicijų svarba regiono plėtrai priklauso nuo regiono turimų išteklių – gamtinių, materialinių, žmogiškųjų ir kt. apimančių struktūros ir panaudojimo galimybių;
- Socialiniai tikslai. Tai socialinio teisingumo užtikrinimas, visuomenės gyvenimo kokybės skirtumų regionuose panaikinimas, socialinės ir ekonominės infrastruktūros išvystymas ir kt.;
- Politiniai tikslai. Pavyzdžiui, valstybės saugumo, teritorinio vientisumo užtikrinimas arba tiesiog santykių tarp įvairių politinių jėgų reguliavimas²⁶.

Regioninės politikos formos. Kaip buvo minėta anskčiau, regioninė politika yra atsakinga už politinę, socialinę bei ekologinę regiono plėtrą. Tai parodo, kad šios politikos valdymas turi skirtingas formas. Išskiriamos trys pagrindinės organizacinės regioninės politikos valdymo formos:

- Prognozavimas. Remiantis finansavimo šaltinių, ekonominės struktūros analize, moksliskai nustatomos tinkamos valdymo formos ir socialinio bei ekonominio vystymosi parametrai;
- Programavimas. Jis asocijuojasi su tikslingu kišimusi į regiono plėtrą, tikslų ir uždavinių socialinei ir ekonominei regiono plėtrai užtikrinti formulavimu ir galutinio termino, kada turi būti įgyvendinti tikslai bei reikiamų išteklių poreikio nustatymu;
- Planavimas. Planinio laikotarpio konkrečių uždavinių ir tikslų nustatymas, kai nurodomi finansavimo šaltiniai, vykdančios ir kontroliuojantys asmenys²⁷.

Taip pat reikia paminėti dar dvi ne mažiau svarbias valdymo funkcijas – tai įgyvendinimas ir kontrolė. Įgyvendinimas ir kontrolė yra neatsiejama regioninės politikos valdymo formų dalis, nes taikant šias dvi valdymo funkcijas yra konkrečiau nustatomos pagrindinės politikos veiklos gairės, atsižvelgiant ne tik į organizacines valdymo formas, bet ir į jų priežiūrą. Regioninė politika turi būti įgyvendinama nustatytų tikslų kryptimi, o tam yra reikalinga itin adekvati kontrolė.

Atsižvelgiant į regioninės politikos formas, gali būti išskiriami tam tikri jos tipai. A. Kilijonienė išskiria du regioninės politikos tipus:

²⁶ Kilijonienė A., Regionų ekonominė Plėtra. 2010, p. 66

²⁷ Gladki J.N., Regioninės politikos pagrindai. Sankt Peterburgas, 1998, p. 38

- Regioninė politika orientuota į regioninių skirtumų mažinimą.
- Regioninė politika orientuota į regioninės plėtros skatinimą.

Šaliai išgyvenant ekonominio nuosmukio laikotarpį, pirmenybė teikiama regioninei politikai, orientuotai į ekonominę plėtrą, t. y. ekonomikos augimo skatinimui, o pasiekus tam tikrą ekonomikos augimo lygį, vis daugiau dėmesio skiriama išsivystymo skirtumams tarp šalies regionų mažinimui²⁸.

Tikslai. Kiekviena valstybė atsižvelgdama į ekonominę padėtį, socialines problemas, pragyvenimo lygį, gyvenimo kokybę ir kitus objektyvius rodiklius, formuoja skirtingus regioninės politikos tikslus. Tačiau teorijoje egzistuoja bendrieji regioninės politikos tikslai, kuriuos rusų mokslininkai J. N. Gladkij ir A. I. Čistobajev grupuoja pagal du kriterijus: regiono tolygumą ir išskirtinumą (žr. Lentelę Nr. 1).

Lentelė 1. Regioninės politikos tikslai

Kriterijus	Tikslai
Regiono tolygumas	<ul style="list-style-type: none"> • Sukurti bendrą ekonominę erdvę, ją stiprinti ir aprūpinti visais reikalingais ekonominiais, socialiniais, teisiniais ir organizaciniais ištekliais. • Vienodų sąlygų regiono socialinei ir ekonominei plėtotei sudarymas. • Užtikrinti kompleksinę ekologinę regionų apsaugą.
Regiono išskirtinumas	<ul style="list-style-type: none"> • Nustatyti šaliai strategiškai svarbius regionus ir užtikrinti jų prioritetinę plėtrą. • Maksimaliai išnaudoti regionus, kuriuose gausu gamtinių išteklių, svarbių šaliai.

Šaltinis: Kilijonienė A., Regionų ekonominė plėtra, 2010. p. 40

Regioninės politikos teisinė bazė. Anot G. Mačio, „<...> demokratinėje valstybėje regioninė politika vykdoma įstatymų keliu, todėl galime teigti, kad įstatymai yra jos teisinis pagrindas arba pamatinė bazė. Gerai parengta regioninės politikos teisinė bazė apibrėžia bei nustato ir kitas svarbias jos priemones: regiono valdymo principus, politinę kompetenciją, plėtros instrumentarijų, finansavimo šaltinius ir pan.“²⁹.

Teisinė bazė. Iki Europos Bendrijos įsteigimo ši bazė nebuvo sudėtinga, dažniausiai ją skirdavo į dvi dalis: atskiro regiono ir visos valstybės regioninės politikos teisiniai pagrindai. Tačiau vėliau, įsisteigus ES ir kitoms žemyno regioninėms organizacijoms, šios politikos teisinės

²⁸ Kilijonienė A., Regionų ekonominė plėtra, 2010, p. 65

²⁹ Mačys G., Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje, 2005, p. 29

priemonės darėsi vis sudėtingesnės ir plačiau aprašomos reikšmingesniuose tarptautiniuose dokumentuose. Intensyvėjant regionų tarptautiniam bendradarbiavimui, kuriant transnacionalines organizacijas, iškilo būtinybė jas apibrėžti ir kaip tarptautinės politikos subjektus. Nemažas vaidmuo čia tenka ir naujo tipo – euroregionų atsiradimui. Jie veikia pasienio teritorijose, jungia kelių skirtingų valstybių regionus, jiems būtinas ypatingo teisinio statuso suteikimas. Taigi dabar jau galime kalbėti apie sudėtingą komplektą arba paketinę regioninės politikos teisinės bazės sistemą. Ši teisinė sistema turi septynias pagrindines sritis³⁰:

1. Regionų statutai. Šiame statute nurodytos pagrindinės regioninės politikos valdymo institucijos, jų sudarymas, struktūra ir funkcijos. Dažniausiai šios institucijos būna susijusios su regiono ūkio, kultūros, gamtosaugos, socialinės srities reguliavimu. Šis statutas taip pat apibrėžia ryšius su žemutine valdymo grandimi – vietos savivalda, nuroydamas jos principinę sandarą, kuri lemia viso regiono struktūrinius teritorinius ypatumus.

2. Valstybės regionų sąjungų įstatai. Valstybėse, kuriose veikia savivaldos regionai, jie jungiasi į tam tikras organizacijas, kurios vadinamos regionų sąjungomis ar asociacijomis. Dažnai jos jungia ir žemesnę administracinę valdymo grandį – vietos savivaldą. Tokios organizacijos vadinamos, vietos ir regiono savivaldybių sąjunga ar asociacija. Organizacija patogi tiek regionams, tiek vietos savivaldai, nes smulkias teritorines organizacijas apjungia į vieną stambų administracinio valdymo (reguliavimo) vienetą. Dėl šio susijungimo gerokai padidėja organizacijos pajėgumas bendrai sprendžiant ūkio, švietimo, kultūros, gamtosaugos, finansų, socialinės politikos ir kitus klausimus. Tokia sąjunga patogi ir šalies centrinei valdžiai, nes visi svarbūs klausimai sprendžiami su viena stipria, didesnių įgaliojimų ir kompetencijos turinčia organizacija, o ne su atskirais regionais ir nedidelėmis vietos savivaldybėmis. Šios organizacijos veikla reguliuojama įvairiais teisiniais aktais, bet svarbiausias iš jų – vietos ir regioninės savivaldos pagrindu sukurtas įstatymas, kuris apibrėžia organizacijų pagrindines funkcijas, valdymo aparatą, jo struktūrą.

3. Euroregionų teisiniai dokumentai. Šio tipo regionų teisinė bazė formavosi palaipsniui, pradžia buvo padaryta 1965 m. Šveicarijos Bazelio regione, kur bendradarbiavo ir Prancūzijos bei Vokietijos pasienio regionai, esantys Reino aukštupyje. Vėliau, įsikūrus SAAR/LOR/LUX euroregionui, buvo sudaryta speciali tarpvalstybinė regioninės komisija bei parengtas statutas. Sunkiausia buvo parengti skirtingų valstybių pasienio regionų bendradarbiavimo teisinius dokumentus, dažniausiai pirmiausiai pasirašoma bendra deklaracija, kurioje išreiškiamas siekimas ateityje parengti euroregiono įstatus ar statutą. Viskas tapo daug paprasčiau po to, kai 1981

³⁰ Čaplikas V., Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika, 2006, p. 30

m. buvo parengta, o 1995 m. atnaujinta ir papildyta Europos pasienio regionų bendradarbiavimo chartija, kurioje buvo aiškiai išdėstytas euroregiono supratimas, funkcijos ir organizavimo principai.

4. Tarpvalstybinių regioninių organizacijų sutartys. Regioninė politika apima įvairius regioninius ryšius, tarp jų ir tarpvalstybinį tokių subjektų bendradarbiavimą. Toks bendradarbiavimas suprantamas kaip dviejų ar daugiau valstybės regionų bendros organizacijos sudarymas. Minėtam organizacijų sudarymui dažniausiai tinka įvairios sutartys, o kartais pakanka net ir jų dalies. Jeigu jau egzistuoja kokia nors tarpvalstybinio bendradarbiavimo sutartis, tai į ją įtraukiamos ir tų šalių makrostruktūros – regionai.

5. Specialių žemyno regioninių organizacijų statutai. Specialiomis tarptautinėmis organizacijomis priimta laikyti organizacijas, kurios sudarytos kokių nors išskirtinių gamtinių ar kitų regionams bendrų bruožų pagrindu, pavyzdžiui, kalnų, pajūrio, uostų, upių, Atlanto pakrantės, žemyno šiaurės ir kt. panašios tarptautinių regionų grupės. Organizacijų bendradarbiavimo pradžia gali būti įvairios deklaracijos ar steigimo sutartys, kurios vėliau siekiant tvirtesnio teisinio pamato pakeičiamos įstatais ar statutais. Žemyno regioninių organizacijų teisiniuose dokumentuose atsispindi daugelio šalių teisės specialistų patirtis, kuri vėliau gali būti sėkmingai panaudota ir kitose srityse, steigiant naujo tipo tarptautines regionines organizacijas.

6. Europos žemyno regioninių organizacijų teisiniai aktai. Europoje veikia trys žemyninės reikšmės regioninės organizacijos: Europos regionų asamblėja (ERA), ET Vietos ir regionų valdžių kongresas ir ES regionų komitetas.

7. ES sutartys ir konstitucija. Visos šios organizacijos sutartys svarbios regioninei politikai, nes nuo pat ES įsteigimo nuolat buvo skiriamas dėmesys ir valstybių narių teritorinėms makrostruktūroms, jų plėtrai. Vėliau iškilo ir specialios institucijos, organizacijos aukščiausiuose valdymo organuose įsteigimo klausimas, kuris buvo įgyvendintas 1992 m. Maastrichto sutartimi nutarus įkurti Regionų komitetą. Kita svarbi ES sutarčių reikšmė yra ta, kad šalia regionų ūkinės plėtros, jos išlyginimo problemų, pradėta vis labiau akcentuoti regionų identiteto, jų kultūrinio savitumo išlaikymo klausimas.

Apibendrinant būtina paminėti, kad regioninės politikos teisinė sistema, kuri pagal V. Čapliką yra suskirstyta į septynias pagrindines sritis, turi vidinę priklausomybę viena kitai, bei teisinių sričių – paketų suderinimo būtinybę, vieningus ryšių pagrindus³¹.

Regioninės politikos įgyvendinimas. Valstybė pasirenka modelį kuriuo regioninė politika yra įgyvendinama, modelio pasirinkimas priklauso nuo valstybės valdymo pobūdžio. Dažniausiai išskiriami du pagrindiniai modeliai – tai regionalizacija ir regionalizmas.

³¹ Čaplikas V., Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika, 2006, p. 30

Regionalizmas – tai politinis ar ideologinis judėjimas, pagrįstas valdymu „iš apačios į viršų“, kurį paskatina neefektyvus centrinės valdžios veikimas. Regionalizacija, priešingai nei regionalizmas yra veikimo principas „iš viršaus į apačią“. Ši koncepcija suprantama siauresne institucine prasme. Taip pat regionalizacija apibrėžiama kaip sudėtingas, geografinėje erdvėje vykstantis regionų formavimosi procesas, pagrįstas politinių, ekonominių, socialinių ir kultūrinių santykių³². Autorės K. Šimelevič ir R. Bagdzevičienė analizavusios regionalizacijos proceso įtaką regionų ekonominei plėtrai teigė, kad „<...> regionalizacijos poveikis ekonominei plėtrai geriausiai atsispindi per ekonominės veiklos komponentų prizmę“³³. Minėtų autorių nuomone ekonominės veiklos pagrindą sudaro 5 komponentai:

- Darbo jėga. Tai svarbi ekonominės veiklos sudėtinė dalis, kurioje akcentuojamas kvalifikuotos darbo jėgos poreikis, nes žinių bazė yra vienas iš regionalizacijos komponentų. Regionalizacijos procesas spartina racionalų teritorinį darbo pasidalijimą bei dalyvavimą tarptautiniame darbo pasidalinime, dėl to yra teigiamai veikiama ekonominė plėtra;
- Technologija. Tiesiogiai veikia ekonominės veiklos darbo jėgą, konkurencingumą, našumą. Regionalizacijos procese technologija įvardinama kaip augantis ekonominės veiklos komponentas, tai rodo augantis mikroregionų skaičius. Regionai siekia užimti savo nišą globalinėje ekonomikoje, jie organizuojasi, kuria savo strategijas, ir galiausiai kuria savo ekonominę ateitį, kuri paremta technologijomis;
- Infrastruktūra. Regionalizacija skatina transporto infrastruktūros tobulinimą, ryšių gerinimą, nes tai padidina galimybę greičiau platinti prekės, technologijas, kapitalą tarp regionų. Tokiu būdu didinant investicijas į infrastruktūrą, didėja investicijų grąža, kitaip tariant, daromas teigiamas poveikis ekonominei plėtrai;
- Finansinis kapitalas. Finansinis kapitalas, žiūrint iš ekonominės plėtros taško, visų pirma turi būti naudojamas prieinamais kaštais. Regionalizacija šiuo atveju užtikrina ekonomikos augimą partnerystės pagrindu, garantuoja rinkos prieinamumą prie kitų regionų, tokiu būdu mažinant nacionalinių sienų reikšmingumą pasaulio ekonomikoje;
- Vadovavimas. Šiuo metu politinė decentralizacija yra esminis akcentas visame pasaulyje. Regionalizacijos procesas veikiamas decentralizacijos jėgų skatina efektyvų centrinės ir vietinės valdžios institucijų funkcijų pasiskirstymą³⁴.

³² Šimelevič K., Bagdzevičienė R., Regionalizacijos procesas – vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių regionų ekonominę plėtrą. Regionų plėtra 2002. Tarptautinės konferencijos medžiaga, p. 179

³³ Ten pat, p. 180

³⁴ Šimelevič K., Bagdzevičienė R., Regionalizacijos procesas – vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių regionų ekonominę plėtrą. Regionų plėtra 2002. Tarptautinės konferencijos medžiaga, p. 180 - 191

Atsižvelgiant į visus paminėtus punktus, tampa pakankamai aišku, kad kiekvienas regionas gali plėtotis pagal tam tikrą individualų, tik jam tinkamą, regioninės plėtros modelį. Modelio pasirinkimas gali būti pagrįstas geografiniais, ekonominiais, politiniais ir socialiniais – kultūriniais ypatumais.³⁵ Dėl regionų skirtingumo, vienu ar kitu anksčiau aptartu aspektu, yra neimanoma sukurti tobulo ekonominės ir regioninės plėtros modelio, kuris galėtų būti taikomas įvairiems regionams. Tam yra nustatomi principai, kurių nauda būtų pasiekama skirtingiems regionams ir pasirinkus konkretų regioninės plėtros modelį būtų galima juos taikyti.

1.3. Europos Sąjungos regioninė politika

Šiame darbo skyriuje aprašoma ES regioninė politika, jos samprata ir raida. Trumpai apžvelgiamos regioninės politikos atsiradimo priežastys, nurodomi raidos etapai, įvardinant esmines datas ir paminint svarbiausius atitinkamo laikotarpio regioninės politikos atsiradimo etapus. Europos Sąjungos plėtra lėmė netolygų regionų vystymąsi, ir tai buvo viena iš svarbiausių priežasčių atsirasti regioninei politikai. Regioninės politikos koncepcija daugiausia apibrėžiama kaip ekonominių ir socialinių normatyvų subalansavimas tam tikruose regionuose. Šios politikos įgyvendinime taip pat akcentuojama nuolat siekti išlaikyti tolygią regionų plėtrą visoje ES teritorijoje.

1.3.1. Europos Sąjungos regioninės politikos samprata ir raida

Regioninė politika (angl. *regional policy*) – Europos Sąjungos vykdoma politika, kurios tikslas – finansinėmis priemonėmis ir koordinuojant valstybių regioninę politiką mažinti ES valstybių ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus. Europos Sąjungos regioninė politika vystėsi palaipsniui, jos ištakos siejamos su Europos Bendrijos (EB) steigimo Romos sutarties (1957 m.) preambule, kurioje EB valstybės steigėjos sutarė „stiprinti savo šalių ekonomikos vienybę ir užtikrinti darnią jos plėtrą mažinant įvairių regionų skirtumus ir mažiau išsivysčiusių regionų atsilikimą“³⁶. Tačiau tuometinėje EB regioninė politika nebuvo tokia aktuali, tarpregioniniai skirtumai buvo nežymūs. Galima teigti, kad regioninis netolygumas augo kartu su ES valstybių narių skaičiumi, kuris žymiai padidėjo po 2004 m. ES plėtros. Lentelėje Nr. 2 pateikiamos svarbiausios datos ir įvykiai kurie siejami su ES regioninės politikos raida nuo 1988 m.

³⁵ Tomassen Th., Serapinaitė I., Regionų plėtra: Patirtis – požiūriai – modeliai, Europos skyrius, Hordaland apskrities taryba

³⁶ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, Preambulė, Oficialus Europos Sąjungos leidinys

Lentelė 2. Europos Sąjungos regioninės politikos raida

1986 m.	<ul style="list-style-type: none">• Vieningas Europos aktas padeda pagrindą tikrai sanglaudos politikai, skirtai palengvinti bendrosios rinkos našta pietinėms valstybėms ir kitiems prastesnėje padėtyje esantiems regionams.
1989 - 1993 m.	<ul style="list-style-type: none">• 1988 m. vasarį Europos Vadovų Taryba Briuselyje nuodugniai peržiūri Solidarumo fondų (dabar vadinamų Struktūriniais fondais) panaudojimą ir skiria jiems 68 mlrd. ekv. (1997 m. kainomis).
1992 m.	<ul style="list-style-type: none">• Europos Sąjungos sutartis, įsigaliojusi 1993 m. įvardija sanglaudą vienu pagrindinių Sąjungos tikslų, greta ekonominės bei piniginės sąjungos ir bendrosios rinkos. Be to, pagal ją įsteigiamas Sanglaudos fondas, skirtas remti aplinkos apsaugos ir transporto projektus skurdžiausiuose valstybėse narėse.
1994 - 1999 m.	<ul style="list-style-type: none">• Edinburgo Europos vadovų Taryba (1992 m.) skiria beveik 200 mlrd. ekv. (1997 m. kainomis), t.y. trečdalį Bendrijos biudžeto, sanglaudos politikai. Greta Struktūrinių fondų sukuriama nauja Europos ūkybos orientavimo finansinė priemonė (FIG). Berlyno Europos Vadovų Tarybos susitikimo metu (1999 m. kov. mėn.) reformuoti Struktūriniai fondai ir pakoreguotas Sanglaudos fondo naudojimas. 2000 – 2006 m. laikotarpiu šiems fondams kasmet numatyta skirti per 300 mlrd. eurų, t.y. 213 mlrd. eurų per septynerius metus. Pasirengimo narysčiai struktūrinės politikos priemonė (ISPA) ir Specialioji stojimo programa žemės ūkiui ir kaimo plėtrai (SAPARD) papildo PHARE programą, kuri veikia nuo 1989 m. tam, kad būtų skatinama ekonominė ir socialinė plėtra bei aplinkos apsauga Vidurio ir Rytų Europos valstybėse kandidatėse.
2000 - 2001 m.	<ul style="list-style-type: none">• Berlyno Europos Vadovų Taryba (2000 m. kov. mėn.) patvirtina strategiją, orientuotą į užimtumą, kuria siekiama paverti Sąjungą „konkurencingusia ir dinamiškiausia žinioms pagrįsta ekonomika pasaulyje“ iki 2010 m. Geteborgo Taryba (2001 m. birželio mėn.) papildė šią strategiją, susiedama ją su subalansuota plėtra.
2002 m.	<ul style="list-style-type: none">• Kopenhagos Vadovų Taryba (2002 m. gruodžio mėn.) priima susitarimą dėl dešimties naujų valstybių narių stojimo į Sąjungą sąlygų.
2004 m.	<ul style="list-style-type: none">• Vasario 18 d. Europos Komisija pateikia siūlymus dėl sanglaudos politikos reformos 2007 – 2013 m.: „Naują sanglaudos partnerystę: konvergencija, konkurencingumas ir bendradarbiavimas“. Gegužės 1 d. į Europos Sąjungą įstojo Čekija, Estija, Kipras, Latvija, Lenkija, Lietuva, Malta, Slovakija, Slovėnija ir Vengrija.
2005 m.	<ul style="list-style-type: none">• Europos Vadovų Taryba susitara dėl 2007 – 2013 m. ES biudžeto. Sanglaudos politikai skirta 347,410 EUR (esamomis kainomis).
2006 m.	<ul style="list-style-type: none">• Gegužės 17 d. ES Taryba, Parlamentas ir Komisija pasirašė susitarimą dėl 2007 – 2013 m. biudžeto. Rugsėjo 1 d. įsigaliojo 2007 – 2013 m. struktūrinių fondų reglamentai. Taryba priėmė Bendrijos sanglaudos politikos strategines gaires, kuriomis grindžiama naujoji politika ir kuriose apibrėžiami 2007 - 2013 m. principai bei prioritetai.
2007 m.	<ul style="list-style-type: none">• Baigusios derybas Bulgarija ir Rumunija 2005 m. balandžio 25 d. pasirašė stojimo sutartis, o į Sąjungą įstojo 2007 m. sausio 1 d.

Šaltinis: A. Kilijonienė, Regionų ekonominė plėtra, 2010, p. 74

Europos Sąjungoje vykdoma regioninė politika gali būti apibrėžiama kaip visuma priemonių, padedančių adekvačiai įgyvendinti šios politikos tikslus, arba kaip tam tikras planavimo procesas, kuriuo yra grindžiama valstybės vykdoma veikla regioninės politikos normatyvuose. Pasak G. Mačio, Europos Sąjungos regioninė politika – tai veikla, kuria siekiama efektyviai įgyvendinti ES regioninę politiką konkrečios valstybės teritorijoje: nuosekliai mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp ES regionų, skatinti tolygią ir subalansuotą plėtrą ES teritorijoje.³⁷

Europos Sąjungos regioninė politika pagrįsta finansiniu solidarumu, nes dalis turtingųjų valstybių narių įnašų į Bendrijos biudžetą atitenka mažiau klestintiems regionams. Šiandien daugiau nei trečdalis ES biudžeto skiriama regioninės politikos fondams, kurių pagrindinis tikslas – skatinti valstybių narių socialinę ir ekonominę sanglaudą. ES regioninė politika yra sanglaudos politikos dalis, todėl ši politika dažnai vadinama sanglaudos politika. ES sanglaudos regioninė politika pradėta vykdyti jau nuo 1975 m. įsteigus Europos regioninės plėtros fondą. Pirmą esminę šios politikos reformą įvyko 1988 m., kada buvo sukurta integruota politikos planavimo ir įgyvendinimo sistema, kuri iki šiol sudaro ES sanglaudos politikos pagrindą.³⁸

ES regioninės politikos atsiradimo priežastis galima suskirstyti į tris pagrindines grupes:

- **Pirmoji grupė.** Regioninė politika būtina nepalankiems rinkos integracijos padariniams ir kitų ES politikos krypčių (Bendrosios žemės ūkio politikos, bei mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros), ypač palankesnės labiau išsivysčiusiems regionams, poveikiui mažiau išsivysčiusiuose regionuose mažinti (ekonominis pagrindimas);
- **Antroji grupė.** Europoje paplitusios solidarumo idėjos, kuriomis siekiama mažinti pragyvenimo lygio skirtumus, sudaro regioninės politikos socialinį pagrindą (socialinis pagrindimas);
- **Trečioji grupė.** Regioninė politika įteisina ES politinę sistemą, nes suteikia kompensacijas nepritariančių valstybių narių tolesnei ir gilesnei integracijai (politinis pagrindimas).³⁹

1.3.2. ES regioninės politikos tikslai, principai ir įgyvendinančios institucijos

Europos Sąjungos regioninės politikos tikslai. ES regioninės politikos pagrindinis tikslas – sumažinti regionų išsivystymo skirstumus ir skatinti menkiau išsivysčiusių regionų plėtrą. Kitaip tariant, esminis ES regioninės politikos tikslas yra subalansuoti regionų socialinės ir

³⁷ Mačys G., Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje. 2005, p. 88

³⁸ 2007 – 2013 metų struktūrinių fondų reglamentų projektų poveikio vertinimas, galutinė ataskaita. Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2004

³⁹ Kilijonienė A., Regionų ekonominė plėtra. 2010, p. 73

ekonominės plėtros sąlygas. 1994 m. – 1997 m. programavimo laikotarpiu buvo naudojami 7 tikslai, 2000 – 2006 m. laikotarpiu – 3 tikslai, 2007 -2013 m. – 3 tikslai⁴⁰.

2000 – 2006 m. programavimo laikotarpio ES regioninės politikos tikslai:

- Skatinti atsiliekančių regionų plėtrą ir prisitaikymą prie ekonomikos pokyčių. Parama skiriama regionams, kuriuose BVP vienam gyventojui mažesnis nei 75 % ES vidurkio, taip pat regionams, kur ypač mažas gyventojų tankumas (remiant pastaruosius, siekiama išvengti migracijos ir tolesnio jų gyventojų skaičiaus mažėjimo). Būtent šiam paramos tikslui priskiriama visa Lietuvos teritorija.
- Remti krizės apimtus pramonės regionus, kad jie galėtų persiorientuoti į kitas ekonomikos sritis. Remiami regionai, kuriuose ekonominės veiklos pagrindą sudaro pramonė ir kuriuose išlieka didelis nedarbas. Taip pat skatinama kaimo vietovių plėtra ir prisitaikymas prie ekonomikos pokyčių.
- Teikti paramą mokymui, kvalifikacijos kėlimui ir perkvalifikavimui. Pagrindinės priemonės yra profesinis mokymas ir perkvalifikavimas, darbo rinkos institucijų plėtra. Šios priemonės finansuojamos iš Europos socialinio fondo⁴¹.

Dabartinio programavimo laikotarpio (2007 – 2013 m.) regioninės politikos tikslai:

- **Konvergencija – regionų solidarumas.** Siekiama mažinti Europos regioninius skirtumus padedant regionams, kurių bendrasis vidaus produktas (BVP) vienam gyventojui nesiekia 75 % ES vidurkio, pasivyti turtingesnius regionus. Kitaip tariant, stiprinti augimą skatinančias sąlygas, kurios savo ruožtu, padeda siekti mažiausiai išsivysčiusių valstybių narių ir regionų konvergencijos.

Kai kurie senųjų ES valstybių narių, buvusių prieš du pastaruosius plėtros etapus, regionai dabar viršija 75 % ribą, tik dėl to, kad prisijungus naujosios valstybės narės sumažėjo vidutinis ES BVP. Tiems regionams vis dar reikia sanglaudos politikos paramos, todėl jie toliau remiami taikant laipsnišką paramos nutraukimą iki 2013 m. Šis tikslas pakeičia 2000 – 2006 m. programavimo laikotarpio pirmą tikslą.

Šiuo metu remiami regionai: 99, gyventojų juose 170 mln.. Regionams remti yra nustatyta bendra suma: 283 mlrd. EUR (81,5 % bendro biudžeto), iš jų daugiau nei 199,5 mlrd. EUR skirta konvergencijos regionams, 14 mlrd. EUR – regionams, kuriems taikoma laipsniško užbaigimo sąlyga, o 69,5 mlrd. EUR - Sanglaudos fondui, šias lėšas paskirstant 15 valstybių narių.

⁴⁰ Kilijonienė A., Regionų ekonominė plėtra. 2010, p. 77

⁴¹ „Kas yra struktūrinė parama?“, <http://www.esparama.lt/lt/kas_yra_strukturine_parama>, žiūrėta: 2011-11-12

Finansuojami projektai: pagrindinės infrastruktūros gerinimo, pagalbos įmonėms, vandens ir nuotekų valymo, sparčiojo interneto, mokymo, darbo vietų kūrimo ir t.t.

- **Regionų konkurencingumas ir užimtumas.** Skatinant konkurencingumą ir darant regionus patrauklesnius įmonėms ir investuotojams, siekiama, kurti darbo vietas. Šio tikslo siekiama visuose Europos regionuose, kuriems netaikomas konvergencijos tikslas. Kitaip tariant, siekiama padėti turtingiems regionams dar labiau klestėti, kad jie sustiprintų visą ES ir būtų skatinamas darnesnis šių regionų vystimasis, taip stengiantis išnaikinti bet kokį likusį skurdą.

Kai kuriems regionams, kurie anksčiau nesiekė 75 % ribos ir todėl juos galima laikyti konvergencijos tikslo regionais, skiriama papildomų paramos lėšų, kol jiems bus laipsniškai pradėta teikti parama pagal naująjį tikslą, kuris apjungė buvusius 2 ir 3 tikslus (nurodyti 20 psl.)

Šiuo metu remiami regionai: 172, gyventojų juose 330 mln.. Regionams remti yra nustatyta bendra suma 55 mlrd. EUR (16 % bendrojo biudžeto), šio tikslo siekia regionai 19 valstybių narių⁴².

Finansuojami projektai: švaraus transporto plėtros, paramos mokslinių tyrimų centrums, universitetams, mažosioms įmonėms ir pradedantiems verslą, mokymo, darbo vietų kūrimo ir t.t.

- **Europos teritorinis bendrabiavimas.** Siekiama skatinti tarptautinį gretimų valstybių ir regionų bendradarbiavimą, kuris be sanglaudos politikos būtų neįmanomas. Tam skiriama kur kas mažiau lėšų, nei kitiems dviems tikslams, bet daugelis valstybių regionų norėtų, kad ateityje jų būtų skiriama daugiau. Trečiasis tikslas pakeitė INTERREG iniciatyvą.

Remiami regionai: visi, gyventojų juose: 500 mln.. Regionams remti bendra suma: 8,7 mlrd. EUR (2,5 % bendrojo biudžeto).

Finansuojami projektai: bendro gamtos išteklių valdymo, apsaugos nuo rizikos, susisiekimo gerinimo, universitetų, mokslinių tyrimų institutų ir panašių tinklų kūrimas.⁴³

2007 – 2013 m. sanglaudos politika nuo 2000 – 2006 m. politikos skiriasi keliais bruožais:

- Daugiau dėmesio teikiama ekonomikos augimui ir užimtumui, taip pat decentralizuota atsakomybė;
- Supaprastinti tikslai ir reglamentavimas; aiškesnės dalyvavimo taisyklės; yra vienintelis finansavimo šaltinis ir lankstus finansinis administravimas;

⁴² Regioninė politika – inforegio, <http://ec.europa.eu/regional_policy/how/index_lt.cfm#3>, žiūrėta: 2011-11-13

⁴³ Ten pat

- ES, nacionalinės ir vietos iniciatyvos bus valdomos pagal vieną dokumentą – Bendrijos strategines gaires⁴⁴.

Regioninės politikos principai. 1988 m. įvyko pirmoji Europos regioninės plėtros fondo esminė reforma, kurios metu nustatyti keturi pagrindiniai ES struktūrinių fondų principai: *programavimo, koncentravimo, partnerystės, papildomumo*. ES regioninė politika dažnai siejama su ES struktūriniu politika, dėl šios priežasties anksčiau paminėti ES regioninės plėtros principai literatūroje dažnai įvardinami kaip struktūrinių fondų principai.

- **Programavimo principas** reiškia, kad ES struktūrinių fondų parama skiriama ne atskiriems projektams, o integruotoms, daugiametėms ir ES gaires atitinkančioms plėtros programoms įgyvendinti. Šiuo metu ES regioninės politikos programavimo laikotarpis yra 2007 – 2013 m. Programavimas apima ir atsakomybės taip įvairių ES regioninės politikos dalyvių pasidalijimą.
- **Koncentravimo principas** reiškia, kad ES struktūrinių fondų parama turi būti naudojama menkiausiai išsivysčiusiuose regionuose. Tačiau jis turi tematinį, geografinį ir finansinį ypatumus. Tematinis ypatumas reiškia, kad ES struktūrinių fondų parama skirstoma pagal 3 tikslus. Geografinis ypatumas reiškia, kad ES struktūrinių fondų paramą gauna tik kriterijus atitinkantys regionai. Taigi finansinis ypatumas reiškia, kad didžiausia paramos dalis yra skiriama 1 tikslo regionams (žiūrėti lentelė Nr. 1).
- **Partnerystės principas** reiškia, kad ES struktūrinių fondų paramos programavimo, įgyvendinimo, priežiūros ir vertinimo metu turi būti konsultuojamasi su regioninės ir vietos valdžios institucijomis, ekonomiais ir socialiniais partneriais, NVO ir kitais kompetentingais partneriais. Be to, šis principas taip pat apima Europos Komisijos ir ES valstybės narės partnerystę.
- **Papildomumo principas** reiškia, kad ES struktūrinių fondų parama turi papildyti, o ne pakeisti ES valstybių narių viešąsias ir kitas atitinkamas struktūrines išlaidas. Tačiau šiai taisyklei, esant tam tikrai konkrečiai ekonominei padėčiai (privatizacijoms ar itin didelėms praėjusių programų laikotarpių struktūrinėms išlaidoms), taikomos išimtys. Todėl kiekviena ES valstybė narė turi nustatyti ir išlaikyti tokį išlaidų lygį visą programavimo laikotarpį. Papildomumas vertinamas tris kartus (iš anksto, praėjus vidutinės trukmės laikotarpiui ir vėliau)⁴⁵.

⁴⁴ Regioninė politika, „Dėmesio centre – augimas ir darbo vietos“, <http://www.eu4journalists.eu/index.php/dossiers/lithuanian/C46>, žiūrėta: 2011-11-13

⁴⁵ Kilijonienė A., Regionų ekonominė plėtra. 2010, p.76 -77

Struktūrinių fondų veiklai taip pat taikomas ir bendresnis *subsidiarumo* (pavaldumo) principas, įtvirtintas Maastrichto sutarties. Remiantis šiuo principu, konkrečius veiksmus turi vykdyti žemiausio lygio valdžios institucijos, galinčios efektyviai juos atlikti. Užduotys turi būti perkeliamos į aukštesnį valdžios lygį tik tuo atveju, jeigu žemesnių valdžios institucijų veikla dėl užduočių pobūdžio čia būtų neefektyvi (ši nuostata siejasi su partnerystės principu).⁴⁶

ES regioninės politikos įgyvendinimo instrumentai. ES regioninė politika yra vykdoma per ES biudžeto integralia dalimi esančius keturis struktūrinius fondus (angl. structural funds) (Europos regioninės plėtros fondą, Europos socialinį fondą, Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondą, Žuvininkystės orientavimo finansinį instrumentą) ir Sanglaudos fondą. ES regioninės politikos finansinė pagalba didėjo inertiškai: 1975 m. parama skirta regioninei politikai siekė tik 4.8 proc. tuometinio Europos Bendrijos biudžeto, tuo tarpu 1999 m. parama sudarė net 35 proc. ES biudžeto⁴⁷. Paramos regioninei politikai žymus išaugimas yra siejamas su ES valstybių narių skaičiumi, didėjant Sąjungai didėjo ir regioninis netolygumas, todėl Bendrija siekdama mažinti ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus skyrė vis didesnę dalį ES biudžeto būtent šiai politikai. Taigi, galima teigti, kad pastarųjų dešimtmečių išlaidos regioninės politikos finansavimui augo stabiliai, ir šiandien jos siekia apytiksliai trečdalį viso ES biudžeto.

ES biudžeto lėšos skirtos regioninės politikos finansavimui iki 2007 m. buvo skirstomos per keturis struktūrinius fondus:

1. Europos regioninės plėtros fondas (ERPF) teikia regionams įvairią finansinę paramą, kuria siekiama stiprinti ekonominę ir socialinę sanglaudą. Šio fondo lėšos sudaro apytiksliai pusę visų struktūrinių fondų biudžeto⁴⁸. Šis fondas yra artimiausiai susijęs su regioninės politikos finansavimu, nes ERPF veikla vykdoma regionų lygmeniu. Fondo lėšos sudaro apie pusę visų struktūrinių fondų biudžeto. Fondas numato:

- Investicijas į gamybą, siekiant sukurti ir išsaugoti ilgalaikes darbo vietas;
- Investicijas į infrastruktūrą (kelius, telekomunikacijas, energetiką) siekiant sujungti centrinius ES regionus su periferiniais;
- Investicijas, padedančias atgavinti krizę išgyvenančius pramonės, žemės ūkio rajonus;
- Darbo vietų kūrimą bei paramą smulkiam ir vidutiniam verslui (įmonių konsultavimas, rinkos tyrimai, mokslo tyrimai);

⁴⁶ Struktūrinių fondų atsiradimas, Lietuvos susisiekimo ministerija, <http://www.sumin.lt/lt/es_parama/strukturiniai_fondai>, 2011-11-15

⁴⁷ Vitkus G., Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas. 2008, p. 284

⁴⁸ Struktūrinių fondų atsiradimas, Lietuvos susisiekimo ministerija, <http://www.sumin.lt/lt/es_parama/strukturiniai_fondai>, 2011-11-15

- Technologijų plėtrą, vietinės infrastruktūros plėtrą, investicijas į gamybą, siekiant sukurti ir išsaugoti ilgalaikes darbo vietas.

2. Europos socialinis fondas (ESF) remia projektus, sprendžiančius socialines (užimtumo ir galimybės įsidarbinti) problemas. ESF veikla siejama su konvergencijos bei regioninio konkurencingumo ir užimtumo tikslais. Finansuoja:

- Švietimą ir profesinį mokymą;
- Paramą įsidarbinant;
- Mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą (pvz., specialistų mokymą mokslinio tyrimo įstaigose);
- Socialinės ekonomikos projektus (pvz., padeda sukurti privačias vaikų priežiūros įstaigas);
- Švietimo ir profesinio rengimo mokymo sistemų tobulinimą (keliant darbuotojų kvalifikaciją).

3. Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas (EŽŪGOF). Šio fondo orientavimo dalis laikoma ES struktūrinės (ne bendrosios žemės ūkio) politikos dalimi, nes teikia paramą diegiant naujus ūkininkavimo metodus, plėtojant alternatyvią ekonominę veiklą vietovėse (pvz., kaimo turizmą). EŽŪGOF pagalba siekiama struktūrinių pokyčių žemės ūkyje, produkcijos perorientavimo bei kitų ūkininkų verslų.

4. Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas (ŽOFI). Remia naujų metodų diegimą bei ekonominės veiklos perorientavimą vietovėse, kur verčiamasi žuvininkyste⁴⁹. Pasinaudojant šiuo instrumentu parama skiriama subalansuotam išteklių valdymui bei konkurencingų struktūrų kūrimui. Paramos tiekimas orientuotas į žuvininkystės sektoriaus restruktūrizaciją, konkurencingumo didinimą teritorijoms kurios yra priklausomos nuo žuvininkystės.

Neformaliai penktuoju struktūriniu fondu buvo vadinamas **Sanglaudos fondas (SF)**, kuris įsteigtas pagal Maastrichto sutartį. Sanglaudos fondo tikslas remti didelės apimties transporto ir aplinkos apsaugos projektus.

ES struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo parama teikiama ir dabar, t.y. 2007 – 2013 m. programavimo laikotarpiu. Pažymėtina, kad 2007 – 2013 m. metais ES struktūriniams fondams priklausė tik du fondai: Europos regioninės plėtros ir Europos socialinis fondas. Anksčiau ES struktūriniams fondams priklausė Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo, orientavimo skyrius bei Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas po reformos perėjo atitinkamai į

⁴⁹ „Kas yra struktūrinė parama?“, <http://www.esparama.lt/lt/kas_yra_strukturine_parama>, žiūrėta: 2011-11-15

bendrosios žemės ūkio politikos bei bendrosios žuvininkystės politikos reguliavimo sferą⁵⁰. Taigi, ES parama 2007 – 2013 m. programavimo laikotarpiu yra teikiama pasinaudojant trejomis sanglaudos politikos priemonėmis: Europos regioninės plėtros fondu (ERPF), Europos socialiniu fondu (ESF) ir Sanglaudos fondu.

Dar viena naujovė 2007 – 2013 m. programavimo laikotarpiui yra sukurtos keturios ES sanglaudos politikos finansinės priemonės: JASPERS, JEREMIE, JESSICA ir JASMINE. Siekiant, kad ES sanglaudos politika būtų veiksmingesnė, bei siekiant remti Lisabonos procesą, 2007 – 2013 m. programavimo laikotarpiui buvo parengtos naujos techninės pagalbos ir finansinės inžinerijos iniciatyvos. Tai bendros priemonės kurias remia Europos Komisija ir kelios institucijos partnerės:

- **JASPERS** (angl. *Joint Assistance in Supporting Projects in European Regions*) – „Bendra parama projektams Europos regionuose remti“, pagal kurią remiamas didelių projektų rengimas. Ši bendra priemonė remiama Europos Komisijos, Europos investicijų banko ir Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko. Tai techninės pagalbos priemonė 2004 m. ir 2007 m. į ES įstojuosims dvylikai valstybių narių (tarp jų ir Lietuvai), siekiant padėti joms rengti stambius projektus, kurie bus remiami ES fondų lėšomis. Taikant JASPERS naujosioms valstybėms narėms suteikiama galimybė naudotis sukaupta patirtimi, kaip geriausiai patausoti skiriamas lėšas. Pagalba gali būti teikiama per parengiamuosius projekto etapus iki kol priimamas sprendimas skirti finansavimą.
- **JEREMIE** (angl. *Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises*) – „Bendri Europos ištekliai mažosioms ir vidutinėms įmonėms“, pagal kurią gerinamos mažų ir vidutinių įmonių (MVĮ) ir kitų verslo įmonių galimybės gauti kreditą. Šia finansinę priemonę sukūrė Europos Komisija, bendradarbiaudama su Europos investicijų banku ir Europos investicijų fondu, kad būtų padidintos ES regionų MVĮ galimybės gauti lėšų. Pagal JEREMIE bus dalijamasi patirtimi ir teikiamos konsultacijos, kad verslininkai galėtų lengviau naudotis šiomis naujomis finansavimo galimybėmis. Ši priemonė turėtų paskatinti steigti daugiau naujų įmonių visuose ES regionuose;
- **JESSICA** (angl. *Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas*) – „Bendra Europos parama tvarioms investicijoms į miestų vietoves“, pagal kurią skiriamas tvarus miestų plėtros finansavimas. Iniciatyva sukurta Europos Komisijos bendradarbiaujant

⁵⁰ Europos Sąjungos struktūrinė parama 2007-2013 metais, Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, <http://www.ukmin.lt/lt/veikla/veiklos_sritys/es_strukturiniai_fondai/2007-2013/2007_2013_aprasymas.php>, žiūrėta: 2011-11-15

su Europos investicijų banku ir Europos tarybos plėtros banku. JESSICA skirta skatinti tvarias investicijas į Europos miestų vietas ir ekonomikos augimą bei darbo vietų kūrimą;

- **JASMINE** (angl. *Joint Action to Support Microfinance Institutions in Europe*) – „Bendras veiksmų planas mikrofinansų institucijoms Europoje“, pagal kurią teikiama techninė pagalba, gerinant galimybes gauti labai mažų paskolų. Tai bandomoji iniciatyva, kuriai skirtas 50 mln. eurų biudžetas ir kurią bendrai rengė Europos komisija, Europos investicijų bankas ir Europos investicijų fondas. JASMINE pritaikyta labai mažoms įmonėms ir socialiai atskirtiems žmonėms (įskaitant etnines mažumas), norintiems dirbti savarankiškai, bet negalintiems naudotis tradicinėmis bankų paslaugomis. Šia iniciatyva Europoje siekiama suteikti daugiau galimybių gauti mažas ir labai mažas paskolas, taip patenkinant egzistuojančią jų paklausą. ES labai mažos paskolos yra iki 25 000 eurų, tačiau paprastai jų vidurkis ES–15 valstybėse yra 10 000 eurų, o ES–12 – 3800 eurų⁵¹.

Tikimasi, kad Europos Komisijos ir partnerių sukurtos naujos regioninės politikos priemonės, padės tobulinti projektų kokybę ir tuo pat metu didins Bendrijos finansinių išteklių poveikį, siekiant kiek įmanoma efektyviau įgyvendinti sanglaudos politikos tikslus.

1.3.3. ES regionų klasifikacija

Europos Parlamento ir Tarybos reglamente Nr. 1059/2003 „dėl bendro teritorinių vienetų klasifikatoriaus (NUTS) nustatymo“, buvo nustatytas bendras teritorinių statistinių vienetų klasifikatorius. Kuris dar vadinamas teritorinių statistinių vienetų nomenklatura (NUTS) (angl. *Nomenclatures i Unités Territoriales Statistique*) - ES įvesta bendra teritorijos skirstymo į regionus sistema⁵². Šio reglamento tikslas yra nustatyti ES regionų klasifikavimo sistemą, kurios pagalba būtų renkami statistiniai duomenys apie ES regioninę politiką. Minėtame reglamente buvo nustatyti 3 statistiniai lygmenys:

- NUTS I lygmuo – dažniausiai visa šalis, kartais jos stambios dalys. Pvz., Lietuva, Vokietijos žemės, Belgijos federaciniai regionai.
- NUTS II lygmuo – santykinai dideli regionai. Pvz., Lietuva, Italijos ir Prancūzijos regionai, Ispanijos autonominės provincijos.
- NUTS III lygmuo – dažnai tarpinis lygmuo tarp regiono ir vietos savivaldos. Pvz., Lietuvos apskritys, Vokietijos apskritys.⁵³

Žemiau esančioje lentelėje pateikiama NUTS regionų klasifikacija pagal vidutinį gyventojų skaičių.

⁵¹ Regioninė politika – Inforego, <http://ec.europa.eu/regional_policy/glossary/index_lt.htm>, žiūrėta: 2011-11-15

⁵² Kilijonienė A., Regionų ekonominė plėtra. 2010, p.103

⁵³ EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1059/2003 dėl bendro teritorinių statistinių vienetų klasifikatoriaus (NUTS) nustatymo (OL L 154, 2003 6 21, p. 1

Lentelė 3. NUTS klasifikacija

Lygis	Mažiausias	Didžiausias
NUTS I	3 milijonai	7 milijonai
NUTS II	800 000	3 milijonai
NUTS III	150 000	800 000

Saltinis: Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1059/2003 (sudaryta darbo autoriaus)

2003 m. gegužės 26 d. dėl bendro teritorinių statistinių vienetų klasifikatoriaus (NUTS) nustatymo didėjantis informacijos poreikis pastūmėjo Komisiją papildyti bendrą teritorinių statistinių vienetų NUTS informacijos sistemą, pirmiausiai suklasifikuodama Bendrijos vietos administracinius vienetus LAU (angl. Local Administrative Units – vietiniai administraciniai vienetai). Ši sistema suderinta su NUTS pakeičia anksčiau vartotus NUTS IV ir NUTS V. LAU lygiai nustatyti pagal NUTS principus, paskutinis ir mažiausias LAU 2 lygis pastovus visose valstybėse narėse, paprastai jis priskiriamas savivaldybėms ar bendruomenėms.

Vertinant regionų išsivystymo netolygumą Europoje, tiriami NUTS II lygmens regionai, nes skirtumai esantys tarp mažų sričių regionų, kurie priklauso NUTS III lygmeniui yra neišvengiami, todėl sprendžiant regionų netolygumo klausimą, svarbiais tampa tik pakankamai dideli, šio atveju priklausantys NUTS II lygmeniui⁵⁴. ES regionų klasifikacija valstybėms narėms yra labai svarbi, nes remiantis priskiriamu NUTS lygmeniu yra skirstomi struktūriniai fondai, kurių pagrindinė funkcija – regionų netolygumo mažinimas. Lietuvai pagal NUTS klasifikatorių traktuojama kaip NUTS I ir II lygmens regionas, o apskritys kaip NUTS III lygmens vienetai. Pagal dabartinę NUTS regionų klasifikaciją ES yra 97 NUTS I lygmens regionai, 271 NUTS II lygmens ir 1303 NUTS III lygmens regionų⁵⁵. Išsamesnę informaciją apie visų 27 ES valstybių narių regionų klasifikaciją pagal NUTS pateikiama priede Nr. 1.

1.3.4. Svarbiausios ES regioninės politikos institucijos

Svarbiausia institucija formuojanti bei koordinuojanti ES regioninę politiką yra **Regioninės politikos generalinis direktoratas (RPGD)** (angl. Directorate – General for Regional Policy). Tai Europos Komisijos departamentas, kuris yra atsakingas už regioninės politikos inicijavimą ir valdymą.⁵⁶ Regioninės politikos generalinis direktoratas (RPGD) įkurtas 1967 m., tada šio direktorato tikslas buvo regioninės politikos vystymas⁵⁷.

⁵⁴ Funck, Pizzati, European Integration, Regional Policy, and Growth, Washington, 2003, p. 108

⁵⁵ NUTS – Nomenclature of Territorial Units for Statistics,

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/introduction>, žiūrėta: 2011-11-16

⁵⁶ Hix S., Europos Sąjungos politinė sistema, 2006, p. 72

⁵⁷ Čaplikas V., Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika. 2006, p. 71

Pagrindinis RPGD uždavinys – ES regionų ir šalių išsivystymo lygio skirtumų mažinimas bei ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos stiprinimas. Siekiant sumažinti ES valstybių narių ir regionų skirtumus, sanglaudos politika turi sudaryti sąlygas nuolat didinti konkurencingumą ir užimtumą.

RPGD regioninę politiką įgyvendina per šias finansines priemones:

- Europos regioninės plėtros fondą (ERPF);
- Sanglaudos fondą (SF);
- Pasirengimo narystei pagalbos priemonę (PNPP);
- Solidarumo fondą (ESSF);
- Pasirengimo narystei Europos Sąjungoje struktūrinės politikos instrumentą (ISPA);
- Tarptautinį Airijos fondą (TAF).

RPGD bendrai finansuoja infrastruktūros projektus, formuoja informacinę visuomenę, spartina žinių perdavimo procesus, remia investicijas į žmones, skatina tarptautinį bendradarbiavimą ir taip padeda mažiau turtingiems ar struktūrinių problemų turintiems regionams didinti savo konkurencingumą ir greičiau bei tvariai vystytis ekonominiu požiūriu⁵⁸. 2007 – 2013 m. programavimo laikotarpiu RPGD valdo 334 veiksmų programas, kurių bendras biudžetas siekia 270 mlrd. eurų.

Kitų, ne mažiau svarbių institucijų koordinuojančių ES regioninę politiką aprašas pateikiamas lentelėje Nr. 4

Lentelė 4. Institucijos koordinuojančios ES regioninę politiką

Institucija	Tikslas
Regionų komitetas (CoR)	Tai konsultacinė institucija, kuri siekia į Bendrijos politikos formavimą integruoti regionines ir vietines struktūras – sritis, miestus ir didmiesčius bei savivaldos teritorijas. Regionų komitetas, suteikia vietos ir regioninės valdžios įstaigoms galimybę dalyvauti ES teisės aktų leidybos darbe. Rengiant teisės aktus, kurie turi įtakos regionams ar vietiniai valdžiai, privalu konsultuotis su Regionų komitetu.
Europos savivaldybių ir regionų tarybos (CEMR)	CEMR veikia kaip informacijos mainų forumas, siekia užtikrinti tinkamą regionų ir vietos valdžios interesų atstovavimą ES. Pagrindiniai tikslai: <ul style="list-style-type: none"> • plėtoti Europietišką dviasių vietinėse ir regioninėse valdžios struktūrose; • stengtis, kad vietinė ir regioninė valdžia atspindėtų ES

⁵⁸ Regioninės politikos generalinis direktoratas, <http://ec.europa.eu/dgs/regional_policy/index_lt.htm>, žiūrėta: 2011-11-16

	<p>pagrindiniame jas veikiančiame politiniame dosjė;</p> <ul style="list-style-type: none"> • visomis priemonėmis skatinti dialogą, pasikeitimą patirtimi ir narių bendradarbiavimą; • skleisti narėms informaciją iš Bendrijos institucijų.
Europos regionų asamblėja (AER)	<p>Tai politinė Europos regionų organizacija, Europos ir tarptautiniu mastu išreiškianti regionų interesus ir siekianti, kad išaugtų Europos regionų politinis vaidmuo. Taip pat remia regioninę demokratiją atsižvelgiant į egzistuojančią įvairovę, prisidedant prie bendradarbiavimo plėtros srityse. Mokymais yra skatinama regionuose išrinktų atstovų ir civilių tarnautojų integracija Europoje.</p>
Europos vietinių ir regionų valdžių kongresas (CLRAE)	<p>Teikia praktinę pagalbą naujoms narėms kuriant veiksmingą savivaldą vietose ir regionuose, taip pat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Europos Taryboje yra Europos regionų ir savivaldybių balsas; • Pataria ministrų komitetui ir Europos Tarybos Parlamentiniai asamblėjai visais vietinės ir regioninės politikos aspektais; • Artimai bendradarbiauja su nacionalinėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, atstovaujančiomis vietinę ir regioninę valdžią; • Padeda naujai priimtos valstybėms narėms įgyvendinti vietinę ir regioninę savivaldą.

Šaltinis: A. Kilijonienė, Regionų ekonominė plėtra, 2010, p. 86 psl

1.3.5. ES regioninės politikos etapai

Pasak Europos Komisijos „ES regioninė politika vykdoma visais lygmenimis, pradedant visa ES ir baigiant konkrečiomis vietovėmis. Jos teisinis pagrindas yra ES sutartis, ES nustato jos prioritetus, o ją įgyvendina nacionaliniai ir regioniniai subjektai, bendradarbiaudami su Europos Komisija“.⁵⁹

ES regioninės politikos įgyvendinimo procesą sudaro 9 politikos etapai:

- Remdamiesi Komisijos pasiūlymu, Taryba ir Europos Parlamentas kartu nustato struktūrinių fondų biudžetą ir jo naudojimo taisykles.
- Komisija konsultuojasi su ES valstybėmis, nustatomi sanglaudos politikos principai ir prioritetai. Nacionalinės ir regioninės valdžios institucijos, remdamasis Bendrijos strateginėmis gairėmis dėl sanglaudos, suderina savo programas su nustatytais ES prioritetais.

⁵⁹ Regioninės politikos generalinis direktoratas, <http://ec.europa.eu/dgs/regional_policy/index_lt.htm>, žiūrėta: 2011-11-16

- Kiekviena valstybė parengia nacionalinį strateginių kryptų planą (NSKP) ir turi nusiųsti jį Komisijai per penkis mėnesius nuo strateginių gairių patvirtinimo. Šiame dokumente aprašoma valstybės strategija ir pasiūlomas veiklos programų sąrašas. Komisija per tris mėnesius pateikia pastabų dėl šio plano ir paprašo papildomos informacijos.
- Komisija patvirtina NSKP ir kiekvieną veiklos programą (VP). VP išdėstomi valstybės ir (arba) jos regionų prioritetai. Rengiant ir valdant VP gali dalyvauti darbuotojai, darbdaviai ir pilietinės organizacijos. 2007 – 2013 m. laikotarpiu patvirtintos 455 veiklos programos.
- Veiklos programas įgyvendina valstybės narės ir jų regionai. Pagal jas išrenkama remti, stebima ir vertinama tūkstančiai projektų. Šį darbą organizuoja kiekvienos valstybės ir (arba) regiono „vadovaujančiosios institucijos“.
- Komisija įsipareigoja išmokėti lėšas (kad valstybės galėtų pradėti finansuoti savo programas).
- Komisija padengia tinkamas finansuoti išlaidas, patirtas kiekvienos valstybės.
- Komisija stebi kiekvieną veiklos programą kartu su ją įgyvendinančia valstybe.
- Komisija ir valstybės narės 2007 – 2013 m. programavimo laikotarpiu teikia strategines ataskaitas.⁶⁰

Atsižvelgiant į visus regioninės politikos etapus, galima teigti, kad šis procesas apima tiek Komisijos, Tarybos ir Europos Parlamento, tiek valstybių narių kompetencijas. Svarbu, kad adekvačiai nustatytas struktūrinių fondų biudžetas ir apibrėžtos taisyklės būtų palankūs valstybių narių interesams. Tai parodo, kad Europos Sąjungos institucijų bendradarbiavimas su valstybėmis narėmis yra ne tik konsultacinio pobūdžio, bet vyksta derybinis procesas, kurio metu yra nustatomi sanglaudos politikos principai ir prioritetai. Valstybės narės parengusios nacionalinį strateginių kryptų planą, jį derina su Komisija, o ši, savo ruožtu, teikia pastabas, siūlo plėsti pateiktų planų turinio informaciją, kol galiausiai parengtos veiklos programa yra patvirtinama. Toliau vyksta finansinis reguliavimas, kuris visuomet yra prižiūrimas Komisijos. Tokia nenutrūkstama grandimi yra vykdoma regioninė politika Europos Sąjungoje ir jos narėse.

1.4. Lietuvos regioninė politika

Pereinant į rinkos ekonomiką, Lietuvoje išryškėjo regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo diferenciacija. Ankstesnis centralizuotas planavimas užtikrino beveik vienodą visos šalies vystimąsi, tačiau atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, išškilo būtinybė kurti ir

⁶⁰ Regioninė politika – Inforegio, Politikos etapai: žingsnis po žingsnio, <http://ec.europa.eu/regional_policy/how/policy/index_lt.cfm>, žiūrėta: 2011-11-17

plėtoti savarankišką nacionalinę regioninę politiką⁶¹. Tačiau regioninės politikos pradžia Lietuvoje laikomi 1998 m., kai buvo priimta Regioninės politikos koncepcija. Šiam žingsniui Lietuvą pastūmėjo Europos Komisija, pradėjus domėtis šalių kurios siekia ES narystės regioninės politikos būkle, paaiškėjo, kad Lietuvoje regioninė politika suprantama kaip teritorinių administracinių vienetų funkcijų bei atsakomybės sričių nustatymas. Tokia Lietuvos tuometinė regioninė politika ne tik, kad neatitinka teorinių regioninės politikos normų, bet ir akivaizdžiai skiriasi nuo ES regioninėse politikos suvokimo. Todėl siekiant ES narystės Lietuvoje, buvo skubiai formuojama regioninė politika, orientuota į ekonominių ir socialinių skirtumų mažinimą. Tai lėmė 2000 m. priimti Regioninės plėtros įstatymas⁶².

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, susidomėjimas regionine politika padidėjo, ypač šios organizacijos pagalbos vadinamųjų struktūrinių fondų gavimo ir panaudojimo srityse. Tačiau ši politika yra platesnė ir svarbesnė nei vien finansiniai dalykai, nes susijusi su kobiniu valstybės valdymo modeliu, visuomeninės demokratijos išplėtimu ir visapusiškai pajėgių regioninių bendruomenių formavimu⁶³. Lietuvos regioninę politiką sudaro du komponentai:

- **Europos Sąjungos regioninė politika.** Šios politikos tikslas įvairiomis priemonėmis mažinti gerovės lygio skirtumus tarp labiausiai ir mažiausiai išsivysčiusių ES regionų. Šiuo atveju gerovės lygis vertinamas pagal bendrą vidaus produktą (BVP) tenkantį vienam asmeniui. ES regioninės politikos požiūriu Lietuva laikoma vienu regionų, kurio artėjimo prie vidutinio ES ekonomikos išsivystymo lygio yra siekiama.
- **Nacionalinė regioninė politika.** Remiantis Regionų plėtros įstatymu, nacionalinė regioninė politika yra valstybės institucijų ir kitų subjektų tikslinė veikla, kuria daromas diferencijuotas poveikis valstybės regionų socialiniai ir ekonominei plėtrai, siekiant mažinti regionų socialinius ir ekonominius skirtumus bei išsivystymo lygio netolygumus pačiuose regionuose, skatinti visoje valstybės teritorijoje tolygią ir tvarią plėtrą⁶⁴.

Kaip minėta, Lietuva ES regioninės politikos požiūriu traktuojama kaip vienas regionas (NUTS II lygio), o Lietuvos apskritys kaip NUTS III lygio vienetai. Struktūrinių fondų paramos lėšos skirstomos pagal regionų tipą, todėl regionų klasifikacija yra labai svarbi. Pagrindiniai dokumentai, reglamentuojantys Lietuvos regioninės politikos nacionalinio, regioninio ir vietinio lygmenų įgyvendinimą, pateikti lentelėje Nr. 5.

⁶¹ Bertašiūtė D., Regiono valdymo tobulinimas kaip aktuali viešojo administravimo problema. Regionų plėtra 2001. Tarptautinės konferencijos medžiaga, 2001, p. 46

⁶² Bagdzevičienė R., Rimas J., Venckus A., Regionų ekonomikos plėtros strategija. 2002, p. 30

⁶³ Čaplikas V. Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika. 2006, p. 6

⁶⁴ Samprata, tikslas, prioritetinės kryptys, įgyvendimo teritorijos, Lietuvos regioninė politika, <<http://www.vrm.lt/nrp/index.php?id=162>>, žiūrėta: 2011-11-18

Lentelė 5. Dokumentai, reglamentuojantys regioninės politikos įgyvendinimą Lietuvoje

Europos Komisijos lygmuo <ul style="list-style-type: none">• Lietuvos 2004 - 2006 metų Bendrasis programavimo dokumentas (LRV, 2004).• Lietuvos 2007 - 2013 metų Europos Sąjungos Struktūrinės paramos panaudojimo strategija (EK, 2007).
LR Seimo lygmuo <ul style="list-style-type: none">• Valstybės ilgalaikės raidos strategija (LRS, 2002c).• Lietuvos Respublikos strategijos bendrasis planas (LRS, 2002b).
LR Vyriausybės lygmuo <ul style="list-style-type: none">• Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa (LRV, 2002b).• Regionų ekonomikos plėtros strategija. Iš: Ilgalaikė Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtotės iki 2015 metų strategija (LRV, 2002).• Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategija (LRV, 2005).• Nutarimas "Dėl probleminių teritorijų išskyrimo kriterijų" (2006).• Regionų socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo 2007 - 2010 metų programa (LRV, 2007).• Lietuvos Respublikos regionų plėtros programa (LRV, 2006a).
Regioninis lygmuo <ul style="list-style-type: none">• Regionų plėtros planai.
Vietinis lygmuo <ul style="list-style-type: none">• Regionų centrų plėtros programos.• Probleminių teritorijų plėtros programos.

Šaltinis: A. Kilijonienė, Regionų ekonominė plėtra, 2010, p. 89

Pagrindinis šių dokumentų tikslas – Lietuvos tarpregioninių skirtumų mažinimas bei ekonominis ir socialinis augimas, kuris Regioninės plėtros įstatyme⁶⁵ apibrėžiamas taip: „mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje, skatinti visos valstybės teritorijos tolygią ir tvarią plėtrą“. Šiam tikslui pasiekti įstatyme akcentuojami 3 pagrindiniai uždaviniai:

- Teikti valstybės pagalbą probleminėse teritorijose įgyvendinamiems projektams;
- Teikti valstybės pagalbą regionuose, turinčiuose atskirų ūkio šakų (sektorių) specifinių regioninių ir vietinių problemų, įgyvendinamiems projektams;
- Sudaryti sąlygas tolygiai ir tvariai ilgalaikiai visų regionų plėtrai.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas, 2000 m. liepos 20 d. Nr. VIII-1889, Vilnius, Įstatymas skelbtas: Žin., 2000, Nr. 66-1987

Nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimo sistema. Pagal Regioninės plėtros įstatymą⁶⁶ Lietuvos nacionalinę regioninę politiką įgyvendinančios institucijos ir jų funkcijos yra šios:

- **Vyriausybė.** Nustato ir įgyvendina nacionalinę regioninę politiką, tvirtindama politikos prioritetus, nustato probleminių teritorijų kriterijus bei šių teritorijų išskyrimą, svarsto ir tvirtina regionų socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo programą.
- **Vidaus reikalų ministerija.** Formuodama ir įgyvendindama nacionalinę regioninę politiką, yra atsakinga už nacionalinės regioninės politikos koordinavimą, regioninės politikos dokumentų rengimą. Taip pat konsultuoja regionų plėtros tarybas dėl rengiamų plėtros planų bei teikia pasiūlymus valstybės institucijoms ir savivaldybėms dėl regionų socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo programos.
- **Nacionalinė regioninės plėtros taryba.** Tarybą sudaro ministerijų, kitų valstybės institucijų ir įstaigų, Lietuvos savivaldybių asociacijos, socialinių ir ekonominių partnerių atstovų ir regionų plėtros tarybų pirmininkų. Svarsto nacionalinės regioninės politikos tikslą, uždavinius ir priemones, įvairias regioninių skirtumų mažinimo programas, teikia pasiūlymus ir išvadas Vyriausybei, Vidaus reikalų ministerijai bei kitiems programų rengėjams.
- **Regionų plėtros tarybos.** Sudaromos iš savivaldybių merų, deleguotų savivaldybių narių ir Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos paskirto asmens. Svarsto ir priima sprendimus dėl regionų plėtros plano, jo įgyvendinimo bei kitų aspektų, teikia pasiūlymus Vyriausybei ir Vidaus reikalų ministerijai dėl regioninės politikos įgyvendinimo.
- **Regioninės politikos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos.** Rengia regiono plėtros planų projektus, apibendrina siūlymus dėl regiono socialinės ir ekonominės plėtros projektų, koordinuoja savivaldybių institucijų bei socialinių ekonominių partnerių veiklą jiems vykdant sprendimus susijusius su nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimu. Taip pat organizuoja rengiamų regioninės plėtros planavimo dokumentų aptarimą su valstybės institucijomis, savivaldybėmis ir kitais partneriais. Ši įstaiga turi teritorinius padalinius visuose apskrityse.

LR Regioninės plėtros įstatyme yra numatytos 4 nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimo priemonės:

⁶⁶ Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas, 2000 m. liepos 20 d. Nr. VIII-1889, Vilnius, Įstatymas skelbtas: Žin., 2000, Nr. 66-1987

- Įgyvendinant nacionalinę regioninę politiką, gali būti teikiama valstybės pagalba Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktų dėl valstybės pagalbos teikimo nustatyta tvarka.
- Nacionalinė regioninė politika įgyvendinama per valstybės viešąją politiką, pirmiausia per verslo, žmoniškųjų išteklių ir infrastruktūros plėtrą.
- Probleminės teritorijos plėtros programos socialinių ir ekonominių plėtros priemonių įgyvendinimo projektai gali būti tiesiogiai finansuojami iš valstybės biudžeto, kitų finansavimo šaltinių ir iš ES paramos fondų, jeigu Nacionaliniame plėtros plane yra numatyta remti tos probleminės teritorijos plėtros programą atitinkančius projektus.
- Socialinės ir ekonominės plėtros bei infrastruktūros projektai, skirti konkrečių regionų atskirų ūkio šakų specifinėms regioninėms ir vietinėms problemoms spręsti, gali būti finansuojami iš valstybės biudžeto, jeigu jie nėra įtraukti į atskirų ūkio šakų plėtros strategijas, taip pat iš kitų finansavimo šaltinių ir ES paramos fondų, jeigu atitinka nacionaliniame plėtros plane nustatytus tų ūkio šakų plėtros uždavinius bei priemonės ir tenkina atrankos kriterijus⁶⁷.

Nors regioninė politika Lietuvoje sudaryta iš dviejų komponentų, kaip jau buvo minėta, nacionalinės regioninės politikos bei ES regioninės politikos, pažymėtina, kad šio politikos sėkmingai derinamos tarpusavyje. Pagrindinis regioninės politikos Lietuvoje uždavinys yra sumažinti atskirų regionų (apskričių) ekonominio lygio skirtumus bei priartėti prie ES vidurkio pagal pagrindinius ekonominio augimo rodiklius⁶⁸.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas, 2000 m. liepos 20 d. Nr. VIII-1889, Vilnius, Įstatymas skelbtas: Žin., 2000, Nr. 66-1987

⁶⁸ Bertaškienė D. Lietuvos regioninės politikos uždaviniai. Regionų ekonomika ir plėtra. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. p. 12 psl.

II. ES STRUKTŪRINĖS PARAMOS POVEIKIO LIETUVOS REGIONŲ VYSTYMUISI ANALIZĖ

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare atsivėrė unikalios galimybės pasinaudoti ES struktūrinių fondų finansine parama, kuri ženkliai papildė nacionalines investicijas bei padeda siekti pagrindinio ES tikslo⁶⁹ – nuosekliai mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp ES šalių narių ir atskirų regionų. Tačiau kaip jau buvo minėta Lietuvos regioninės politikos įgyvendinimas priklauso pačios šalies kompetencijos.

Šioje darbo dalyje apžvelgiamas 2000 – 2010 m. laikotarpis. Laikotarpio pasirinkimą nulėmė statistinių duomenų prieinamumas bei siekis pavaizduoti pastarojo dešimtmečio rodiklių pokyčius. Be to, būtent nuo 2000 m., Lietuvai buvo skiriamos solidžios dotacijos per pasirengimo narystei programas. Pradžioje apžvelgiamas Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos teikimas ir įsisavinimas analizuojamu laikotarpiu. Pažymėtina, kad apžvelgiamas 2007 – 2013 m. programavimo laikotarpio paramos teikimas, tačiau nepaliečiamas paramos įsisavinimo aspektas, nes šio laikotarpio paramos naudą pasireiškimas gali būti pastebimas tik praėjus keleriems metams po įsisavinimo. Dėl N+2 taisyklės, kurios esmė yra ta, kad paramos įsisavinimas tęsiasi dar du metus po programavimo laikotarpio pabaigos, šiuo konkrečiu atveju po 2006 m. Tai reiškia, kad 2004 – 2006 m. programavimo laikotarpio pagrindinis lėšų įsisavinimas vyko iki 2008 m.

Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad 2007 m. pradėtas naujas programavimo laikotarpis gali turėti įtakos ekonominiams rodikliams, po 2007 m., tačiau ši įtaka turėtų būti minimali.

Vėliau atliekama analizuojamo laikotarpio ekonominių socialinių rodiklių analizė, kuri padės nustatyti apskričių išsivystymo skirtumus šalyje. Galiausiai pateikiamas regresinės analizės modelio teorinis pagrindimas, kurio pagrindu atliekama regresinė analizė siekiant patikrinti darbo įvade išsikeltą hipotezę.

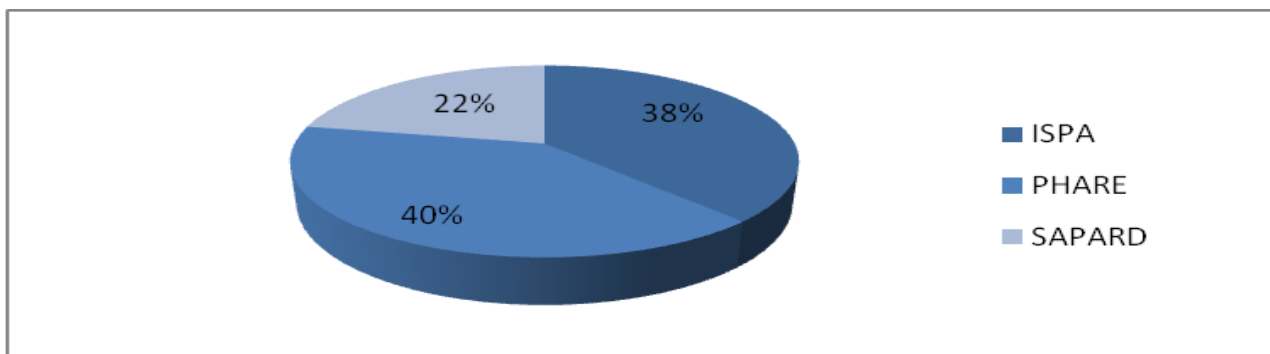
2.1. ES struktūrinių fondų lėšų teikimo ir įsisavinimo analizė

Pasirengimo narystei parama. ES struktūrinių fondų parama Lietuvai pradėta teikti dar prieš tampant ES nare, pagal pasirengimo narystei paramos fondus. Lietuvai 2000 – 2006 m. laikotarpiu buvo teikiama parama iš trijų ES pasiruošimo narystei struktūrinių fondų: ISPA, SAPARD bei PHARE 2000. Pastaroji pasirengimo narystei programa Lietuvoje veikė jau nuo 1991 m., tačiau 2000 m. ji buvo pertvarkyta. Pagal pasirengimo narystei paramą Lietuvai 2000 – 2003 m. laikotarpiu buvo suteikta daugiau kaip 1,9 mlrd. Lt. parama. Paveiksle Nr. 1 pateikiamas paramos

⁶⁹ „Kas yra struktūrinė parama?“, <http://www.esparama.lt/lt/kas_yra_strukturine_parama>, žiūrėta 2011-11-23

procentinis pasiskirstymas pagal to meto struktūrinės politikos priemones. Kasmet Lietuvai skiriama pasirengimo narystei parama vidutiniškai svyravo nuo 450 iki 500 mln. Lt⁷⁰.

Struktūriniai fondai Europos Sąjungoje teikia finansinę paramą tam, kad valstybė galėtų tinkamai pasirengti narystei ir atitikti keliamus ES reikalavimus. Atskiras struktūrinis fondas yra tam tikra priemonė, programa ar finansinė parama, atsižvelgiant į tai, kokie yra stojančiosios valstybės prioritetai.



Paveikslas 1. ES pasirengimo narystei programų procentinis biudžeto pasiskirstymas

Šaltinis: Lietuvos 2004 – 2006 metų bendrasis programavimo dokumentas 2004–2006 (pakeistas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 290 (Žin., 2009, Nr.45-1754))

Kiekvienas struktūrinis fondas turi savo paskirtį pagal atitinkamas sritis, į kurią jis yra orientuotas:

ISPA – pasirengimo narystei Europos Sąjungoje struktūrinės politikos priemonė, kurios pagrindinis tikslas buvo šalių kandidačių transporto ir aplinkos apsaugos infrastruktūros gerinimas. Pagal ISPA paramos programą buvo finansuojami tik didelės apimties projektai, kurių turėjo būti ne mažesnė kaip 17 mln. Lt. (5 mln. Lt). Lietuvai įstojus į ES, ISPA programą pakeitė Sanglaudos fondas.

SAPARD – tai pasirengimo narystei Europos Sąjungoje programa, kuri buvo skirta šalių kandidačių žemės ūkiui bei kaimo plėtrai remti ir nacionalinei politikai laipsniškai suderinti su ES bendra žemės ūkio politika. Lietuvai tapus ES nare pagal 2004 – 2006 m. BPD SAPARD programos parama žemės ūkiui ir kaimo plėtros projektams, toliau vykdomi pagal BPD ketvirtą prioritetą, kuriu remiama kaimo plėtrai, žemės ūkis bei žuvininkystei.

PHARE – teikė finansinę paramą valstybėms kandidatėms iki jų pasirengimo tapti ES valstybėmis narėmis. Finansinė pagalba orientuota į institucijų stiprinimo priemones, žinias ir pažangiąją patirtį (angl. *know – how*, t.y konsultacijos, kursai, mokymai). Šia programa buvo siekiama padėti Lietuvai pasirengti struktūrinių fondų administravimui.

⁷⁰ Lietuvos 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2004, p. 12-14

Pasirengimo narystei instrumentai, turėjo didelę reikšmę rengiantis priimti Struktūrinių fondų paramą. Jie sudarė sąlygas išbandyti novatoriškus veikimo būdus ir padėjo paramos programų įgyvendintojams įgyti žinių apie ES finansinius instrumentus bei procedūras, projektų atrankos ir vertinimo kriterijus, prioritetų nustatytą tvarką remiantis strateginiais poreikiais, vertinimo ir stebėjimo aspektus ir kt.⁷¹

ES struktūrinių fondų lėšos Lietuvai 2004 – 2006 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 7 d. nutarimu Nr. 188 buvo sudaryta Bendrojo programavimo dokumento (BPD) rengimo Priežiūros komisija, kuri atliko BPD rengimo priežiūrą, ir BPD darbo grupė, kuri rengė BPD. BPD darbo grupės sekretoriato funkcijas atliko Finansų ministerijos finansinės paramos departamento pasiruošimo ES struktūrinių fondų valdymui skyrius⁷². Lietuvos 2004 – 2006 m. BPD 2003 m. buvo patvirtintas LR Vyriausybės ir Europos Komisijos. Lietuvai prisijungus prie ES valstybių narių buvo pradėta teikti ES struktūrinių fondų finansinė parama pagal šį dokumentą. Pagrindinis tuometinio BPD tikslas - „*sustiprinti nacionalinio ūkio ilgalaikio konkurencingumo plėtotės prielaidas, paspartinti perėjimą prie žininių ekonomikos, kuriai būdingas didėjantis BVP ir aukštas gyventojų užimtumo rodiklis, stiprinti žinių ekonomikos plėtrą, kuri lemia aukštesnį gyvenimo lygį ir visų Lietuvos regionų gerovę*“⁷³.

V. Nakrošis išskyrė tris pagrindinius 2004 – 2006 m. BPD uždavinius⁷⁴:

- Išplėtoti fizinę infrastruktūrą, kuri leistų paskatinti naują ir visiškai išnaudoti esamą prekių, paslaugų bei žmonių judėjimą per Lietuvą ir Lietuvoje, taip pat aplinkosaugos tvarią ūkio plėtrą;
- Išplėtoti adaptabilią darbo jėgą eliminuojant jos kvalifikacijų nepakankamumą (visų pirma tarp bedarbių ir jaunimo) ir suteikiant jai reikiamus gebėjimus;
- Sustiprinti ūkio konkurencingumo potencialą sudarant prielaidas ir skatinant gyvybingesnę verslo steigimąsi ir plėtrą bei aktyvesnę ūkio restruktūrizavimą.

Pagal BPD strategiją ES struktūrinių fondų lėšos Lietuvoje buvo skirstomos penkiems prioritetams: socialinės ekonominės infrastruktūros plėtros, žmoniškųjų išteklių plėtros, gamybos plėtros, kaimo plėtros ir žuvininkystės bei techninės paramos. Iš viso šių prioritetų įgyvendinimui buvo numatyta skirti apie 3,09 mlrd. Lt ES ir 1,07 mlrd. Lt Lietuvos Respublikos lėšų⁷⁵. Paramos procentinis pasiskirstymas pagal prioritetus pavaizduotas paveiksle Nr. 2.

⁷¹ Lietuvos 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2004, p. 12

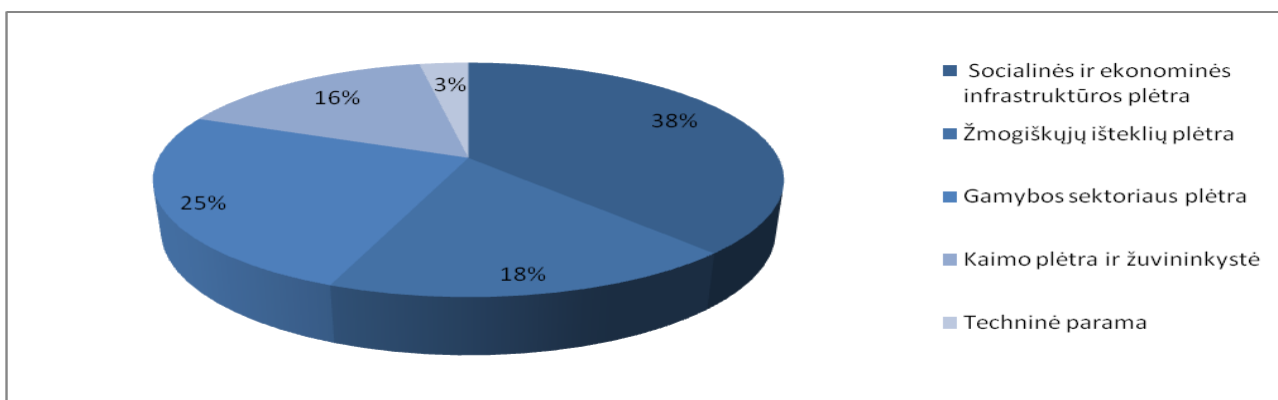
⁷² Nakrošis V., Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas, 2003, p. 49

⁷³ Lietuvos 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2004, p. 136

⁷⁴ Nakrošis V., Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas, 2003, p. 51

⁷⁵ Lietuvos 2004 – 2006 metų bendrasis programavimo dokumentas 2004–2006 (pakeistas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 290 (Žin., 2009, Nr.45-1754)

Didžiausia procentinė dalis lėšų buvo skiriama pirmam prioritetui – socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtrai (38 proc.). Pagal šį prioritetą lėšos buvo skirstomos transporto infrastruktūrai, paslaugų kokybės gerinimui bei socialinių paslaugų infrastruktūros plėtrai. Ketvirtadalis struktūrinės paramos lėšų buvo sukoncentruota į gamybos sektoriaus plėtrą. Panašios svarbos prioritetais 2004 – 2006 metais buvo pripažinti žmoniškųjų išteklių plėtra bei kaimo plėtra ir žuvininkystė, kuriems atitinkamai atiteko 18 proc. ir 16 proc. viso struktūrinių fondų biudžeto. Mažiausiai lėšų analizuojamu laikotarpiu skirta techninei paramai, tik 3 proc.



Paveikslas 2. 2004 – 2006 m. ES struktūrinės paramos procentinis pasiskirstymas pagal BPD prioritetus

Šaltinis: Lietuvos 2004 – 2006 m. Bendras programavimo dokumentas (2004) (pakeistas 2009)⁷⁶

Didžiausia procentinė dalis lėšų buvo skiriama pirmam prioritetui – socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtrai (38 proc.). Pagal šį prioritetą lėšos buvo skirstomos transporto infrastruktūrai, paslaugų kokybės gerinimui bei socialinių paslaugų infrastruktūros plėtrai. Ketvirtadalis struktūrinės paramos lėšų buvo sukoncentruota į gamybos sektoriaus plėtrą. Panašios svarbos prioritetais 2004 – 2006 metais buvo pripažinti žmoniškųjų išteklių plėtra bei kaimo plėtra ir žuvininkystė, kuriems atitinkamai atiteko 18 proc. ir 16 proc. viso struktūrinių fondų biudžeto. Mažiausiai lėšų analizuojamu laikotarpiu skirta techninei paramai, tik 3 proc.

Kadangi Lietuva Europos Sąjungoje yra traktuojama kaip vienas regionas, regioninė plėtra nėra išskiriama kaip atskiras prioritetas, tačiau 2004 – 2006 m. BPD regioninis aspektas buvo akcentuojamas kaip labai svarbus. Regioniniai klausimai buvo nagrinėjami įvairiais būdais, pavyzdžiui, per investicijas į transporto, energetikos, švietimo, aplinkos apsaugos, turizmo bei kitas sritis.

Apibendrinant galima teigti, kad struktūrinių fondų parama Lietuvai 2004 – 2006 m. programavimo laikotarpiu buvo skiriama pagal BPD, kuris parengtas išanalizavus tuometinius Lietuvos ūkio plėtros privalumus ir trūkumus. Tačiau BPD ruošimo laikotarpiu atlikta analizė

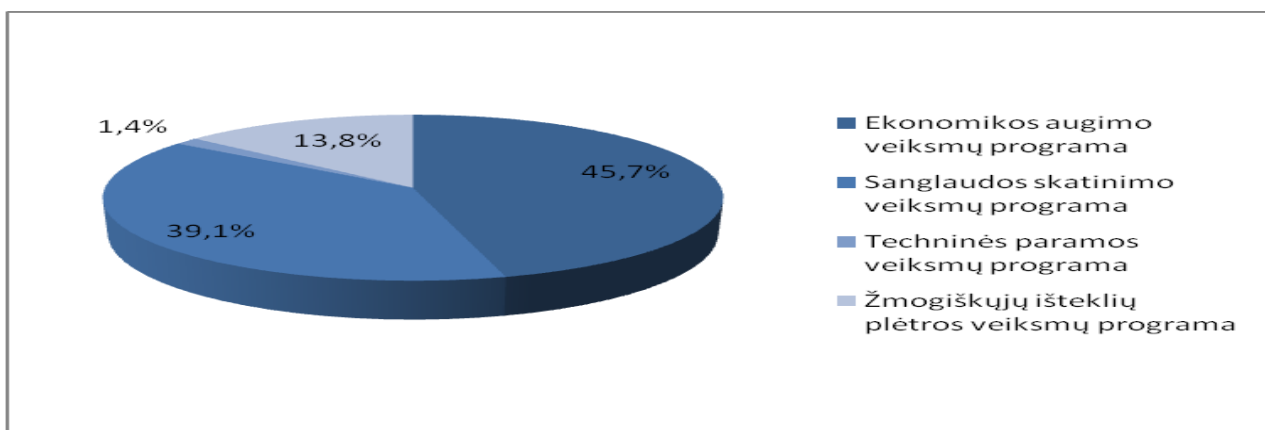
⁷⁶ Lietuvos 2004 – 2006 metų bendrasis programavimo dokumentas 2004–2006 (pakeistas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 290 (Žin., 2009, Nr.45-1754)

koncentruojasi į nacionalinį, o ne į regioninį lygį, to pasėkoje tolygus regionų išsivystymo klausimas nustumiamas į šoną. Todėl nebuvo įvertinti Lietuvos regionų (apskričių) specifiniai pranašumai ir trūkumai, kitų regionų atžvilgiu ir tai savaime galėjo turėti įtakos Lietuvos regionų socialinių bei ekonominių skirtumų didėjimą.

ES struktūrinių fondų lėšos Lietuvai 2007 - 2013 m. Esamo programavimo laikotarpio ES parama Lietuvai yra teikiama pagal „Lietuvos 2007 – 2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją konvergencijos tikslui įgyvendinti“.⁷⁷ Šios strategijos pagrindinis tikslas yra sparčiai gerinti sąlygas investuoti, dirbti ir gyventi Lietuvoje, kad ūkio augimo teikiama nauda pasiektų visus Lietuvos gyventojus. Išskiriamos keturios veiksmų programos, kurių pagalba bus siekiama įgyvendinti pagrindinį strategijos tikslą:

- Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa;
- Ekonomikos augimo veiksmų programa;
- Sanglaudos skatinimo veiksmų programa;
- Techninės paramos veiksmų programa.⁷⁸

2007 – 2013 metų programavimo laikotarpiu Lietuvai numatyta skirti per 23 mlrd. Lt ES struktūrinių fondų finansavimo lėšų.⁷⁹ Šios sumos procentinis paskirstymas pagal veiksmų programas pateikiamas paveiksle Nr. 3.



Paveikslas 3. 2007 – 2013 m. ES struktūrinė parama pagal veiksmų programas, proc.

Šaltinis: Nacionalinė bendroji strategija: Lietuvos 2007 - 2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti (2007)

⁷⁷ Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija ir veiksmų programos, <<http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/strategija>>, žiūrėta: 2011-11-25

⁷⁸ Ten pat

⁷⁹ Nacionalinė bendroji strategija, Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti, 2007, <<http://www.euro.lt/documents/NSRF-LT2.pdf>>, žiūrėta: 2011-11-25

Pagal diagramoje matomą veiksmų programų pasiskirstymą, galima teigti, kad 2007 – 2013 m. programavimo laikotarpiu, kaip ir ankstesniu BPD laikotarpiu, didžiausias prioritetas (45,72 proc.) yra skiriamas ekonominei situacijai šalyje gerinti. Antras pagal svarbą ES struktūrinės paramos prioritetas, kuris sudaro daugiau kaip 39 proc., skiriamas sanglaudos skatinimo veiksmų programai. Likusieji 15,2 proc. skiriami žmoniškųjų išteklių plėtrai ir techninei paramai, atitinkamai 13,8 ir 1,4 proc.

2007 – 2013 m. programavimo periode ES struktūrinių fondų lėšos labiau skirstomos regioniniu principu. Tai vykdoma atsižvelgiant į administracinę šalies suskirstymą ir išskiriant augimo centrus. Verta paminėti, kad 2004 – 2006 m. šie kriterijai nebuvo taip akcentuojami. 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpiu buvo nuspręsta dalį veiksmų programų priemonių įgyvendinti regionų projektų planavimo būdu per regionų plėtros tarybas.⁸⁰ Taip pat dalis nacionalinės regioninės politikos numatyta įgyvendinti per ES sanglaudos politikos finansinius instrumentus, t.y. nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimui numatant regionines priemones ir regioninę projektų atrankos tvarką. Šiuo tikslu į ES struktūrinių fondų valdymo ir įgyvendinimo sistemą buvo integruoti papildomi subjektai – regionų plėtros tarybos (neskaitant kitų 2007 – 2013 m. sanglaudos politikos valdymo ir įgyvendinimo sistemos pokyčių lyginant su 2004 – 2006 m. valdymo įgyvendinimo sistema), o nacionalinę regioninę politiką įgyvendinančiajai LR vidaus reikalų ministerijai buvo deleguota regioninių priemonių koordinavimo funkcija⁸¹.

2004 – 2006 m. struktūrinių fondų lėšų įsisavinimas. 2004 – 2006 m. programavimo laikotarpiu Lietuvoje įgyvendinta 3524 projektai, kurie buvo finansuojami ES struktūrinės paramos fondų lėšomis. Šių projektų įgyvendinimui pagal BPD iš viso skirta daugiau kaip 4,542 mlrd. Lt. Didžiąją dalį finansavimo sudarė ES struktūrinių fondų lėšos, kurios siekė daugiau kaip 3,198 mlrd. Lt. Taigi, projektams įgyvendinti išleistos lėšos buvo 108 mln. Lt didesnės nei buvo numatyta ES struktūrinės paramos lėšų suma 2004 – 2006 m. Lietuvai⁸².

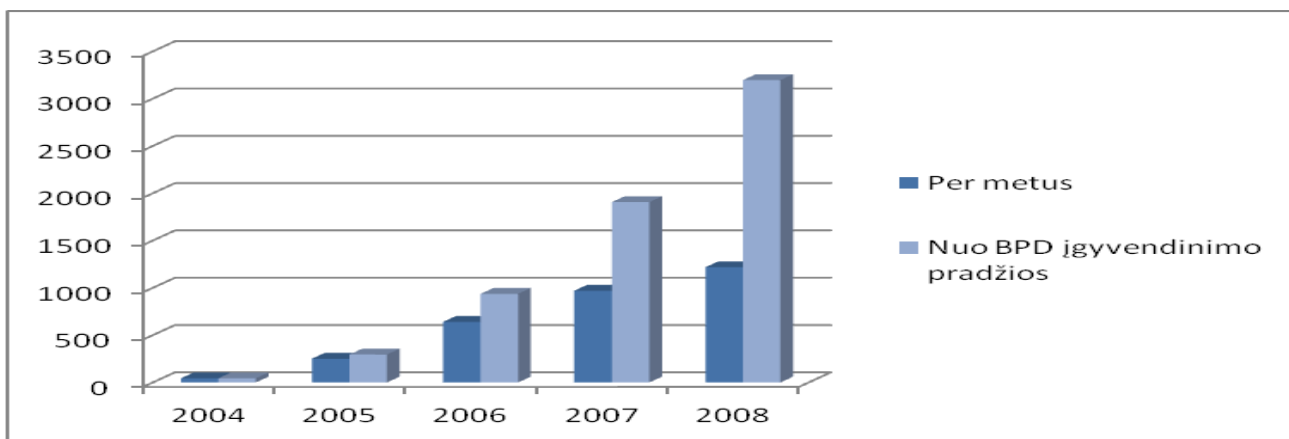
Pagrindinis ES struktūrinės paramos įsisavinimas pagal BDP vyko nuo iki 2008 pabaigos, kaip jau minėta, vadovaujantis N+2 taisykle, kuri nusako, kad parama turi būti įsisavinta per ateinančius dvejus metus. Paramos įsisavinimo tempai pateikiami paveiksle Nr. 4, pirmaisiais BPD metais paramos įsisavinimas buvo pasyviausias, bendra finansuotų projektų suma sudarė 44 mln. Lt. Kaip pagrindinį veiksni nulėmusį tai, kad buvo išmokėta tokia maža paramos dalis, galima

⁸⁰ Regionų projektų planavimo ir įgyvendinimo sistemos efektyvumo vertinimas, p. 17
<http://esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Ataskaitos/VRM_regionu_projektai_ataskaita.pdf>, žiūrėta 2011-10-17

⁸¹ Ten pat

⁸² ES struktūrinės paramos pagal BPD įsisavinimo eiga, <http://www.esparama.lt/lt/bpd/igyvendinami_projektai>, žiūrėta 2011-11-25

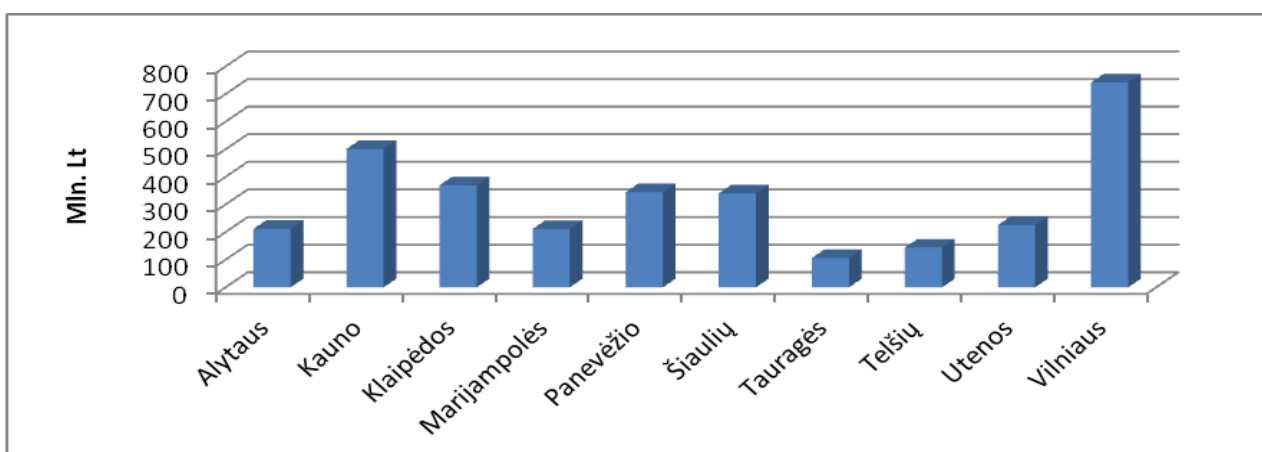
įvardinti projektų rengėjų patirties stoka. Vėlesniais metais situacija pagerėjo, įsisavinimo tempai visą laikotarpį tendencingai augo.



Paveikslas 4. ES struktūrinės paramos pagal BPD įsisavinimo eiga, mln. Lt

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal Finansų ministerijos duomenis (www.esparama.lt)

Per analizuojama BPD laikotarpį didžiausia ES paramos dalis, net 742 mln. Lt, skirta Vilniaus apskričiai (pav. Nr. 5), o mažiausia Tauragės apskričiai, bendra paramos suma buvo 7 kartus mažesnė ir sudarė tik 106 mln. Lt. Antra pagal įsisavintos paramos dydį buvo Kauno apskritis (501 mln. Lt), likusios trys apskritys, kurioms priklauso didieji Lietuvos miestai (Klaipėda, Šiauliai ir Panevėžys) gavo panašią paramos sumą, kuri buvo didesnė nei 340 mln. Lt kiekvienai apskričiai. Alytaus, Marijampolės ir Utenos apskrityse, taip pat pastebimas panašus įsisavintų ES paramos lėšų kiekis, atitinkamai po 211 mln. Lt (Alytaus, Marijampolės apskrityse), bei 225 mln. Lt Utenos apskričiai.



Paveikslas 5. ES 2004 – 2006 m. BPD paramos pasiskirstymas pagal apskritis, mln. Lt

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal Finansų ministerijos duomenimis (www.esparama.lt)

Bendrą įsisavintos paramos sumą padalinus 10 Lietuvos apskričių, vidutinė parama apskrčiai turėtų siekti 320 mln. Lt. Tai būtų įmanoma tik esant visiškai tolygiam pasiskirstymui tarp apskričių. Tačiau reikia įvertinti, kad egzistuoja apskričių plotų bei gyventojų skaičiaus skirtumai, taip pat ekonominio ir socialinio išsivystymo lygis nėra vienodas. Šalies apskričių ekonominio ir socialinio išsivystymo lygio skirtumai yra analizuojami 2.2. darbo dalyje (Lietuvos regionų ekonominės socialinės būklės vertinimas).

Pastebėta, kad 2007 - 2013 m. programavimo laikotarpio paramos pasiskirstymo pagal apskritis tendencijos labai panašios kaip ir praėjusį laikotarpį. Naujausiais duomenimis (2011 m. gruodžio 1 d.), pagal projektams skirta finansavimą, kaip ir 2004 - 2006 m. programavimo laikotarpį, akivaizdžiai pirmuoja Vilniaus apskritis, toliau seka kitų didžiųjų miestų apskritys, o blogiausias pozicijas užima Marijampolės, Tauragės ir Telšių apskritys⁸³. Vadovaujantis N+2 taisykle 2007 – 2013 m. programavimo laikotarpio paramos lėšų įsisavinimas vyks iki 2015 m. Todėl dar anksti vertinti 2007 – 2013 m. struktūrinių fondų paramos poveikį, nes šis procesas dar tik įpusėjo. Pasak V. Nakrošio, poveikis – tai ilgalaikis padarinys, kuris pasireiškia naudos arba žalos forma. Jis dažniausiai matuojamas praėjus keleriems metams po finansuojamos programos pabaigos⁸⁴.

2.2. Lietuvos regionų ekonominės socialinės būklės vertinimas

Visos pasaulio šalys susiduria su regionų išsivystymo netolygumais, kaip taisyklė, ryškiausi skirtumai pastebimi tarp žemesnio išsivystymo lygio šalių. Skirtumų tarp regionų atsiradimas gali būti nulemtas keleto veiksnių, tokių kaip: geografinė padėtis, socialiniai bei ekonominiai veiksniai.

Gana ryškūs regionų išsivystymo skirtumai pastebimi ir Lietuvoje, tačiau regionų plėtros problematika susilaukia menko politikų dėmesio, todėl siekiant efektyvesnio regioninės politikos funkcionavimo būtina Lietuvos regionų netolygumų analizė, kitimo tendencijų įvertinimas⁸⁵. Lietuvos regionų (apskričių) ekonominės ir socialinės būklės analizė yra grindžiama šiais rodikliais:

- Bendras vidaus produktas (BVP);
- Tiesioginės užsienio investicijos (TUI);
- Lietuviškų prekių eksportas;

⁸³ Įgyvendinami projektai, statistika online, <<http://www.esparama.lt/20072013/lt/statistikaonline/igyvproj?sparams=11242>>, žiūrėta 2011-11-27

⁸⁴ Nakrošis V., Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. 2003, p. 41

⁸⁵ Kilijonienė A., Bruneckienė J., Regionų ekonomikos konvergencija ir divergencija ekonominės krizės kontekste. Ekonomika ir vadyba. 2011, p. 190

- Nedarbo lygis;
- Gyventojų pajamos.

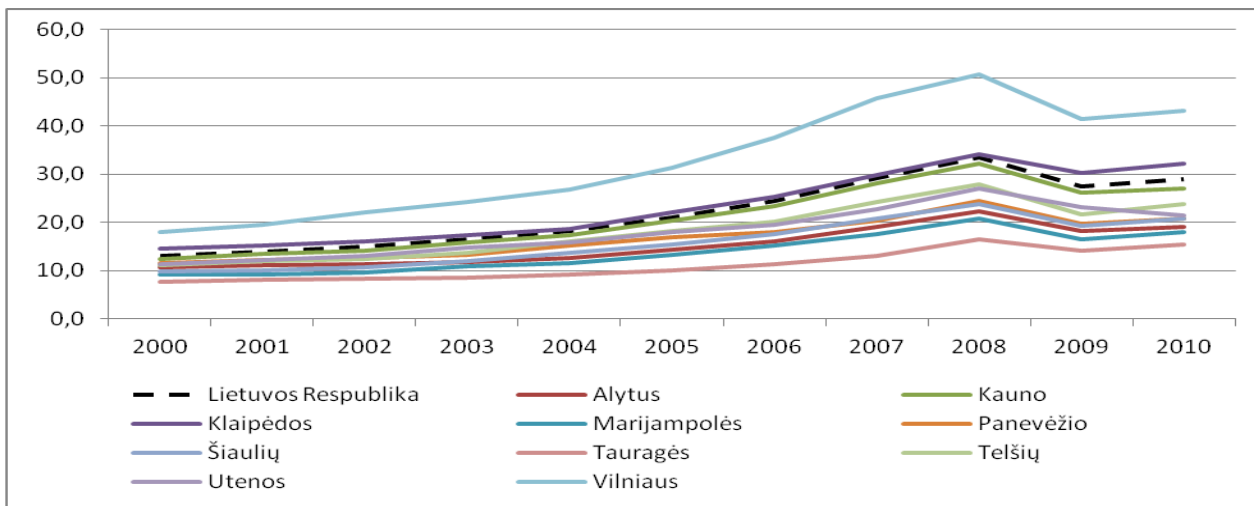
2000 – 2010 m. laikotarpiu Lietuvoje buvo atliktas apskričių ekonominės ir socialinės būklės vertinimas. Pagal šių rodiklių duomenis buvo įvertinti ekonomiškai bei socialiai stiprūs ir silpni regionai. Rodiklių pasirinkimą nulėmė, duomenų prieinamumas bei patikimumas, analizuojant regionų išsivystymą (pagrindinis duomenų šaltinis yra Lietuvos statistikos departamentas).

Lietuvos teritorija yra suskirstyta į 10 apskričių (Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių, Utenos ir Vilniaus), šios apskritys pas ES regionų klasifikaciją yra priskiriamos NUTS III lygio regionams. Apskričių dydžiai nėra vienodi, statistikos departamento duomenimis, didžiausia yra Vilniaus (9760 km), tuo tarpu mažiausia Telšių (4350 km) apskritis, taip pat egzistuoja gyventojų skaičiaus apskrityse skirtumai, todėl natūralu, kad dėl šių rodiklių išryškėja regioninė diferenciacija.

Bendro vidaus produkto (BVP) analizė pagal apskritis geriausiai apibūdina regionų išsivystymo lygį, parodo šalies ekonominės ir socialinės politikos efektyvumą. BVP tenkantis vienam gyventojui parodo, kaip efektyviai vidutinis visuomenės narys panaudoja ekonominės sistemos išteklius⁸⁶.

Atlikus 2000 – 2010 m. BVP analizę pagal apskrityse sukuriamą BVP vienam gyventojui paaiškėjo, kad ekonomiškai labiausiai išsivysčiusi yra Vilniaus apskritis. Duomenys pateikti paveiksle Nr. 6 rodo, kad analizuojamo laikotarpio pradžioje didžiausia BVP dalis tenkanti vienam Lietuvos gyventojui buvo sukuriama Vilniaus apskrityje (17,9 tūkst. Lt.), o mažiausia – Tauragės apskrityje (7,8 tūkst. Lt.), kai tuo tarpu šalies vidurkis siekė 13,1 tūkst. Lt. Taip pat būtina paminėti Klaipėdos apskritį, kurios sukuriamas BVP nuo 2000 m. iki pat analizuojamo laikotarpio pabaigos buvo didesnis nei Lietuvos vidurkis, tačiau nuokrypis nebuvo toks žymus kaip Vilniaus apskrities. Visų likusių šalies apskričių indėlis į sukuriamą Lietuvos BVP vienam gyventojui buvo žemesnis už šalies vidurkį visą analizuojamą laikotarpį. Alytaus, Panevėžio, Telšių ir Utenos BVP 2000 m. svyravo nuo 10,6 iki 11,6 tūkst. Lt. vienam gyventojui, nors šių apskričių atotrūkis nuo šalies vidurkio buvo neigiamas (vidutiniškai buvo apie 2 tūkst. Lt), jis nebuvo toks didelis ir akivaizdus kaip Marijampolės, Šiaulių ar mažiausiai BVP sukuriančios Tauragės apskričių. Taigi galima teigti, kad Vilniaus ir Tauragės apskrityse sukuriama BVP vienam gyventojui žymūs nuokrypis nuo šalies vidurkio lemia regioninių skirtumų mastą.

⁸⁶ Ten pat, p. 189



Paveikslas 6. BVP tenkančio vienam gyventojui skirtumai Lietuvos regionuose

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus remiantis Statistikos departamento duomenimis (www.esparama.lt)

Nuo analizuojamo laikotarpio pradžios BVP vienam gyventojui iki pat 2009 metų visose Lietuvos apskrityse didėjo, išskyrus nežymų Marijampolės apskrities BVP tenkantį vienam gyventojui sumažėjimą 2001 m. nuo 9,2 iki 9,1 tūkst. Lt. Per 2001 ir 2002 m. apskrityse sukuriama BVP dalis vienam gyventojui Lietuvoje vidutiniškai augo 7 procentiniais punktais, vėlesniais metais pastebimas dar didesnis augimas, 2003 m. – 10 proc., 2005 m. 15 proc., 2007 m. net 20 proc., o 2008 m. BVP augimo tempas sugrįžo į 2005 m. lygį ir siekė 15 proc. Todėl natūralu, kad daugumoje Lietuvos apskričių pastebimas ganėtinai žymus BVP tenkančio vienam gyventojui augimas. Verta išskirti Tauragės apskritį, kuri nuo pat analizuojamo laikotarpio pradžios užima blogiausias pozicijas Lietuvoje pagal BVP. Šios apskrities BVP didėja, tačiau didėjimas labai pasyvus. Dėmesio verti 2007 – 2008 m., kai Tauragės apskrities BVP augo 15 proc. (2007 m.), nors šalies vidurkis tais metais buvo 20 proc., o rekordinis augimas buvo užfiksuotas 2008 m. ir siekė net 27 proc., nors bendras šalies BVP augimo vidurkis siekė 15 proc. Tačiau šis BVP augimo šuolis 2007 - 2008 m. Tauragės apskrityje, situacijos bendroje apskričių suvestinėje nepakeitė. Rodomas blogiausias BVP tenkančio vienam gyventojui rezultatas (16,5 tūkst. Lt) buvo net 4,2 tūkst. Lt mažesnis nei Marijampolės apskrityje (20,7 tūkst. Lt), kurios sukuriamas BVP vienam gyventojui yra mažiausias, išskyrus Tauragės apskritį. Vertinant procentine išraiška Marijampolės apskrityje sukuriamas BVP vienam gyventojui yra 25 proc. didesnis nei Tauragės apskrityje. Skirtumai tarp mažiausiai BVP vienam gyventojui sukuriančių apskričių ir apskričių „lyderių“ susidaro esant natūralių išteklių skirtumams, tokiems kaip: geografinės sąlygos, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, žemo lygio technologijų plėtra, prastai išvystyta verslo paramos infrastruktūra ir pan.

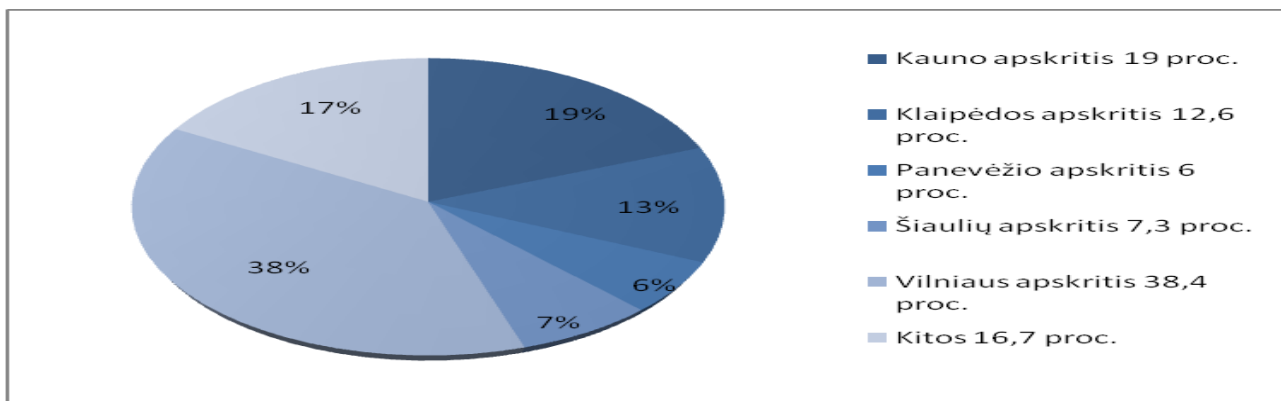
Visą analizuojamą laikotarpį pastebimi dideli skirtumai ir tarp didžiausių šalies apskričių, vertinant sukuriamą BVP vienam gyventojui. Didžiausias sukuriamo BVP vienam

gyventojui skirtumas tarp Vilniaus ir Kauno apskričių pastebimas 2008 m., tada jis buvo net 18,6 tūkst. Lt, panaši situacija tuo metu buvo susiklosčiusi ir tarp Vilniaus ir Klaipėdos apskričių, skirtumas siekė 16,7 tūkst. Lt. Tuo tarpu, Panevėžio ir Šiaulių apskričių sukuriama BVP suma tenkanti vienam gyventojui palyginus su Vilniaus apskritimi yra dar mažesnė, atitinkamai skirtumas siekia 26,3 ir 27 tūkst. Lt (2008 metų duomenimis).

Nulemtas pasaulinio ekonomikos nuosmukio 2009 m., visų apskričių BVP rodiklis vienam gyventojui žymiai sumažėjo. Vidutinis apskričių BVP sumažėjimas siekė 18 proc. palyginus su 2008 m. rodikliais Lietuvos apskrityse. Tačiau jau po metų (2010 m.) šis rodiklis vėl pradėjo kilti ir bendras apskričių vidurkis išaugo 5 proc. Augimas pastebimas visose apskrityse išskyrus Utenos, kurioje BVP vienam gyventojui dar sumažėjo 1,8 tūkst. Lt.

Paveiksle Nr. 7 grafiškai pavaizduota 2010 metų procentinė Lietuvos BVP struktūra pagal apskritis. Grafiškai vaizduojant BVP procentinę struktūrą, buvo iššskirtos tik tos apskritys, kurių indėlis į Lietuvos BVP struktūrą buvo didesnis nei 5 proc. Apskritys, kurių įnašas į Lietuvos BVP buvo mažesnis kaip 5 proc. įvardintos kaip „Kitos“. Šiai kategorijai priskiriamos: Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių ir Utenos apskritys, kurių bendras įnašas į BVP 2010 m. buvo 16,7 proc. Pasirinkimą pateikti vienerių metų BVP struktūros pagal apskritis duomenis, nulėmė duomenų pastovumas su tam tikrais statistikai nereikšmingais pokyčiais. BVP struktūros duomenis galima rasti priede Nr. 2, kuriame pateikiama išsami informacija apie 2000 - 2010 m. procentinę Lietuvos BVP struktūrą pagal apskritis.

Analizuojant procentinę BVP struktūrą, kaip minėta anksčiau, labiausiai išsiskiria Vilniaus apskritis, kurios įnašas į Lietuvos BVP siekia net 38 proc.. Palyginimui, Kauno ir Klaipėdos apskritys sukuria daugiau nei dvigubai mažiau BVP, atitinkamai 19 proc. ir 13 proc. Susumavus Klaipėdos ir Vilniaus apskričių rezultatus, galima teigti, kad šios dvi apskritys sukuria daugiau nei pusę (51 proc.) visos šalies BVP, likusios 8 apskritys dalinasi likusius 49 proc.



Paveikslas 7. 2010 m. Lietuvos apskrityse sukurta BVP procentinė dalis

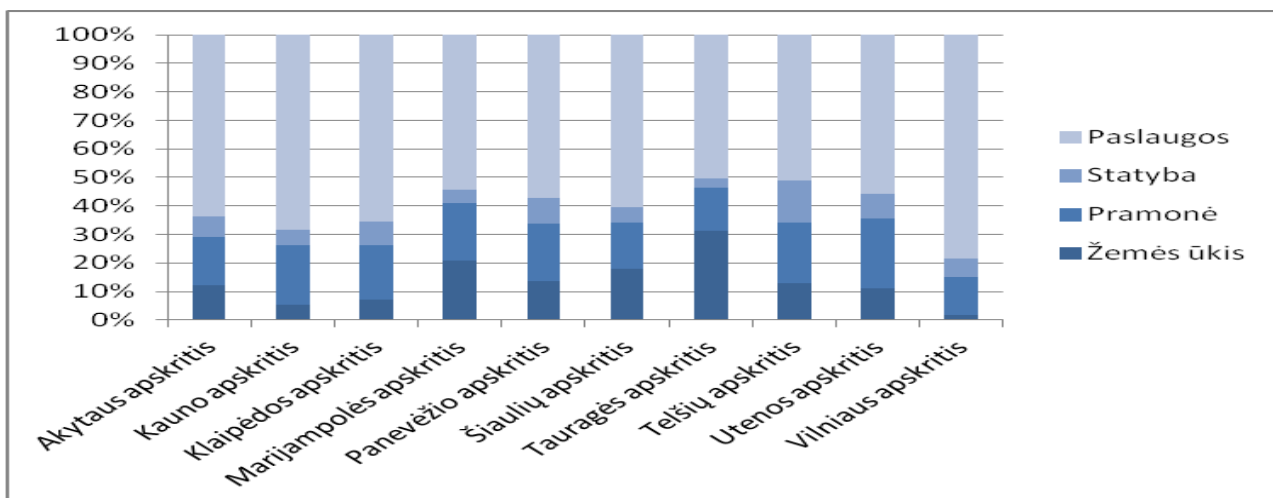
Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento duomenimis (www.stat.gov.lt)

Apibendrinant rezultatus, galima teigti, kad diferenciacija tarp Lietuvos apskričių yra labai didelė. Akivaizdus Vilniaus apskrities pirmavimas pagal sukuriamą BVP vienam gyventojui bei pagal procentinę BVP struktūrą Lietuvoje, parodo, kad šios apskrities ekonominis išsivystymo lygis yra labai aukštas kitų Lietuvos apskričių kontekste. Skirtingas BVP apimtis vienam gyventojui atskiruose apskrityse lemia nevienoda ūkio struktūrą, nevienodas darbo produktyvumas, nevienoda technologijų plėtra ir pan.

Ekonominės veiklos rūšys. Vertinant šalies ekonomiką dažniausiai yra išskiriamos keturios pagrindinės ekonominės veiklos rūšys:

- Paslaugos;
- Pramonė;
- Statyba;
- Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė.

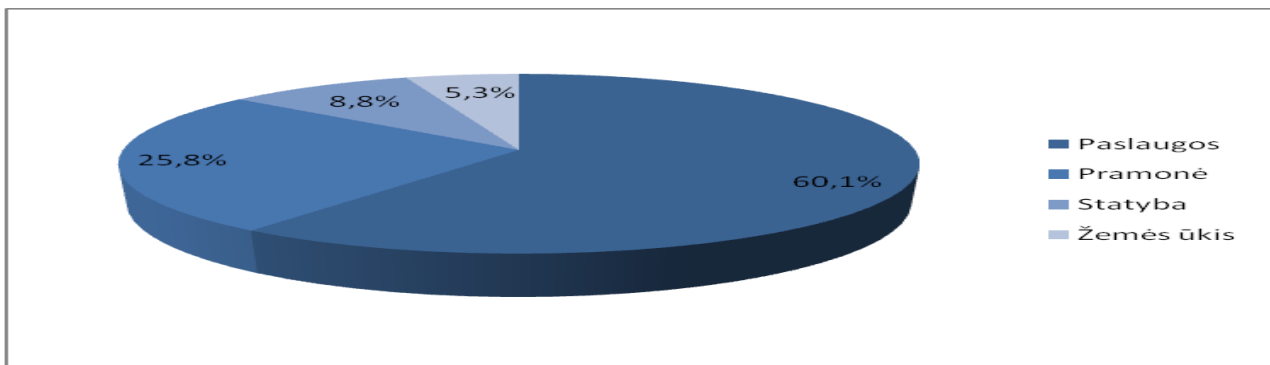
Pagal ekonomikos dėsnius, išsivysčiusiose šalyse vyrauja paslaugų sektorius, tuo tarpu, žemesnio išsivystymo šalyse – žemės ūkio sektorius. Paveiksle Nr. 8 pateikiamas procentinis apskričių gyventojų užimtumas pagal ekonominės veiklos rūšis Lietuvoje, 2010 m. duomenimis.



Paveikslas 8. Užimtumas pagal ekonominės veiklos rūšis, 2010 m.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento duomenimis (www.stat.gov.lt)

Akivaizdu, kad Lietuvoje 2010 m. populiariausia ekonominės veiklos rūšis – paslaugos. Apskrityse paslaugos užima 50 ir daugiau procentų visų veiklos sričių. Taip pat pastebima tendencija, kad apskrityse sukuriančiose didžiausią šalies BVP dalį, didžiausia procentinė dalis užimtųjų dirba paslaugų sektoriuje, mažiausia – žemės ūkio. Todėl pirmaujančios pozicijos priskiriamos Vilniaus (78 proc.), Kauno (68 proc.) ir Klaipėdos (64 proc.) apskritims. Mažiau išsivysčiusiose šalies apskrityse, didesnė procentinė dalis gyventojų dirba žemės ūkio sektoriuje, pavyzdžiui, Tauragės apskrityje 31 proc., Marijampolės apskrityje 21 proc.

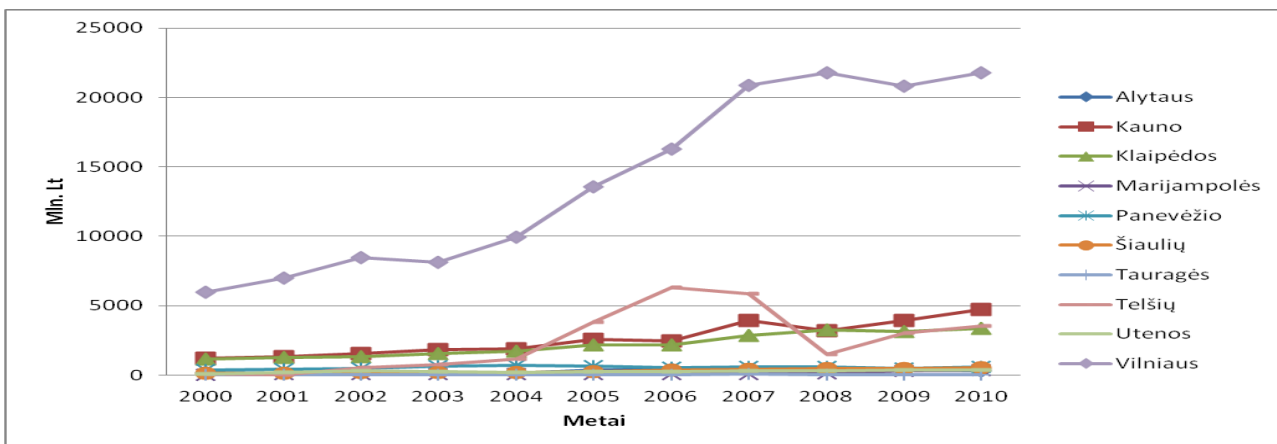


Paveikslas 9. BVP pagal ekonominės veiklos rūšis 2010 m.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento duomenimis (www.stat.gov.lt)

Ekonominių veiklos rūšių vertinimas pagal sukuriamą procentinę šalies BVP dalį pateikiamas paveiksle Nr. 9. Kaip matyti iš grafike pavaizduoto paslaugų sektoriaus, Lietuvoje šioje srityje yra sukuriama daugiau kaip 60 proc. BVP. Taip pat, verta paminėti, kad paslaugų sektorius yra populiariausias tarp visų 10 apskričių pagal gyventojų užimtumą. Kitas, pagal įnašą į BVP struktūrą, svarbus ekonomikos sektorius yra pramonė, kurioje sukuriama daugiau kaip ketvirtadalis BVP.

Tiesioginių užsienio investicijų (TUI) analizė pagal apskritis. Užsienio investicijų lygis šalyje tiesiogiai atspindi bendrą šalies ūkio bei konkrečių regionų patrauklumo lygį užsienio investuotojams. Bendrai, vietinės ir užsienio investicijos yra pagrindiniai veiksniai, kurie užtikrina stabilią šalies ekonomikos plėtrą. Statistikos departamento duomenimis, nuo 2000 iki 2010 m. TUI Lietuvoje išaugo net 3,8 karto ir 2010 m. pabaigoje siekė 35 553 mln. Lt. TUI dėl regionų ekonominio patrauklumo skirtumų pasiskirsto ne vienodai. Didžiausia investicijų dalis tenka maisto ir lengvosios pramonės įmonėms, kaip taisyklė, dažniausiai tokios įmonės yra susitelkusios didžiuosiuose Lietuvos miestuose ar rajonų centruose. Todėl tradiciškai didžiausia TUI dalis atitenka Vilniaus apskričiai (10 pav.).



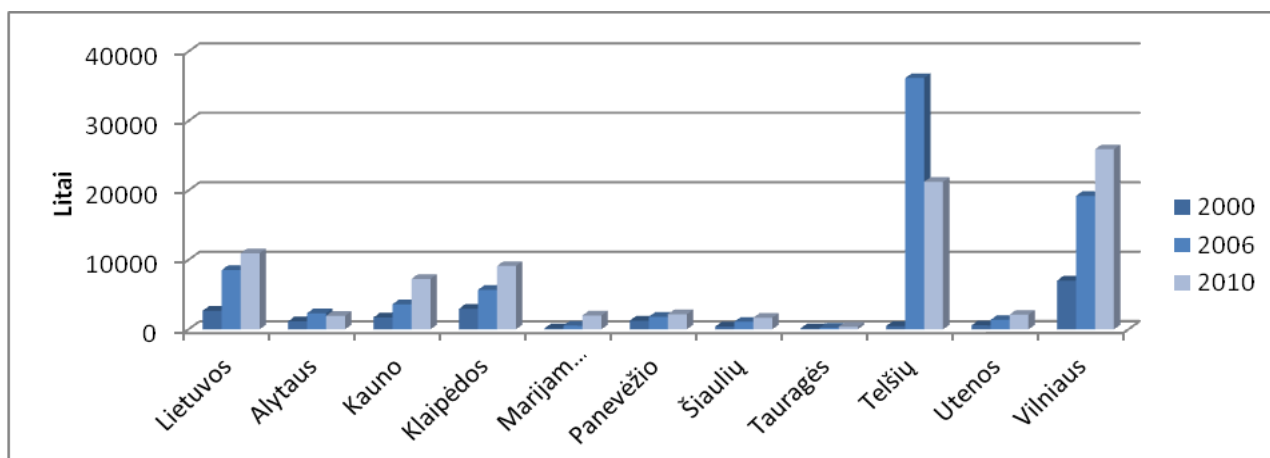
Paveikslas 10. Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento duomenimis (www.stat.gov.lt)

2010 m. Vilniaus apskrityje susikongcentravo daugiau kaip pusė, t.y. 61 proc., visų TUI Lietuvoje, tuo tarpu Tauragės apskrityje, tik 45 mln. Lt. Visą analizuojamą laikotarpį ši apskritis išsiskyrė ypatingai mažomis TUI, palyginti su kitomis apskritimis. Vidutinės investicijos siekė tik 33,8 mln. Lt, o užfiksuotas didžiausias investicijų skaičius 2007 m., 63,5 mln. Lt.

Kauno apskrities TUI augimas pastebimas visą analizuojamą laikotarpį, išskyrus 2008 m., kai investicijos sumažėjo Alytaus, Kauno, Tauragės ir Telšių apskrityse, o bendros TUI Lietuvoje sumažėjo apytiksliai 11 procentinių punktų lyginant su 2007 m. rezultatais. Statistikai reikšmingas TUI pokytis pastebimas Telšių apskrityje. 2001 m. investicijos buvo mažiausios Lietuvoje (17,1 proc.), tačiau nuo 2002 m. pastebimas ženklus augimas ir 2005 m. ši apskritis gavo daugiausiai TUI, išskyrus Vilniaus apskritį bei daugiau kaip du kartus aplenkė Kauno ir Klaipėdos apskritis. Paskutiniiais analizuojamo laikotarpio metais Telšių apskritis nusileido tik Vilniaus ir Kauno apskritims, TUI siekė 3538,8 mln. Lt.

Analizuojant TUI tenkančias vienam gyventojui apskrityje, tai pat pastebimi labai dideli skirtumai 2000, 2006 ir 2010 m. TUI vienam gyventojui apskrityje pateikiamos paveiksle Nr. 11.



Paveikslas 11. Tiesioginės užsienio investicijos tenkančios vienam gyventojui apskrityje

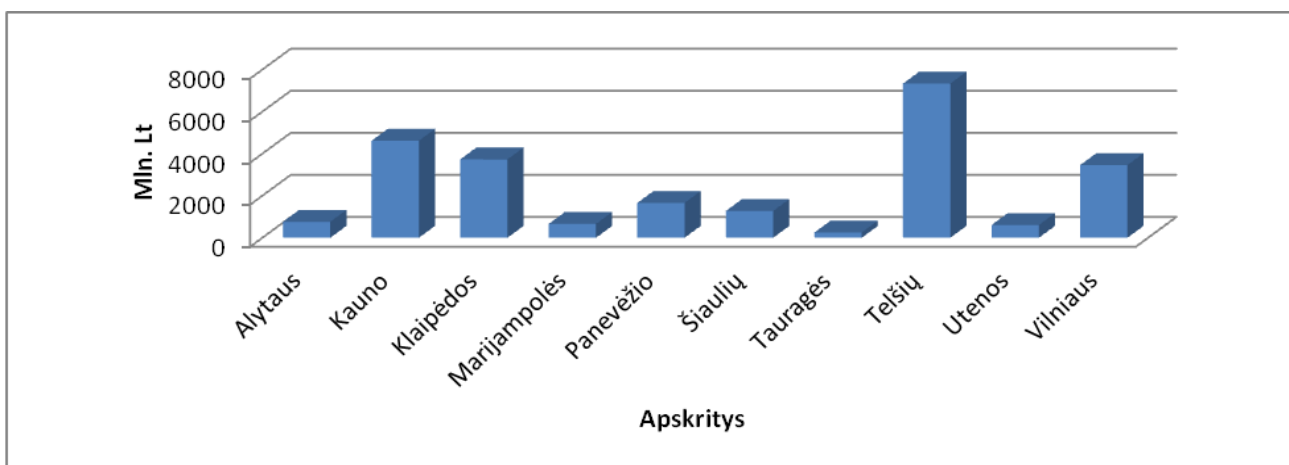
Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento duomenimis (www.stat.gov.lt)

Situacija nuo laikotarpio pradžios labiausiai pasikeitė Telšių apskrityje. 2001 m. TUI vienam gyventojui sudarė tik 95 Lt ir tai buvo mažiausias rodiklis šalyje, kai bendras vidurkis siekė 2068 Lt. Pasirinkimą į diagramą įtraukti 2006 m. nulėmė tai, kad būtent šiais metais Telšių apskrities TUI tenkančios vienam gyventojui buvo didžiausios šalyje, net 36177 Lt, kai tais pačiais metais, Vilniaus apskrityje buvo 19222 Lt, o šalies vidurkis - 8545 Lt. Telšių apskrities TUI rodiklio ženklų augimą bei aukštą jo reikšmę labiausiai lėmė investicijos į AB „Mažeikių nafta“, todėl galima teigti, kad daugiausia TUI sulaukia Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskritys. Taigi, ignoruojant Telšių apskrities TUI tenkančias vienam gyventojui, galima teigti, kad kaip ir pagal

daugelį rodiklių, geriausios TUI pozicijos atitenka Vilniaus apskrčiai, kuri daugiau nei du kartus yra didesnė nei bendra šio rodiklio reikšmė vienam gyventojui Lietuvoje. Kauno ir Klaipėdos apskričių rodikliai yra ganėtinai aukšti palyginti su Tauragės, Šiaulių, Marijampolės bei Alytaus apskritimis, kurių TUI rodikliai yra žemiausi šalyje. Tačiau Kauno ir Klaipėdos TUI tenkančios vienam gyventojui yra žemesnės už bendrą šalies vidurkį, tai labiausiai turi įtakos Telšių ir Vilniaus apskričių rezultatams. Didieji Lietuvos miestai, esantys patrauklesni dėl įvairių išteklių, yra įdomesni vietas ir užsienio investuotojams, todėl natūralu, kad pritraukia daugiau užsienio investicijų.

Apibendrinant TUI augimo tendenciją, galima daryti išvadą, kad Lietuvos patrauklumo investicijoms lygis kasmet tampa vis aukštesnis, todėl užsienio investicijų apimtys ženkliai auga.

Eksporto analizė pagal apskritis. Lietuviškos kilmės prekių eksportas 2000 – 2010 m. laikotarpiu Lietuvoje augo 3 kartus. Laikotarpio pradžioje šalies eksporto apimtys sudarė 12 150 mln. Lt, tuo tarpu 2010 m., siekė 36 648 mln. Lt. Paveiksle Nr. 12 pateikiamas Lietuviškos kilmės prekių eksporto vidurkis 2000 – 2010 m. laikotarpiu, išsamūs šio laikotarpio duomenys pateikiami priede Nr. 3.



Paveikslas 12. Lietuviškos kilmės prekių eksportas 2000 – 2010 m. vidurkis

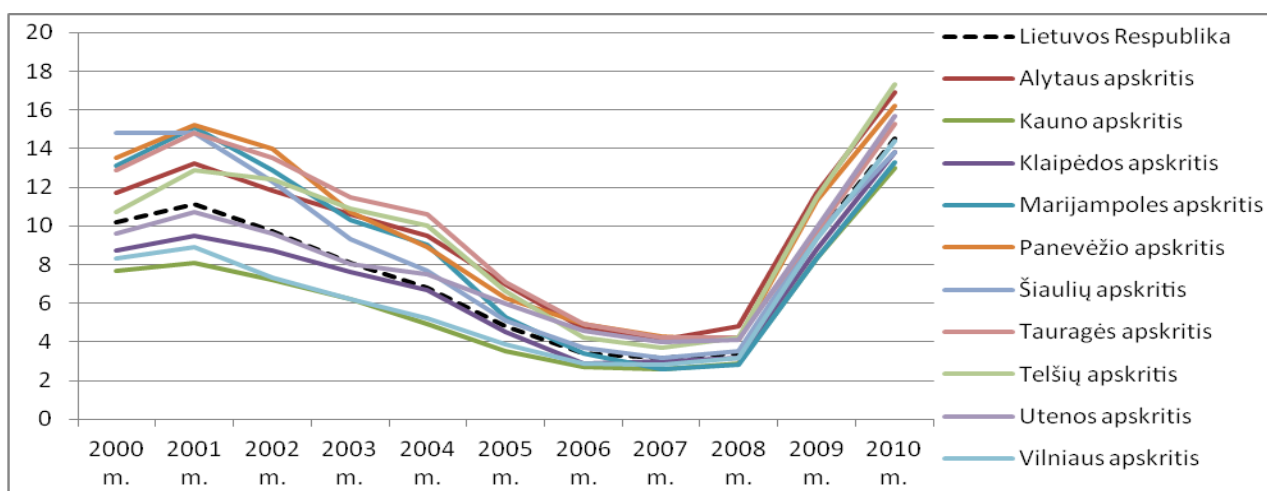
Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento duomenis (www.stat.gov.lt)

Analizuojant duomenis pastebimas lietuviškų prekių eksporto apimčių priklausomumas nuo tiesioginių užsienio investicijų. Apskritys, sulaukusios didžiausio užsienio investuotojų dėmesio, atitinkamai eksportuoja daugiausia lietuviškų prekių. TUI analizėje nustatyta, kad didžiausios užsienio investicijos tenka Telšių apskrčiai, todėl daugiausia lietuviškų prekių eksportuoja būtent ši apskritis. Įdomu tai, kad pagal šį rodiklį, Vilniaus apskritis yra tik ketvirtoje vietoje, tuo tarpu, Kauno antroje, Klaipėdos trečioje. Visą analizuojamą laikotarpį Kauno apskrities

eksporto pajamos yra didžiausios, nepaisant Telšių apskrities, bei lyginant su mažiausias pajamas gaunančia Tauragės apskritimi, yra net 18 kartų didesnės.

Apibendrinant galima teigti, kad didžiausi lietuviškų prekių eksportuotojai yra didžiųjų Lietuvos miestų apskritys, kurios susilaukia daugiausiai tiesioginių užsienio investicijų.

Nedarbo lygio analizė pagal apskritis. Nedarbas yra sudėtinga socialinė ir ekonominė problema, sukianti neigiamų padarinių⁸⁷. Lietuvoje nuo 2004 m. užimtumas skatinamas ES struktūrinių fondų įgyvendinamomis užimtumo skatinimo priemonėmis ir programomis. Paveiksle Nr. 13 pateikiama Lietuvos apskričių nedarbo lygio dinamika 2000 – 2010 m. Kaip matyti iš grafiko duomenų, visose apskrityse nedarbo lygis nuo 2001 iki 2008 m. turėjo tendenciją mažėti. Analizuojamo laikotarpio pradžioje pastebimi ženklūs nedarbo lygio skirtumai tarp Lietuvos apskričių. Oficialiais duomenimis, 2000 m. didžiausias nedarbo lygis buvo užfiksuotas Šiaulių apskrityje (14,8 proc.), tuo tarpu, mažiausias Kauno apskrityje (7,7 proc.). Iš duomenų pateiktų diagramoje matome, kad laikotarpio pradžioje egzistuoja pakankamai didelis intervalas tarp didžiausio ir mažiausio nedarbo lygio šalyje. Skirtumai tarp Kauno ir Šiaulių apskričių siekia net 7,1 procentinio punkto, tačiau vėlesniais metais pastebimas šio intervalo mažėjimas. 2006 m. atotrūkis tarp didžiausio ir mažiausio nedarbo lygio apskrityse sumažėjo iki 2 proc. skirtumo ir išliko nepakitęs per 2007 ir 2008 metus. Vadinasi tam tikram laikui nedarbo lygis stabilizavosi. Būtina paminėti, kad 2006 m. ir 2008 m. nedarbo lygis šalyje siekė tik 3,4 proc., o 2007 m. dar mažesnis (3,2 proc.). 2007 m. mažiausias nedarbo lygis užfiksuotas Kauno ir Marijampolės apskrityse (2,6 proc.), tuo tarpu didžiausias Panevėžio ir Tauragės apskrityse, atitinkamai 4,3 ir 4,2 procentinio punkto.



Paveikslas 13. Nedarbo lygis Lietuvos apskrityse 2000 – 2010 m. (proc.)

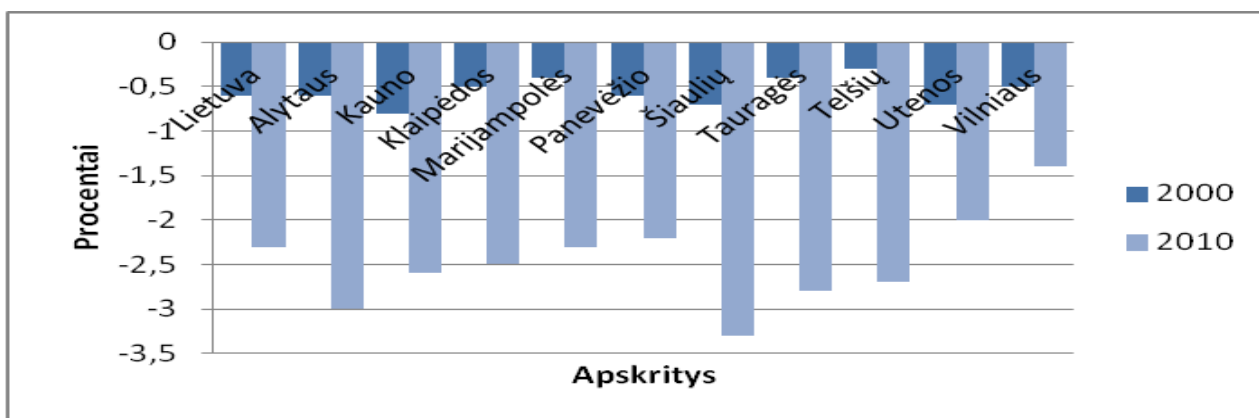
Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento duomenimis (www.stat.gov.lt)

⁸⁷ Pareigis R., Dorofejeva O., Lietuvos nacionalinė regionų politika ir jos įgyvendinimo prielaidos. Mokslo darbai, Ekonomika, 2004, p. 5

Padėtis darbo rinkoje smarkiai pasikeitė po 2008 m. pasaulinės finansų krizės. 2009 m. nedarbo lygis Lietuvoje lyginant su praėjusiais metais pakilo net 6 proc. ir siekė 9,4 proc. 2010 m. situacija pablogėjo dar 5,1 proc. Tuomet bendras šalies nedarbo lygis buvo net 14,5 proc. Didžiausias procentinis nedarbo lygis 2010 m. užfiksuotas Telšių apskrityje (17,3 proc.), o mažiausias Kauno apskrityje (13 proc.).

Nedarbo lygio skirtumus apskrityse tam tikra dalimi koreguoja šalyje ir už jos ribų vykstantys migracijos procesai. Aukštesnio išsivystymo lygio apskritys, o ypač didieji Lietuvos miestai, kurie pasižymi patrauklesnėmis savybėmis, pritraukia darbo jėgą, kuri migruoja iš žemesnio į aukštesnio išsivystymo lygio apskritis. Tokia migracija didina išsivystymo lygio skirtumus, kurie ir taip yra ganėtinai dideli tarp šalies apskričių. Tačiau didesnė problema nei vidinė yra tarptautinė migracija, paveiksle Nr. 14 pateikiami neto migracijos duomenys apskrityse ir bendrai šalyje. Diagramoje pateikiami 2000 – 2010 m. duomenys, detalesni duomenys apie neto migraciją nuo 2000 iki 2010 m. pateikiami priede Nr. 4.

Per analizuojamą laikotarpį bendra Lietuvos neto migracija išaugo daugiau kaip 3,5 karto, nuo -0,6 proc. iki -2,3 proc.. Šis neigiamas rodiklis 2010 m. duomenimis yra didžiausias visų ES šalių kontekste.



Paveikslas 14. Neto migracijos procentinė dalis nuo gyventojų skaičiaus apskrityse

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento duomenimis (www.stat.gov.lt)

Nors laikotarpio pradžioje visose apskrityse neto migracija buvo neigiama, tačiau intervalas buvo ganėtinai nedidelis, nuo 0,3 iki 0,8 proc. Analizuojamu laikotarpiu, daugumoje apskričių neto migracija buvo neigiama, išskyrus Klaipėdos, Tauragės ir Vilniaus apskritis, tiesa pirmosios dvi, teigiamais neto migracijos rodikliais buvo pasižymėjusios tik kartą ir skaičiai nebuvo statistikai reikšmingi. Tuo tarpu, Vilniaus apskrities neto migracija nuo 2001 iki 2008 m. buvo teigiama, ir vidutiniškai siekė apie 1900 atvykusiųjų kasmet, tačiau 2010 m. neto migracija šioje apskrityje siekė daugiau nei 12 tūkst. išvykusiųjų. Procentine išraiška tuometinė Vilniaus apskrities (1,4 proc.) neto migracija buvo mažiausia iš visų apskričių. Blogiausios pozicijos pagal šį rodiklį

2010 m. priskiriamos Kauno Šiaulių, Tauragės ir Telšių apskrityms, kurių neto migracija buvo didesnė nei 2,5 proc.

Galima daryti išvadą, kad nuo analizuojamo laikotarpio pradžios kai neto migracija trijuose didžiųjų Lietuvos miestų apskrityse buvo panaši, (Kauno 0,8 proc., Klaipėdos ir Vilniaus 0,5 proc.) 2010 m. duomenimis Vilniaus apskritis patrauklumu aplenkė konkurentus, Vilniaus neto migracija siekė 1,4 proc., tuo tarpu Kauno 2,6 proc. ir Klaipėdos 2,5 proc.

Pastebima, kad pastarąjį dešimtmetį iš Lietuvos išvykusiųjų žmonių buvo daugiau nei atvykusiųjų. Oficialiai duomenimis, 1990 – 2010 m. dėl emigracijos Lietuva neteko apie 0,6 mln. gyventojų. Dauguma išvykstančiųjų yra jauni, išsilavinę, darbingo amžiaus žmonės, todėl Lietuvos visuomenė „sensta“ ir vienam dirbančiajam tenka vis didesnis nedirbančiųjų skaičius. Emigracijos struktūra „paaštrina“ demografines problemas ir ilgainiui sukuria trukdžius ekonominiam augimui⁸⁸. Taip pat būtina paminėti, kad šie statistiniai duomenys yra oficialūs, tikrieji emigracijos mastai gali būti žymiai didesni.

Apibendrinant galima teigti, kad finansinės krizės padariniai vertinami per nedarbo lygio ir emigracijos prizmę, šalyje pastebimi visose apskrityse, nepriklausomai nuo jų ekonominio ir socialinio išsivystymo lygio.

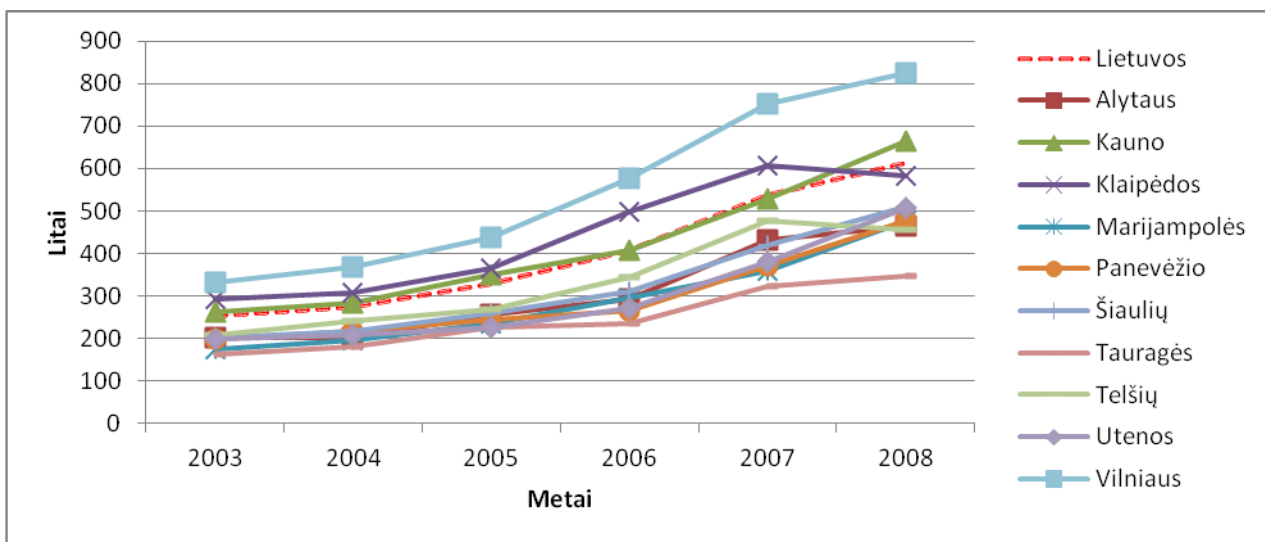
Gyventojų pajamos apskrityse. Lietuvos strateginis tikslas iki 2013 m. yra pasiekti, kad vidutinis gyvenimo standartas, apskaičiuotas pagal samdomo darbo pajamas vienam namų ūkiui per metus, nebūtų žemesnis kaip 75 proc. šalies vidurkio⁸⁹. Vertinant teritorinę socialinę sanglaudą valstybėje, samdomo darbo rodiklis įvardinamas kaip vienas iš pagrindinių rodiklių. Statistikos departamento duomenų bazėje pateikiamos 2003 – 2008 m. vidutinės samdomo darbo pajamų vienam namų ūkio nariui per mėnesį pasiskirstymas pagal apskritis, šie duomenys pavaizduoti paveiksle Nr. 15.

Laikotarpio pradžioje šalies samdomo darbo pajamų vidurkis buvo 253,2 Lt. Net 7 apskričių samdomo darbo pajamos buvo mažesnės už šalies vidurkį, mažiausios pajamos buvo Tauragės ir Marijampolės apskrityse, atitinkamai 163,7 Lt ir 173,5 Lt. Tuo tarpu, didžiausios samdomo darbo pajamos buvo Vilniaus apskrityje 331,8 Lt, ir tai buvo du kartus daugiau nei Tauragės apskrityje. Kauno (263,2 LT) ir Klaipėdos (292,2 Lt) apskričių vidutinės samdomo darbo pajamos buvo didesnės už šalies vidurkį, tačiau akivaizdžiai mažesnės už Vilniaus apskrities. Vėlesniais metais didėjo diferenciacija tarp didžiausių ir mažiausių samdomo darbo pajamų apskrityse, laikotarpio pradžioje buvo 168,1 Lt, o pabaigoje net 477,6 Lt, tačiau geriausios ir

⁸⁸ Migracija: 10 metų apžvalga, <<http://123.emn.lt/lt/bendros-tendencijos/migracija-10-metu-apzvalga>>, žiūrėta 2011-11-29

⁸⁹ Šiaulių regiono 2007-2013 m. plėtros plano stebėsenos apžvalga, <<http://www.vrm.lt/nrp/index.php?id=1248>>, žiūrėta: 2011-11-30

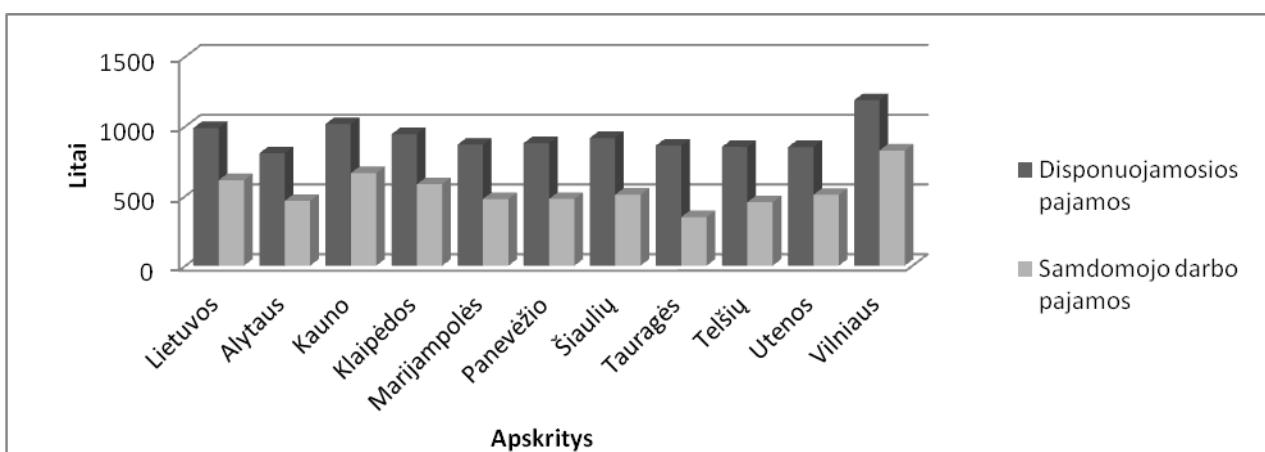
blogiausios apskrities pozicijos pagal šį rodiklį liko nepakitusios. Arčiausiai šalies vidurkio visą analizuojamą laikotarpį buvo Kauno apskritis. Laikotarpio pabaigoje tik Tauragės (57 proc.) ir Telšių (74 proc.) apskričių vidutinės samdomo darbo pajamos vienam namų ūkio nariui buvo žemesnės nei 75 proc. šalies vidurkio.



Paveikslas 15. Vidutinės samdomo darbo pajamos vienam ūkio nariui per mėnesį pagal apskritis

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento duomenimis (www.stat.gov.lt)

Dar viena svarbi gyventojų pajamų dalis, yra socialinės išmokos. Paveiksle Nr. 16 pateikiamos 2008 m. vidutinės disponuojamos pajamos (įskaitant socialines išmokas) ir samdomo darbo pajamos. Iš diagramos duomenų matome, kad samdomo darbo pajamos sudaro vidutiniškai apie 60 proc. disponuojamų pajamų. Natūralu, kad disponuojamų pajamų pasiskirstymas pagal apskritis beveik atitinka samdomo darbo pajamų pasiskirstymą.



Paveikslas 16. Vidutinės disponuojamos pajamos ir samdomo darbo pajamos pagal apskritis 2008 m.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento duomenimis (www.stat.gov.lt)

Nors teritorinė diferenciacija tarp apskričių pagal disponuojamas pajamas yra akivaizdi, tačiau blogiausias pozicijas pagal samdomo darbo pajamas užėmusios Tauragės ir Telšių

apskritys, disponuojamų pajamų rodikliu priartėja prie Marijampolės ir Panevėžio apskričių. Tuo tarpu, Alytaus apskritis pagal šį rodiklį užima blogiausią poziciją, vidutinės disponuojamos pajamos siekia 806,2 Lt vienam namų ūkio nariui per mėnesį.

Apibendrinant galima teigti, kad samdomo darbo pajamos sudaro apie 60 proc. visų namų ūkio pajamų, todėl šis rodiklis yra svarbus ir statistikai patikimas vertinant regioninius netolygumus.

Apskričių statistikos vertinimas parodo, kad egzistuoja dideli skirtumai tarp Lietuvos apskričių, bei pastebima jų didėjimo tendencija. Dar didesni netolygumai pastebimi savivaldybių lygmenyje, kiekvienoje apskrityje yra aukštesnio išsivystymo lygio centrai, kurie lemia bendrą apskrities išsivystymo lygį. Vertinant apskričių ekonominį bei socialinį išsivystymą pagal daugelį pasirinktų rodiklių, galima teigti, kad sparčiausiai vystosi Vilniaus apskritis, o lėčiausiai Tauragės ir Marijampolės apskritys.

2000 – 2010 m. apskričių analizė vertinant pasirinktus ekonominius bei socialinius rodiklius, parodė, kad apskričių išsivystymo netolygumai yra dideli, ypač tarp geriausio ir blogiausio išsivystymo lygio apskričių. Didėjantys netolygumai šalyje akcentuoja regioninės politikos svarbą, kurios kryptingas įgyvendinimas ateityje galėtų duoti apčiuopiamų rezultatų, nes pasak D. Bertašiūtės, regioninės politikos efektyvumą nulemia regioninio valdymo kokybė⁹⁰. Tačiau kol kas akivaizdu, kad ES parama sukoncentruota į Lietuvos ir ES šalių narių sanglaudą, o ne į regioninę politiką šalyje. Kaip buvo minėta anksčiau, dėl šalies dydžio ir gyventojų skaičiaus Lietuva ES traktuojama kaip vienas NUTS II lygio regionas, todėl pastebimas bendras ekonominių ir socialinių rodiklių augimas šalyje, tačiau apskričių plėtrai šis augimas daro neigiamą poveikį, didina diferenciaciją.

2.3 Regresinė analizė

Šio darbo poskyrio tyrimo tikslas yra nustatyti ryšį tarp socialinių – ekonominių reiškinių ir ES struktūrinių fondų paramos įsisavinimo bei patikrinti darbo įvade iškeltą hipotezę. Tam yra pasirinktas regresinės analizės metodas. Pirmiausia pateikiamas regresinės analizės teorinis pagrindimas, bei aptartos šios analizės sudedamosios dalys, tokios kaip: regresijos tiesė, determinacijos bei koreliacijos koeficientai. Po to seka praktinis regresijos analizės taikymas, kurio siekiama įvertinti ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo ir apskričių socialinių ekonominių reiškinių priklausomybę tarpusavyje.

⁹⁰ Bertašiūtė D., Regiono valdymo tobulinimas kaip aktuali viešojo administravimo problema. Regionų plėtra 2001. Tarptautinės konferencijos medžiaga, p. 46

Daugelyje gyvenimo sričių, tokių kaip ekonomika, verslas, politika bei kitur, gali kilti klausimas: ar egzistuoja dviejų ar daugiau kintamųjų (dydžių) ryšys ir koks jis? Siekiant nustatyti ryšį tarp kintamųjų, šiuo atveju ES struktūrinių fondų paramos įsisavinimo bei ekonominių socialinių rodiklių, naudojamas statistinis regresijos metodas, o ryšio stiprumui įvertinti – koreliacijos metodas. Koreliacinio tipo ryšiams išreikšti paplitusios koreliacijos (atsakant į klausimą, ar yra ryšys tarp požymių, kokia jo kryptis ir stiprumas) ir regresijos (konkretizuojant ryšio formą) sąvokos, kitaip tariant, ryšio tarp dviejų ar daugiau kintamųjų prigimtis yra vadinama regresinė analizė, o šio ryšio stiprumo nustatymas yra vadinamas koreliacijos analize⁹¹. Reali reiškinių priklausomybė tampa aiški ne lyginant pavienius faktus, o nustatius pasikartojančius reikšmingus veiksnius.

Regresinės analizės metu yra tiriama dviejų kintamųjų (dydžių) priklausomybė. Ryšys tarp minėtų kintamųjų yra vadinamas statistiniu dėl to, kad priklausomo kintamojo reikšmė yra susijusi su nepriklausomo kintamojo reikšme. Šis ryšys nėra visiškai tikslus, nes tiriamu atveju nevienodas apskričių išsivystymo lygis, geografinė padėtis bei populiacija turi įtakos ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo tempams. Toliau, pravartu paminėti, kad tiriant reiškinių priklausomybę reikia atsižvelgti į tris kriterijus:

- Loginis dydžių ryšio egzistavimas;
- Ryšio stiprumas;
- Ryšio kryptis.⁹²

Regresinės analizės būdu aprašoma vieno dydžio sąsaja su kitu ir tai yra daroma norint pasiekti atitinkamus tikslus. Regresinės analizės tikslai:

- Nustatyti ar dydžiai yra tarpusavyje susiję;
- Išmatuoti ryšį;
- Numatyti reikšmes⁹³.

Analizuojamo koreliacinio ryšio regresijos lygtis turi būti kuo paprastesnė, kad kintamųjų ryšio esmė būtų pakankamai aiški, o parametrai ekonomiškai paaiškinami⁹⁴. Tiriant ryšį tarp dviejų kintamųjų, stebėjimo poros pažymimos X ir Y, tačiau būtina nustatyti, kuris iš tiriamų dydžių yra priklausomas, o kuris – nepriklausomas. Egzistuoja bendra taisyklė, priklausomo dydžio rezultatai atidedami Y ašyje, o nepriklausomo X ašyje⁹⁵. Šiuo konkrečiu atveju, priklausomas

⁹¹ Bartosevičienė V., „Ekonominės statistikos pagrindai“, 2010, p. 63

⁹² Kasnauskienė G., „Statiska verslo sprendimams“, 2010, p. 204

⁹³ Ten pat, p. 207

⁹⁴ Bartosevičienė V., „Ekonominės statistikos pagrindai“, 2010, p. 79

⁹⁵ Kasnauskienė G., „Statiska verslo sprendimams“, 2010, p. 205

kintamasis (Y) yra ES struktūrinių fondų parama, o nepriklausomas kintamasis X – socialinių ekonominių išsivystymo lygio rodiklių reikšmės.

Šiame darbe regresinė analizė atliekama naudojant statistinių duomenų apdorojimo programa SPSS (16.0), kurios pagalba apskaičiuojamos matematinės funkcijos. Naudojant minėtą programą, dviejų kintamųjų ryšys pavaizduojamas grafiškai, taip pat nubrėžiama regresijos tiesė, kuri geriausiai atitinka sklaidos diagramos taškus. Regresijos tiesės pagalba vizualiai parodomas ryšio tarp kintamųjų stiprumas, jei tiesė stati, vadinasi ryšys stiprus, o jei nuolaidi – silpnas arba iš vis neegzistuoja.

Be to, nustatomas determinacijos koeficientas (žymimas simboliu – R^2), kuris nusako, priklausomo kintamojo Y sklaidos dalį, kuria regresijos modelyje paaiškina nepriklausomas kintamasis X. Todėl determinacijos koeficientas negali būti neigiamas, kadangi jis yra proporcija ir gali įgyti reikšmes tarp 0 ir 1. Kuo gautas determinacijos koeficientas artimesnis 1 tuo sudarytos regresijos lygties tinkamumas yra didesnis.

Taip pat siekiant sužinoti vieno kintamojo priklausomybės nuo kito stiprumo laipsnį atliekama koreliacijos analizė, kuri tarsi papildo regresinę analizę, išmatuodama, kokiu mastu regresijos tiesė paaiškina kokia yra priklausomo kintamojo priklausomybė nuo nepriklausomo kintamojo. Šiuo konkrečių atveju bus parodoma kokiu mastu ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimas priklauso nuo ekonominių – socialinių rodiklių. Koreliacijos koeficientas žymimas indeksu r , jo reikšmės gali būti tarp -1 ir 1. Lentelėje Nr. 6 pateikiamas tiesinės koreliacijos koeficiento interpretavimas. Koreliacijos koeficiento ženklas priklauso nuo regresijos tiesės, jei tiesė leidžiasi žemyn koreliacijos koeficientas turės minuso ženklą ir atvirkščiai tiesiai kylant aukštyn koeficientas bus teigiamas⁹⁶.

Lentelė 6. Koreliacijos koeficiento interpretavimas

Neigiamos reikšmės	Aprašymas	Teigiamos reikšmės
0,00	„nėra“	0,00
-0,19 iki -0,01	„labai silpnas“	0,01 iki 0,19
-0,39 iki -0,20	„silpnas“	0,20 iki 0,39
-0,69 iki -0,40	„vidutinis“	0,40 iki 0,69
-0,89 iki -0,70	„stiprus“	0,70 iki 0,89
-0,99 iki -0,90	„labai stiprus“	0,90 iki 0,99
-1,00	„visiškai tikslus“	1,00

Šaltinis: Kasnauskienė G., „Statiska verslo sprendimams“, 2010, p. 215

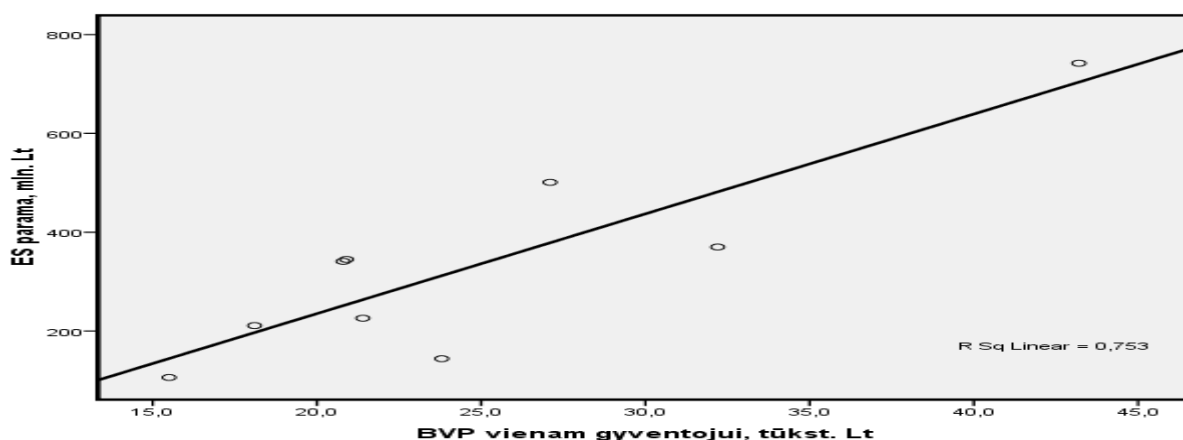
⁹⁶ Kasnauskienė G., „Statiska verslo sprendimams“, 2010, p. 215

Reiškinų priklausomybės tyrimas. Pagal aprašytą regresinės analizės teoriją siekiama patikrinti darbo įvade iškeltą hipotezę: *Egzistuoja tiesioginė priklausomybė tarp Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos įsisavinimo ir Lietuvos apskričių ekonominių socialinių rodiklių.*

Analizuojant priklausomybę pasirinkta 3 ekonominiai rodikliai: BVP, TUI, vidutinės disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui per mėnesį. Reiškinių priklausomybei nustatyti pasirinktos 2010 m. rodiklių reikšmės ir 2008 m. duomenys apie 2004 – 2006 m. programavimo laikotarpio lėšų įsisavinimą apskrityse. 2008 m. duomenis apie ES paramos įsisavinimą pasirinkti ne atsitiktinai, pasirinkimą nulėmė, tai, kad minėto programavimo laikotarpio paramos įsisavinimas tesėsi iki 2008 m. Todėl daroma prielaida, kad realūs rezultatai gali būti matomi dar už dviejų metų t.y. 2010 m. Būtina paminėti, tai, kad 2010 metų rodikliai jau gali būti įtakoti ir 2007 – 2013 m. programavimo laikotarpio paramos, tačiau manoma, kad jos įtaka dar nebus reikšminga. Be to, ir dabartiniu programavimo laikotarpiu pastebimos panašios įsisavinamų lėšų pasiskirstymo tendencijos kurios buvo ir 2004 – 2006 m. programavimo laikotarpių, didžiausia dalis paramos atitenka Vilniaus ir Kauno, o mažiausia Tauragės ir Telšių apskritims.

Analizuojamos šių rodiklių 2010 m. reikšmės, kuriomis siekiama nustatyti ryšių priklausomybę su 2008 m. duomenimis apskričių įsisavintomis ES struktūrinės paramos lėšomis.

Atliekant regresinę analizę, kuri parodo statistinio ryšio tarp kintamųjų formą, kaip priklausomas kintamasis Y pasirenkama ES struktūrinės paramos įsisavintų lėšų dalis, tenkanti kiekvienai apskričiai, per 2004 – 2006 m. BPD įgyvendinimo laikotarpį. O nepriklausomas kintamasis X – konkretus pasirinktas ekonominis – socialinis apskrities rodiklis. O koreliacinė analizė parodys ryšio tarp kintamųjų stiprumą. Pažymėtina, kad diagramose pateikiami visų 10 Lietuvos apskričių duomenys.

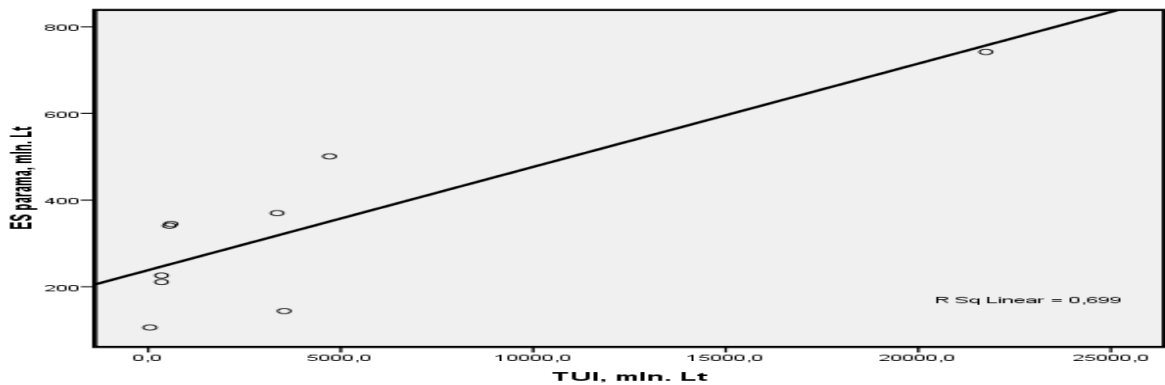


Paveikslas 17. ES struktūrinės paramos ir BVP tenkančio vienam gyventojui priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento ir finansų ministerijos duomenimis

Paveiksle Nr. 17 pateikiama ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšų dalies ir BVP tenkančio vienam gyventojui priklausomybė. Kaip buvo minėta teorinėje regresinės analizės dalyje, regresijos tiesė parodo geriausiai atitinkančius sklaidos diagramos taškus, tiesė kylanti aukštyn nusako, kad ryšys tarp kintamųjų stiprus. Tą patį konstatuoja ir determinacijos koeficiento reikšmė $R^2 = 0,753$, kuri parodo, kad BVP dalis vienam gyventojui 75,3 procentinio punkto priklauso nuo ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo apimtys. Apskaičiuotas koreliacijos koeficientas ($R = 0.868$) ryšį tarp analizuojamų kintamųjų įvardina kaip „stiprų“.

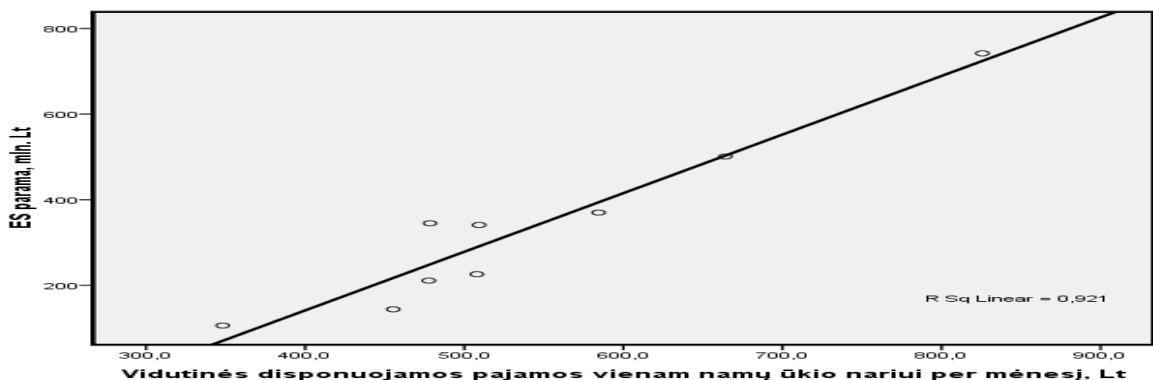
Sekančioje diagramoje (pav. 18) siekiama nustatyti ar egzistuoja ryšys tarp Tiesioginių užsienio investicijų (TUI) ir ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo.



Paveikslas 18. ES struktūrinės paramos ir TUI priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento ir finansų ministerijos duomenimis

Situacija panaši kaip ir prieš tai pateiktoje diagramoje, taškai glaudžiai išsidėstę aplink tiesę, ryšys tarp kintamųjų „stiprus“ ($R = 0.836$), o determinacijos koeficientas $R^2 = 0.699$, tai reiškia, kad TUI tenkančios konkrečiai apskričiai 69 proc. priklauso nuo struktūrinių fondų paramos.



Paveikslas 19. ES struktūrinės paramos ir vidutinių disponuojamų pajamų priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Statistikos departamento ir finansų ministerijos duomenimis

Analizuojant kitą labai svarbų rodiklį t.y. vidutines disponuojamas pajamas vienam namų ūkio nariui per mėnesį, pastebima, kad ryšys tarp kintamųjų ($R = 0.960$) yra „labai stiprus“. Determinacijos koeficientas artimas vienetui ($R^2 = 0,921$), nusako, kad kintamųjų priklausomybė yra tiesioginė. Todėl apskritis, kuri gauną didesnę struktūrinių fondų paramos dalį yra patrauklesnė kvalifikuotai darbo jėgai dėl aukštesnio pragyvenimo lygio, tai savo ruožtu didina migracijos apimtį iš žemo išsivystymo lygio apskričių į didžiųjų Lietuvos miestų apskritis.

Atlikus regresinę kintamųjų analizę galima teigti, kad hipotezė pasitvirtino, egzistuoja priklausomybė tarp ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimo konkrečioje vietovėje ir ekonominių – socialinių tos vietovės išsivystymo rodiklių.

Apibendrinant regresinės analizės rezultatus galima teigti, kad pastebimas „stiprus“ bei „labai stiprus“ ryšys tarp ES struktūrinių fondų paramos įsisavinimo apimčių apskrityse ir ekonominių rodiklių reikšmių, kitaip tariant apskritis kurioms tenka didžiausia struktūrinės paramos dalis, pasiekia geresnių rezultatų lyginant su apskritimis neišsiskiriančiomis ypatingu gebėjimu įsisavinti paramos lėšas. Ši teiginį patvirtina ir koreliacijos koeficientas, kuris visais trimis atvejais yra didesnis už 0,8, tai nusako, kad BVP, TUI ir vidutinių pajamų priklausomybė nuo ES struktūrinių fondų paramos apimčių egzistuoja ir yra „stipri“.

Tačiau negalima kategoriškai teigti, kad apskrities išsivystymo lygis didžiąja dalimi priklauso nuo ES struktūrinių fondų įsisavintos paramos kiekio. Teisingiau būtų sakyti, kad paramos įsisavinimas gali turėti įtakos apskričių išsivystymo lygiui, tačiau, tai nėra pagrindinis faktorius.

IŠVADOS

1. Regioninė politika Europos Sąjungos mastu, apima tokius reiškinius: regionų plėtra, regioninės politikos poreikį, jos įgyvendinimo ypatybės. Europos Sąjungos regioninė politika yra orientuota į gerovės skirtumų mažinimą, nes gerovės lygis valstybėse narėse ar skirtinguose jų regionuose yra pakankamai nevienodas. Ekonominiai – socialiniai rodikliai yra esminis komponentai, norint įvertinti kaip vykdoma regioninė politika atitinkamuose šalies regionuose.

2. Regionų plėtra yra procesas, kuris apima daug kriterijų: ekonominius, socialinius, geografinius, žmogiškąjį potencialą, aplinkosaugą ir kt. Išnagrinėjus regionų plėtros teorijas, galima teigti, kad regiono vystymasis yra orientuotas į visus minėtus kriterijus ir daugiausiai įtakos turi ekonominio sektoriaus padėties gerinimui. Sistemiškas regionų vystymasis turi įtakos šalies ekonominiams rodikliams, kurie parodo regiono išsivystymo lygį.

3. Vykdamas regioninę politiką atitinkamai yra skatinamas subalansuotas regionų vystymasis. Europos Sąjungoje regioninė politika yra atskaitinis taškas, nuo kurio pradedamas regionų netolygumų mažinimo procesas. Pagrindinis ES regioninės politikos tikslas yra panaikinti ar dalinai sulyginti skirtumus tarp ES valstybių ir regionų. Lietuvos regioninė politika yra nukreipta į šalies regionų ekonominio – socialinio lygio skirtingumo sumažinimą.

4. Kryptingi Lietuvos institucijų veiksmai vykdamas regioninę politiką gali padėti efektyviau panaudoti ES teikiamas lėšas. Europos Sąjungos struktūriniai fondai yra esminiai įrankiai siekiant sumažinti šalies regionų skirtumus. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare šie fondai yra neatsiejama nacionaliniu mastu įgyvendinamos regioninės politikos dalis. Atsižvelgiant į regionų klasifikavimo kriterijus, ES struktūrinių fondų parama yra suskirstyta taip, kad kiekvienas regionas šalyje turėtų galimybę efektyviai pagerinti savo ekonominę – socialinę būklę.

5. Atlikus ES struktūrinių fondų paramos teikimo ir įsisavinimo analizę, pastebėta, kad didžiausia 2004 – 2006 m. BPD laikotarpio paramos dalis net 23 proc. visos paramos atiteko Vilniaus apskričiai, o mažiausia Telšių bei Tauragės apskritims. Be to, pastebėta, kad daugiau kaip 70 proc. paramos įsisavina penkios didžiųjų Lietuvos miestų apskritys, o likusioms penkioms apskritims tenka mažiau nei 30 proc. visos struktūrinių fondų paramos.

6. Atlikus apskričių statistikos vertinimą, nustatyta, kad egzistuoja akivaizdūs išsivystymo skirtumai tarp Lietuvos apskričių, be to pastebimas išsivystymo skirtumų didėjimas, per analizuotą laikotarpį BVP ir TUI rodiklių skirtumai tarp aukščiausio ir žemiausio išsivystymo lygio apskričių išaugo daugiau nei du kartus. Šis faktas leidžia suabejoti regioninės politikos vykdomos Lietuvoje efektyvumu. Vertinant apskričių ekonominę – socialinę išsivystymą pagal

daugelio rodiklių reikšmes, galima teigti, kad sparčiausiai vystosi Vilniaus o lėčiausiai Marijampolės ir Tauragės apskritys.

7. Atlikus regresinę kintamųjų analizę buvo patvirtinta hipotezė, kad egzistuoja priklausomybė tarp ES struktūrinių fondų paramos įsisavinimo ir Lietuvos apskričių ekonominių – socialinių rodiklių. Nustatyta labai stipri teigiama tiesioginė priklausomybė, kurios kintamųjų koreliacijos koeficientas (R) svyruoja tarp nuo 0,836 iki 0,960. Todėl galima teigti, kad didėjantis ES struktūrinių fondų paramos įsisavinimas turi įtakos ekonominių rodiklių reikšmėms, tačiau nėra pagrindinis jų augimo faktorius.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Bartosevičienė V. Ekonominės statistikos pagrindai. – Kaunas: Technologija, 2010.
2. Čaplikas V. Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika. – Vilnius: Atmintis, 2006.
3. Funck, Pizzati, European Integration, Regional Policy, and Growth. - Washington, 2003.
4. Hix S. Europos Sąjungos politinė sistema. – Vilnius: Eugrimas, 2006.
5. Kasnauskienė G. Statistika verslo sprendimams. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010.
6. Kilijonienė A. Regionų ekonominė plėtra. – Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2010.
7. Mačys G. Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
8. Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: Eugrimas, 2003.
9. Vitkus G. Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas. – Vilnius: Eugrimas, 2008.
10. Bagdzevičienė R., Rimas J., Venckus A. Regionų ekonomikos plėtros strategija. Kauno technologijos universitetas, Lietuvos regioninių tyrimų institutas, 2002.
11. Bertašiūtė D. Regioninio valdymo tobulinimas kaip aktuali viešojo administravimo problema. Regionų plėtra 2001. Tarptautinės konferencijos medžiaga.
12. Bertaškienė D. Lietuvos regioninės politikos uždaviniai. Regionų ekonomika ir plėtra. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. - Kaunas: Morkūnas ir KO, 1999.
13. Bruneckienė J. Krušinskas R., ES struktūrinės paramos įtakos Lietuvos regionų plėtrai ir išsivystymo netolygumams mažinti vertinimas. Ekonomika ir vadyba, 2011.
14. Kilijonienė A., Bruneckienė J., Regionų ekonomikos konvergencija ir divergencija ekonominės krizės kontekste. Ekonomika ir vadyba, 2011.
15. Mačerinskienė I., Sabaitė G., Basic issues on regional development policies. Regionų plėtra 2001. Tarptautinės konferencijos medžiaga.
16. Pareigis R., Dorofjeva O., Lietuvos nacionalinė regionų politika ir jos įgyvendinimo prielaidos. Mokslo darbai, Ekonomika, 2004.
17. Šimelevič K., Bagdzevičienė R., Regionalizacijos procesas – vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių regionų ekonominę plėtrą. Regionų plėtra 2002. Tarptautinės konferencijos medžiaga.
18. Štreimikienė G., Regioninės politikos formavimas šalies bendrame plane. Regionų ekonomika ir plėtra 1999. Tarptautinės konferencijos medžiaga.

19. Vaitiekūnas S. Lietuvos regionų problema Europos Sąjungos kontekste. Regionų plėtra 2001. Tarptautinės konferencijos medžiaga.
20. Gladki J. N., Regioninės politikos pagrindai. Sankt Peterburgas, 1998.
21. Tomassen Th., Serapinaitė I., Regionų plėtra: Patirtis – požiūriai – modeliai, Europos skyrius, Hordaland apskrities taryba.
22. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas, 2000 m. liepos 20 d. Nr. VIII-1889, Vilnius, Įstatymas skelbtas: Žin., 2000, Nr. 66-1987.
23. 2007 – 2013 metų struktūrinių fondų reglamentų projektų poveikio vertinimas, galutinė ataskaita, Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2004.
24. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas, 2000 m. liepos 20 d. Nr. VIII-1889, Vilnius, Įstatymas skelbtas: Žin., 2000, Nr. 66-1987.
25. EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 1059/2003 dėl bendro teritorinių statistinių vienetų klasifikatoriaus (NUTS) nustatymo (OL L 154, 2003 6 21, p. 1.
26. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas, 2000 m. liepos 20 d. Nr. VIII-1889, Vilnius, Įstatymas skelbtas: Žin., 2000, Nr. 66-1987.
27. 2007 – 2013 metų struktūrinių fondų reglamentų projektų poveikio vertinimas, galutinė ataskaita, Viešosios politikos ir vadybos institutas, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos užsakymu tyrimą atliko H. Brožaičio vadovaujamas VŠĮ Viešosios politikos ir vadybos instituto autorių kolektyvas, Vilnius, 2004.
28. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, Preambulė, Oficialus Europos Sąjungos leidinys.
29. Regionai ir miestai siekia, kad ekonomika augtų, o užimtumas didėtų: 2007 2013 m. sanglaudos ir regioninės politikos reglamentų apžvalga. Briuselis, 2006 m., Regioninė politika – Info regio.
30. Lietuvos 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2004, p. 12-14.
31. Lietuvos 2004 – 2006 metų bendrasis programavimo dokumentas 2004–2006 (pakeistas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 290 (Žin., 2009, Nr.45-1754).
32. Regioninė politika, „Dėmesio centre – augimas ir darbo vietos“.
33. Lietuvos 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2004, p. 12-14.

34. Nacionalinė bendroji strategija, Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti, 2007, <<http://www.euro.lt/documents/NSRF-LT2.pdf>> , žiūrėta: 2011-11-25.
35. Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija ir veiksmų programos, <<http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/strategija>>, žiūrėta: 2011-11-25.
36. „Kas yra struktūrinė parama?“, <http://www.esparama.lt/lt/kas_yra_strukturine_parama>, žiūrėta: 2011-11-12.
37. Regioninė politika – inforegio, <http://ec.europa.eu/regional_policy/how/index_lt.cfm#3>, žiūrėta: 2011-11-13.
38. <http://www.eu4journalists.eu/index.php/dossiers/lithuanian/C46>>, žiūrėta: 2011-11-13.
39. Struktūrinių fondų atsiradimas, Lietuvos susisiekimo ministerija, <http://www.sumin.lt/lt/es_parama/strukturiniai_fondai>, 2011-11-15.
40. Kas yra struktūrinė parama?“, <http://www.esparama.lt/lt/kas_yra_strukturine_parama>, žiūrėta: 2011-11-15.
41. Europos Sąjungos struktūrinė parama 2007-2013 metais, Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, <http://www.ukmin.lt/lt/veikla/veiklos_sritys/es_strukturiniai_fondai/2007-2013/2007_2013_aprasymas.php>, žiūrėta: 2011-11-15.
42. Regioninė politika – Inforego, <http://ec.europa.eu/regional_policy/glossary/index_lt.htm>, žiūrėta: 2011-11-15.
43. NUTS – Nomenclature of Territorial Units for Statistics, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/introduction>, žiūrėta: 2011-11-16.
44. Regioninės politikos generalinis direktoratas, <http://ec.europa.eu/dgs/regional_policy/index_lt.htm>, žiūrėta: 2011-11-16.
45. Regioninė politika – Inforegio, Politikos etapai: žingsnis po žingsnio, <http://ec.europa.eu/regional_policy/how/policy/index_lt.cfm>, žiūrėta: 2011-11-17.
46. Samprata, tikslas, prioritetinės kryptys, įgyvendimo teritorijos, Lietuvos regioninė politika, <<http://www.vrm.lt/nrp/index.php?id=162>>, žiūrėta: 2011-11-18.
47. „Kas yra struktūrinė parama?“ , <http://www.esparama.lt/lt/kas_yra_strukturine_parama>, žiūrėta 2011-11-23.
48. Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija ir veiksmų programos, <<http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/strategija>>, žiūrėta: 2011-11-25.

49. Regionų projektų planavimo ir įgyvendinimo sistemos efektyvumo vertinimas, p. 17
<http://esparama.lt/es_parama_pletra/filai/fm/filai/Ataskaitos/VRM_regionu_projektai_ataskaita.pdf>, žiūrėta 2011-10-17.
50. ES struktūrinės paramos pagal BPD įsisavinimo eiga,
<http://www.esparama.lt/lt/bpd/igyvendinami_projektai>, žiūrėta 2011-11-25.
51. Įgyvendinami projektai, statistika online,
<<http://www.esparama.lt/20072013/lt/statistikaonline/igyvproj?sparams=11242>>, žiūrėta 2011-11-27.
52. Migracija: 10 metų apžvalga, <<http://123.emn.lt/lt/bendros-tendencijos/migracija-10-metu-apzvalga>>, žiūrėta 2011-11-29.
53. Šiaulių regiono 2007-2013 m. plėtros plano stebėsenos apžvalga,
<<http://www.vrm.lt/nrp/index.php?id=1248>>, žiūrėta: 2011-11-30.
54. Struktūrinių fondų atsiradimas, Lietuvos susisiekimo ministerija,
<http://www.sumin.lt/lt/es_parama/strukturiniai_fondai>, 2011-11-15.

ANOTACIJA

Darbe analizuojamas Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikis regionų plėtrai Lietuvoje. Išsamiai aptariama regioninė politika, jos poreikis, tikslai ir įgyvendinimo sąlygos Europos Sąjungos ir Lietuvos lygmeniu. Paminimi svarbiausi teisės aktai, institucijos, jų veiklos sritys. Nurodomos svarbiausios Europos Sąjungos ir Lietuvos regioninės politikos institucijos, apžvelgiama Lietuvos regioninė politika. Regresinės analizės metodu išsamiai analizuojamas Europos Sąjungos paramos poveikis Lietuvos regionų vystymuisi. Atliekamas Lietuvos regionų ekonominės – socialinės būklės vertinimas 2000-2010 metų laikotarpiu. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados. The conclusions are given at the end of the work.

Raktiniai žodžiai: regionas, regioninė politika, struktūriniai fondai, struktūrinė parama.

ANNOTATION

The following paper is a brief description of how the regional development in Lithuania is influenced by EU Structural Funds. Firstly, regional policy, its targets and implementation conditions are presented in the paper. Secondly, the references to Lithuanian and European Union legal acts and corresponding institutions are given. Furthermore, the paper provides with the information about Lithuanian regional policy and the estimation of economic – social condition of Lithuanian regions in 2000-2010. Finally, regression analysis is chosen to show the impact of EU Structural Funds to the development of Lithuanian regions.

Key words: region, regional policy, Structural Funds, structural support.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe yra aptariamas Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikis regionų plėtrai Lietuvoje. Visų pirma, išsamiai apžvelgiama visa regioninės politikos sistema Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. ES regioninės politikos tikslas – sumažinti socialinius – ekonominius regionų netolygumus ir skatinti tolygią regioninės politikos plėtrą visoje Europos Sąjungoje. Įgyvendinant šią politiką taip pat yra siekiama užtikrinti aukštą valstybės ekonominių rodiklių būklę ir jos ilgalaikį išsilaikymą regioniniu ir valstybės lygmeniu. Tinkamas ir tikslingas regioninės politikos įgyvendinimas yra orientuotas į kryptingą regionų poreikį nuosekliai panaudoti Europos Sąjungos teikiamas struktūrinių fondų lėšas. Lietuvai tapus pilnateise ES nare, susidarė palankios sąlygos pasinaudoti struktūrinių fondų parama ir pagerinti šalies regionų ekonominę – socialinę situaciją. Pagal ES regionų klasifikaciją Lietuva yra laikoma vienu NUTS II regionu, todėl šiame darbe didžiausias dėmesys sutelkiamas į Lietuvoje įgyvendinamą regioninę politiką ir adekvatų struktūrinių fondų paramos panaudojimą. Apžvelgiant ES ir Lietuvos pagrindinius teisinius dokumentus dėl regioninės politikos, pateikiama išsami informacija apie svarbiausias institucijas ir jų veiklos sritis. Kadangi darbe ypatingai akcentuojami Lietuvos regionų vystymosi netolygumai, apžvelgiama 2000 – 2010 m. pagrindinių ekonominių – socialinių rodiklių kaita bei atliekama jų analizė. Šios analizės metu tampa aišku, kurios Lietuvos apskritys yra aukščiausio, o kurios žemiausio išsivystymo lygio. Pasitelkiant regresinės analizės metodą, atliekamas reiškinių priklausomybės patikrinimas (naudojama statistinių duomenų programa „SPSS“), kuriuo siekiama parodyti, kad egzistuoja tiesioginė priklausomybė tarp ES struktūrinių fondų paramos ir ekonominių šalies rodiklių. Darbo pabaigoje apibendrinami gauti rezultatai bei pateikiamos išvados.

SUMMARY

The broad objective of this study is to examine European Union Structural Funds on regional development in Lithuania. Particularly, a detailed overview of regional policy in European Union and Lithuania is given. The target of EU regional policy is to reduce the socio – economic regional disparities and to promote sustainable regional development policy across the European Union. The implementation of this policy is also intended to ensure a high state of economic indicators for the country and its long-term persistence of regional and state level. Appropriate and expedient implementation of regional policy is oriented to targeted use of support given by Structural Funds. Lithuania has been provided with the favorable conditions for use of Structural Funds support in order to improve regional economic – social situation in the country. According to the EU regional classification, Lithuania is considered to be a NUTS II region. The main part of the paper is focused on regional policy and its detailed implementation in Lithuania. In addition, Lithuanian regional development during the period 2000-2010 is reviewed. The review shows regional imbalances and gives emphasis on economic- social indicators. Furthermore, it becomes clear which regions are at the highest and lowest levels of regional development. Regression analysis is used as a method to demonstrate that there is a direct dependence between the EU Structural Funds and economic indicators in Lithuania. Finally, the results of regression analysis and conclusions are given.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1.

	NUTS 1		NUTS 2		NUTS 3		LAU 1		LAU 2	
BE	Gewesten / Régions	3	Provincies / Provincies	11	Arrondissements / Arrondissements	44	-		Gemeenten / Communes	589
BG	Rajoni	2	Rajoni za planirane	6	Oblasti	28	Obshtini	264	Naseleni mesta	5329
CZ	Území	1	Oblasti	8	Kraje	14	Okresy	77	Obce	6249
DK	-	1	Regioner	5	Landsdeler	11	Kommuner	99	Sogne	2148
DE	Länder	16	Regierungsbezirke	39	Kreise	429	Verwaltungsgemeinschaften	1457	Gemeinden	12379
EE	-	1	-	1	Groups of Maakond	5	Maakond	15	Vald, linn	227
IE	-	1	Regions	2	Regional Authority Regions	8	Counties, Cities	34	Electoral Districts	3441
GR	Groups of development regions	4	Periferies	13	Nomoi	51	Demoi, Koinotites	1034	Demotiko diamerisma, Koinotiko diamerisma	6130
ES	Agrupacion de comunidades Autonomas	7	Comunidades y ciudades Autonomas	19	Provincias + islas + Ceuta, Melilla	59	-		Municipios	8111
FR	Z.E.A.T + DOM	9	Régions + DOM	26	Départements + DOM	100	Cantons de rattachement	3787	Communes	36683
IT	Gruppi di regioni	5	Regioni	21	Provincia	107	-		Comuni	8101
CY	-	1	-	1	-	1	Eparchies	6	Dimoi, koinotites	613
LV	-	1	-	1	Reģioni	6	Rajoni, republikas pilsētas	33	Pilsētas, novadi, pagasti	527
LT	-	1	-	1	Apskritis	10	Savivaldybės	60	Seniūnijos	518
LU	-	1	-	1	-	1	Cantons	13	Communes	116
HU	Statisztikai nagyrégiók	3	Tervezési-statisztikai régiók	7	Megyék + Budapest	20	Statisztikai kistérségek	168	Települések	3152
MT	-	1	-	1	Gzejjer	2	Distretti	6	Kunsilli	68
NL	Landsdelen	4	Provincies	12	COROP regio's	40	-		Gemeenten	443
AT	Gruppen von Bundesländern	3	Bundesländer	9	Gruppen von politischen Bezirken	35	-		Gemeinden	2357
PL	Regiony	6	Województwa	16	Podregiony	66	Powiaty i miasta na prawach powiatu	379	Gminy	2478

PT	Continente + Regioes autonomas	3	<i>Comissaoes de Coordenacao regional + Regioes autonomas</i>	7	<i>Grupos de Con- celhos</i>	30	<i>Concelhos - Municípios</i>	308	<i>Freguesias</i>	4260
RO	<i>Macroregiuni</i>	4	<i>Regiuni</i>	8	Judet + Bucuresti	42	-		<i>Comuni + Municipiu + Orase</i>	3174
SI	-	1	<i>Kohezijske regije</i>	2	<i>Statistične regije</i>	12	<i>Upravne enote</i>	58	<i>Občine</i>	210
SK	-	1	<i>Oblasti</i>	4	Kraje	8	<i>Okresy</i>	79	<i>Obce</i>	2928
FI	<i>Manner-Suomi, Ahvenananmaa / Fasta Finland, Åland</i>	2	<i>Suuralueet / Storområden</i>	5	Maakunnat / Landskap	20	<i>Seutukunnat / Ekonomiska regioner</i>	77	<i>Kunnat / Kommuner</i>	416
SE	<i>Grupper av riksområden</i>	3	<i>Riksområden</i>	8	Län	21	-		<i>Kommuner</i>	290
UK	Government OHce Regions; Country	12	<i>Counties (some grouped); Inner and Outer London; Groups of unitary authorities</i>	37	<i>Upper tier authorities or groups of lower tier authorities (unitary authorities or districts)</i>	133	<i>Lower tier authorities (districts) or individual unitary authorities; In- dividual unitary authorities or LECs (or parts thereof); Districts</i>	443	<i>Wards (or parts thereof)</i>	10664
EU- 27		97		271		1.303		8397		121601

BE: Belgium, **BG:** Bulgaria, **CZ:** Czech Republic, **DK:** Denmark, **DE:** Germany, **EE:** Estonia, **IE:** Ireland, **GR:** Greece, **ES:** Spain, **FR:** France, **IT:** Italy, **CY:** Cyprus, **LV:** Latvia, **LT:** Lithuania, **LU:** Luxembourg, **HU:** Hungary, **MT:** Malta, **NL:** Netherlands, **AT:** Austria, **PL:** Poland, **PT:** Portugal, **RO:** Romania, **SI:** Slovenia, **SK:** Slovakia, **FI:** Finland, **SE:** Sweden, **UK:** United Kingdom.

Šaltinis: National structures,

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/correspondence_tables/national_structures_eu>, žiūrėta: 2011-11-12

Priedas Nr. 2.

Apskričių sukurta Lietuvos BVP procentinė dalis 2000 – 2010 m.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Alytaus	4,4	4,3	4,1	3,8	3,7	3,6	3,5	3,4	3,4	3,3	3,4
Kauno	19,1	19,4	18,8	19,2	19,0	19,3	19,2	19,3	19,4	19,0	19,0
Klaipėdos	12,4	12,1	11,9	11,7	11,4	11,7	11,6	11,5	11,4	12,2	12,6
Marijampolės	3,8	3,5	3,4	3,6	3,4	3,4	3,4	3,2	3,3	3,3	3,4
Panevėžio	7,6	7,5	7,2	6,9	7,1	6,8	6,3	5,9	6,0	5,9	6,0
Šiaulių	8,0	7,6	7,6	7,7	8,0	7,7	7,6	7,4	7,4	7,3	7,3
Tauragės	2,3	2,3	2,1	2,0	1,9	1,8	1,8	1,7	1,8	1,8	2,0
Telšių	4,3	4,4	4,3	4,3	4,5	4,4	4,2	4,3	4,2	4,0	4,2
Utenos	4,7	4,7	4,6	4,7	4,6	4,4	4,1	4,0	4,1	4,2	3,7
Vilniaus	33,4	34,3	36,0	36,1	36,2	36,9	38,4	39,4	39,2	38,9	38,4

Šaltinis: sudaryta autoriaus, naudojant Statistikos departamento pateiktus duomenis

Priedas Nr. 3.

Lietuviškų prekių eksportas pagal apskritis

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Alytaus	599	635	661	627	699	800	951	961	906	693	840
Kauno	2567	2635	2775	3139	3646	4461	4808	6536	8388	5325	6475
Klaipėdos	1454	1666	2676	3513	2762	3399	4012	5663	5280	4741	5813
Marijampolės	300	376	373	443	528	629	770	879	981	828	1117
Panevėžio	1250	1276	1373	1423	1482	1513	1623	2111	2377	1701	2082
Šiaulių	647	755	781	972	1315	1405	1651	1581	1605	1525	1764
Tauragės	86	109	100	182	221	259	350	360	333	335	390
Telšių	2982	4037	3622	4101	6387	8944	9445	6059	13729	8648	12691
Utenos	351	392	373	429	525	595	652	772	937	879	747
Vilniaus	1913	2434	2741	2912	3189	3628	3977	4576	4271	3621	4731

Šaltinis: sudaryta autoriaus, naudojant Statistikos departamento pateiktus duomenis

Priedas Nr.4.

Neto migracija pagal apskritis 2000 – 2010 m.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Lietuvos	-20 306	-2 559	-1 976	-6 304	-9 612	-8 782	-4 857	-5 244	-7 718	-15 483	-77 944
Alytaus	-1 127	-64	-271	-857	-1 120	-954	-756	-788	-952	-1 073	-5 349
Kauno	-5 347	-1 112	-1 207	-2 791	-3 616	-2 476	-1 168	-1 229	-1 710	-3 402	-17 612
Klaipėdos	-2 092	-618	-317	-91	-439	-546	-252	94	-307	-1 737	-9 540
Marijampolės	-737	-101	-138	-374	-634	-697	-547	-492	-786	-1 072	-4 126
Panevėžio	-1 834	-217	-300	-1 162	-1 518	-1 340	-1 085	-1 217	-1 405	-1 616	-6 249
Šiaulių	-2 537	-294	-687	-1 947	-2 062	-2 052	-1 439	-2 167	-2 554	-3 472	-11 428
Tauragės	-567	149	-60	-305	-568	-778	-508	-707	-869	-845	-3 503
Telšių	-596	-99	-55	-621	-854	-969	-497	-694	-845	-1 098	-4 663
Utenos	-1 379	-451	-397	-697	-835	-824	-546	-575	-842	-1 103	-3 397
Vilniaus	-4 090	248	1 456	2 541	2 034	1 854	1 941	2 531	2 552	-65	-12 077

Šaltinis: sudaryta autoriaus, naudojant Statistikos departamento pateiktus duomenis